

Arhivi za učenje i arhivi kao učenje

Topić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:941213>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA I INFORMATIKA (NASTAVNIČKA)
Ak. god. 2023./2024.

Antonija Topić

**Arhivi za učenje i arhivi kao učenje: suradnja arhiva
i škola na putu prema znanju**

Diplomski rad

Mentori:

dr. sc. Hrvoje Stančić, red. prof.

dr. sc. Tomislav Ivanjko, izv. prof.

Zagreb, svibanj, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Suradnja arhiva i škola u arhivskoj djelatnosti - škole kao stvaratelji arhivskog gradiva	3
2.1. Primjeri arhivskog gradiva obrazovnih ustanova u državnim arhivima.....	4
2.1.1. Školske spomenice	6
2.2. Specijalizirani arhivi - primjer arhiva Hrvatskog školskog muzeja.....	9
2.3. Arhivi institucija - primjer arhiva Sveučilišta u Zagrebu.....	14
3. Suradnja arhiva i škola na putu prema znanju	19
3.1. U školi.....	19
3.1.1. Kurikulumi predmeta Povijesti i Informatike.....	21
3.1.2. Upotreba arhivskog gradiva u nastavi Povijesti.....	25
3.1.3. Vođeno istraživačko učenje.....	36
3.2. U arhivu	42
3.2.1. Arhivist kao učitelj - arhivska pedagogija	42
3.2.2. Radionice	45
3.2.3. Stručna vodstva	49
3.2.4. Predavanja.....	51
3.2.5. Izložbe.....	55
3.2.6. Dodatne usluge	60
4. Istraživanje interesa studenata za obrazovne aktivnosti arhiva.....	62
4.1. Ciljevi istraživanja i hipoteze	62
4.2. Instrumenti i metodologija.....	63
4.3. Rezultati.....	64
4.3.1. Statistički podaci o ispitanicima.....	64

4.3.2. Prva grupa pitanja: Poznavanje arhiva i arhivske djelatnosti.....	66
4.3.3. Mišljenje o trenutnim odgojno-obrazovnim uslugama koje se nude u arhivima i spremnost na njihovo korištenje	69
4.4. Rasprava i zaključci	86
5. Smjernice za približavanje škola i arhiva i ostvarivanje suradnje	88
6. Zaključak	95
7. Literatura	96
7.1. Popis slika	105
7.2. Popis grafikona	106
Prilog 1. Anketni upitnik.....	107
Sažetak	112
Summary.....	113

1. Uvod

Jessamy Carlson, arhivistica i povjesničarka koja radi u The National Archives u Velikoj Britaniji, 2011. godine je napisala objavu na društvenoj mreži X (bivši Twitter)¹ povodom britanske Archives & Records Association konferencije:

„*Archivists must be the taxi drivers of knowledge, directing people to interesting and innovative places they might like to see*“ (hrv. Arhivisti moraju biti taksisti znanja, usmjeravati ljude na zanimljiva i inovativna mjesta koja bi željeli vidjeti) (Dr. Jessamy Carlson na platformi X, 2011).

Ova objava inspirirala je autora Jana Hodela da napiše članak o toj temi i da postavi još jedno pitanje: ako su arhivisti taksisti znanja, što su onda nastavnici povijesti? Jesu li oni vozači autobusa koji vode učenike na mjesta na kojima su prisiljeni biti ili su i oni isto vozači taksija? Rade li za istu tvrtku ili konkurentsku? (Hodel, 2018).

Značajan pojam je pojam *Archivpädagogik* koji je zaslužan za to da je od arhivista napravio i nastavnike povijesti. *Archivpädagogik* (koji na engleskom nema pravilan prijevod već se koristi pojam *educational services*, dok je na hrvatskom naziv arhivska pedagogija), je jedan od novijih trendova u arhivima čija je zadaća podučavati ljude o prošlosti uz upotrebu arhivskog gradiva i arhivskih znanja o pretraživanju i korištenju dokumenata (Hodel, 2018).

No nije sve tako savršeno jer dolazi i do „nesuglasica“ između škola i arhiva. Hodel izražava brigu da svaki sat potrošen na učenje u arhivu je sat oduzet od nastave povijesti jer za posjet arhivu u okviru nastave treba napraviti mjesta u već ograničenoj satnici predmeta. Iz tog razloga nastavnici su često primorani od nečega oduzeti vrijeme. Autor smatra da je jedino rješenje da se ta dva područja učenja povijesti spoje suradnjom. Hodel također predlaže švicarski primjer u kojem je rad u arhivu obavezni dio kurikuluma kao idealno rješenje ovog nerazmjera (Hodel, 2018). Neujednačenost školskog kurikuluma i arhiva najčešći je problem u suradnji, bilo da je riječ o tome da arhiva i arhivskih usluga praktički nema u kurikulumu predmeta, do

---

¹ X. <https://twitter.com/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

toga da arhivi svoje usluge ne prilagođavaju istome, o čemu će biti riječ u ovom radu.

Na temelju ovih razmišljanja dolazi se do spoznaje da su ciljevi arhivista i nastavnika dosta slični i da bi se suradnjom postigao veći uspjeh u ultimativnom cilju - vođenju učenika prema znanju. Upravo su taj put i suradnja glavni fokus ovog rada. U ovom radu, analiziraju se obrazovne aktivnosti u kojima škole i arhivi surađuju te kako se ta suradnja ostvaruje. Prvo poglavlje predstavlja suradnju arhiva i škola u arhivskoj djelatnosti. U njemu se analiziraju škole kao stvaratelji arhivskog gradiva. U drugom poglavlju pažnja se preusmjerava na podučavanje znanja, stoga se analizira suradnja arhiva i škola u vidu obrazovnih aktivnosti. Razdioba aktivnosti ovih partnera napravljena je prema voditelju obrazovnih aktivnosti. Dakle, poglavlje "U arhivu" govori o aktivnostima podučavanja koje provode arhivisti dok poglavlje "U školi" govori o aktivnostima koje provode školski nastavnici. U sljedećem poglavlju predstavljeni su rezultati provedenog istraživanja o interesu i potencijalu obrazovnih usluga arhiva za primjenu u hrvatskim arhivima i školama. Provedeno istraživanje može biti korisno i arhivima i školama za planiranje vlastitih obrazovnih aktivnosti i ostvarenje međuinstitucionalne suradnje. Rad se zaključuje smjericama za približavanje škola i arhiva i uspješno ostvarivanje suradnje.

2. Suradnja arhiva i škola u arhivskoj djelatnosti - škole kao stvaratelji arhivskog gradiva

U ovom poglavlju, analizira se prisutnost škola u arhivima kao stvaratelja arhivskog gradiva. Ta se prisutnost može promatrati u tri vrste arhiva - u državnim arhivima, u specijaliziranim arhivima i u vlastitim arhivima obrazovne institucije. Fokus poglavlja je na analizi vrsta gradiva i načinu njegove organizacije, kao i na značaju tog gradiva za povijest školstva u Hrvatskoj i povijesti općenito.

Prvi dio analizira razne vrste školskog gradiva koje se čuva u državnim arhivima. Posebno su istaknute školske spomenice koje su bilježile sva važna događanja u školi i njenoj okolini, a danas služe kao arhivske jedinice trajne kulturne vrijednosti. Objašnjen je njihov značaj za proučavanje političkih utjecaja vlasti i režima i na koji način su škole korištene u propagandne svrhe. Opisane su njihove karakteristike i vrste informacija koje se u njima mogu pronaći.

U drugom dijelu predstavljen je arhiv Hrvatskog školskog muzeja koji je jedini specijalizirani arhiv u Hrvatskoj koji prikuplja gradivo vezano uz školstvo i obrazovanje. Predstavljeni su pregledi zbirke i fondova koji se nalaze u arhivu i iz kojih se može iščitati koje se sve vrste školskog gradiva smatraju bitnima za očuvanje. Napravljen je pregled različitih vrsta gradiva koje se čuvaju u arhivu i objašnjen je njihov značaj koji nije ograničen samo na povijest odgoja i obrazovanja, već i za proučavanje društvenih, materijalnih, socijalnih i kulturnih prilika društva i vremena u kojem su nastali.

U trećem dijelu je predstavljen arhiv Sveučilišta u Zagrebu. Objašnjen je njegov značaj kao najveće akademske institucije u Hrvatskoj s dugom poviješću, te arhivsko gradivo koje posjeduje i kako se ono čuva. Prikazani su arhivski projekti koji su pokrenuti - Topoteka, virtualne zbirke Sveučilišta i digitalni repozitorij. Analizirani su i problemi s kojima se arhiv Sveučilišta i njene podružnice susreću. Kao primjer dobre prakse prikazan je arhiv Veterinarskog fakulteta koji je jedna od sastavnica Sveučilišta.

2.1. Primjeri arhivskog gradiva obrazovnih ustanova u državnim arhivima

Arhivsko gradivo se prije čuvalo u ustanovi stvaratelju, što je bio i slučaj sa školama i njihovim gradivom. To je bilo dosta pogubno za gradivo jer su se za vrijeme ratova škole često koristile u vojne svrhe i zbog toga su bile mete napada, pa je gradivo koje se u njima čuvalo nerijetko bilo uništeno. Česte seobe i upravne promijene također su stavile arhivsko gradivo pod značajan rizik od uništenja. Upravo zbog toga su brojni arhivi uvidjeli da je najbolje da se školsko gradivo koncentrira na jednom mjestu i da se nalazi u sigurnosti nadležnog arhiva (Srebrnić, 1958).

Sve dokumente škole može se podijeliti na internu i eksternu dokumentaciju. Interna dokumentacija su svi dokumenti koji su nastali u školi, a eksterna dokumentacija su dokumenti koji su nastali od strane vanjskih ustanova i suradnika škole, ali su sadržajno vezani uz školu (Čanić, 2016). U internu dokumentaciju spadaju svi izvještaji i planovi o radu škole, zapisnici rada nastavničkog i razrednog vijeća, dokumenti vezani uz organizaciju nastave i suradnje s roditeljima učenika, sve provedene aktivnosti tijekom školske godine (upisi učenika, ispiti, izvannastavne aktivnosti, izleti, itd.), kurikulum i nastavni plan i program, itd. U eksternu dokumentaciju spadaju zakoni i propisi koji se odnose na instituciju, sva korespondencija institucije s drugim institucijama i pravnim i fizičkim osobama, izvještaji o nadzorima, te svi ostali dokumenti koji su nastali izvan institucija, a da se na nju odnose. Dokumentacija ravnatelja, tajnika, pedagoga, računovodstva, defektologa i knjižničara spada u posebnu kategoriju dokumentacije (Čanić, 2016).

Dokumentacija koju škole proizvode najčešće se dijeli na opću organizacijsku dokumentaciju, didaktičku dokumentaciju, pedagošku dokumentaciju i statističko-izvještajnu dokumentaciju (Čanić, 2016). Primjer opće organizacijske dokumentacije je gradivo koje se čuva u Državnom arhivu u Splitu, a nastalo je djelatnošću Klasične gimnazije u Splitu i Klasične gimnazije „Natko Nodilo“ (pravni sljednik Klasične gimnazije u Splitu). Gradivo je nastalo u razdoblju od 1817. do 1978. i prikupljeno je i sređeno u arhivski fond HR-DAST-57 Klasična gimnazija u Splitu 1817-1978 koji je u potpunosti dostupan javnosti. Fond je značajan zbog povijesti rada gimnazije,

kompletnih popisa učenika koji su je pohađali i informacijama o organizaciji ustanove, kao i Školske naredbe koje su sadržavale sve službene naredbe viših vlasti od 1817. do 1848. godine. Najveći dio gradiva čine urudžbeni zapisi i pripadajući spisi, a svjedoče i o osnivanju prve prosvjetne ustanove zahvaljujući kojoj klasično obrazovanje postaje dostupno građanstvu (Horović Vuković, Grgičević i Tvrđić, 2017).

„Pedagoška dokumentacija je skup objektivnih dokumenata ili podataka, u klasičnom ili u digitalnom obliku, koji govore o odgoju i obrazovanju u školi, nastavnicima, učenicima i uopće o svemu što je u vezi s odgojem, životom i radom škole“ (Čanić, 2016, str. 331). Pedagoška dokumentacija je iznimno važna za djelatnost škole jer ona sadrži dokumentaciju vezanu s odgojno-obrazovnom djelatnošću i pravnom pozadinom djelovanja škole. Ta dokumentacija može biti u pisanom, tiskanom, likovnom, fotografskom, filmskom i magnetofonskom obliku (Čanić, 2016). „Ostala pedagoška dokumentacija koja je vezana uz nastavni proces su metodičke upute, udžbenici, priručnici, nastavni listići, slike, crteži, filmovi, audiokasete, videokasete, računalni programi, mape i slično“ (Čanić, 2016, str. 332).

Nastavnička dokumentacija je vrsta dokumentacije koja se dijeli na nastavnikovu dokumentaciju i dokumentaciju o nastavniku. Nastavnikova dokumentacija sadrži materijale koje koristi u nastavi i informacije o učenicima koje su mu potrebne za rad (Čanić, 2016). Primjer takvog gradiva na fakultetskoj razini, koje također svjedoči o razvoju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i etnologije kao znanosti, čuva se u Hrvatskom državnom arhivu, a riječ je o ostavštini profesora Milovana Gavazzija koji je bio cijenjen etnolog i profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od značajnog gradiva iz njegovog fonda bitno je istaknuti cjelinu pod nazivom „Gradivo vezano uz obnašanje različitih funkcija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu“ koji sadrži gradivo vezano uz njegove dužnosti upravitelja zgrade Fizikalnog zavoda, pročelnika Odsjeka za etnologiju i profesora. Gradivo ove serije čine dokumenti o ustroju i organizaciji studija etnologije, nacrti nastavnih programa studija, informacije o provedbi ispita i sjednica, te mnogi administrativni i tehnički dokumenti koji su bili važni za rad Odsjeka. Gradivo svjedoči o začetcima etnologije kao znanosti u Hrvatskoj, razvoju studija za izučavanje etnologa, ali i o povijesti Filozofskog fakulteta i njegovih organizacijskih jedinica (Stipančević, 2006).

Isti fond sadrži posebnu seriju naziva „Znanstveno-pedagoški i stručno-ocjenjivački rad M. Gavazzija“ kojeg čine rukopisi predavanja i koncepti nekoliko radio predavanja, kao i mnogi drugi stručni i znanstveni materijali. Sadržaj predavanja u esejskoj formi prikazuje etnologiju i etnografiju, kao i običaje i kulture različitih naroda (Stipančević, 2006). „Stručni, znanstveni i znanstveno-publicistički rad M. Gavazzija sadrži rukopisne zabilješke M. Gavazzija i drugih zapisivača s terena (uglavnom iz Hrvatske i susjednih država) o tradicijskoj kulturi tamošnjih žitelja, kao i zabilješke M. Gavazzija iz pojedinih ustanova, prije svega muzeja, koje je tijekom putovanja posjećivao“ (Stipančević, 2006, str. 118). Ove dvije serije primjer su nastavničke dokumentacije, od kojih je prva dokumentacija o samom nastavniku i dužnostima koje je obnašao, a druga je njegova nastavnička dokumentacija koja sadrži prepiske njegovih predavanja.

Primjer statističko-izvještajne dokumentacije čine školski izvještaji. Školski izvještaji bili su formalne godišnje publikacije koje su namijenjene roditeljima, učenicima i široj javnosti koji služe za istraživanje povijesti školstva, mjesta i strukture stanovništva jer sadrže podatke o broju učenika po godinama, njihovoj vjerskoj, jezičnoj i etničkoj pripadnosti, kao i o samim učiteljima u školi (Župan, 2010).

2.1.1. Školske spomenice

Kao posebno značajnu vrstu arhivskog gradiva bitno je istaknuti školske spomenice. Spomenice su vrsta dnevnika kojim se bilježe sva bitna događanja u školi (Gaćina Škalamera, 2021). „Spomenice su knjige ljetopisa škole, školske kronike u kojima su bilježena događanja tijekom protekle školske godine, bitne činjenice o učenicima, uspjehu, učiteljima i profesorima, organizaciji nastave i izvannastavnim aktivnostima, kao i sve bitno iz života škole“ (Gaćina Škalamera, 2021, str. 31). Spomenice ne sadrže samo podatke vezane uz školu, već bilježe i događaje u mjestu, državi i cijelom kontinentu. U arhivistici, školske spomenice se smatraju arhivskim jedinicama pedagoške dokumentacije od trajne vrijednosti i dio materijalne hrvatske kulturne baštine. Školska spomenica može prema svojim tehničkim karakteristikama biti u analognom ili digitalnom obliku. Često sadrže fotografije, crteže, mape i isječke novinskih članaka (Prpić i Fajdić, 2021). Škole su

od 1874. bile zakonom obvezane voditi školske spomenice, a 1880. godine definirano je precizno kako školske spomenice trebaju izgledati i od kojih se dijelova trebaju sastojati. U prvom dijelu spomenice je potrebno napisati podatke o povijesti škole, a u drugom ljetopis. Školske spomenice su najčešće bile upisivane u namjenske bilježnice koje su se kupovale u knjižarama (Župan, 2010; Aladrović-Mehandžija, 2015).

Prvi dio (o povijesti škole) se ne smatra pouzdanim jer nije pisan na temelju prethodne dokumentacije, već su učitelji samostalno na temelju usmene predaje mještana i osobnih saznanja pisali informacije o povijesti i osnutku škole. Spomenice su također sadržavale i ideološki obojene izjave odanosti prema vlasti što se najčešće vidjelo u posebnim obilježavanjima rođendana i imendana vladara i njihove obitelji, te kroz opise posjeta vladara školi (Župan, 2010; Aladrović-Mehandžija, 2015). Spomenice sadrže brojne hvalospjeve vladajućem režimu: bio to monarhija, ustaški ili komunistički režim. Taj fenomen prikazuje da je školstvo redovito bilo izloženo ideologizaciji i širenju vladajućih ideologija što se vidjelo u očekivanju pokornosti i veličanju autoriteta od strane učitelja i učenika (Župan, 2010).

Obrazovni sustav Habsburške Monarhije u 19. stoljeću je posebno stavljao naglasak na odgajanje poslušnih i pokornih građana koji su bespogovorno odani vladaru i svim oblicima vlasti (Župan, 2010). „Školski je sustav kao dio disciplinsko-birokratskog sustava trebao podržavati vladajući mehanizam moći koji je omogućavao neupitnost državnih autoriteta. Taj je mehanizam moći počivao na građanskoj patrijarhalnoj vertikali, naime kao što se u obitelji trebao neupitno poštivati autoritet oca tako se u školi trebao poštivati autoritet školskih vlasti koje su posredovale autoritet bana i vladara“ (Župan, 2010, str. 214). Upravo su opisi slavlja imendana i rođendana vladara u školskim spomenicama svjedočanstvo autoritarnog režima i prikaz načina na koji se koristilo školu i učenike kako bi se povećala politička moć, a sami posjeti vladara školama korišteni su u propagandne svrhe kao dokazi brige vladara za budućnost društva. „Obrasci ideološkog korištenja školske djece (poklanjanje cvijeća, recitiranje pjesmica, učenički špaliri, svečani dočeci i mahanje uz prometnice), koji su bili osmišljeni u 19. stoljeću postat će nezaobilazni dio brojnih režimskih rituala u 20. stoljeću, osobito u totalitarnim sustavima koji će dobar dio svoga opstanka temeljiti i na ideološkoj instrumentalizaciji školske djece“ (Župan, 2010, str. 224). Školske spomenice koje sadrže opise tih manifestacija i

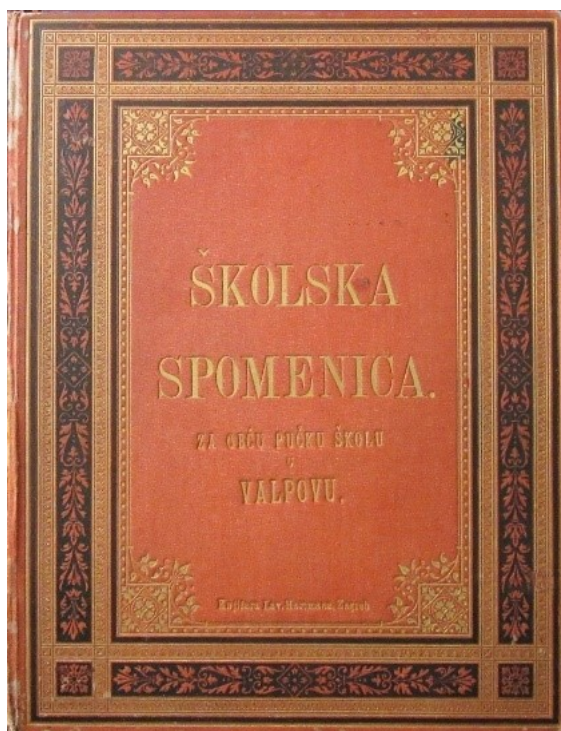
ceremonija odličan su povijesni izvor za proučavanje propagandnih elemenata totalitarnih režima (Župan, 2010).

Na primjeru Spomenice opće pučke škole u Banovcima može se vidjeti primjer informacija koje su bile sadržane u spomenicama. Prvi dio ove spomenice se sastoji od podnaslova: „mjestopis, naselba, stanovnici, doseljenici, nošnja, narodni običaji, svetkovanja, posijela, igre, ženidba, karmine, pazari, svetkovanje, plesovi, igre (opisana kola), ljetna posijela (opisane igre), vraćanje, ceste, njive, šume, okoliš“ (Aladrović-Mehandžija, 2015, str. 51). Iz ovih opisa je vidljivo da je spomenica važan izvor za proučavanje povijesti mjesta i stanovništva, kao i etnologije i običaja 19. stoljeća. Sadrže detaljne opise seoskih običaja vezanih uz igre, društvene plesove i svetkovine. Često još sadrže i mape i nacрте naselja, školske zgrade, vremenske prilike i elementarne nepogode, te važna politička, gospodarska i društvena zbivanja u svijetu. U Spomenici škole Stupnički Kuti napisana je povijest mjesta, kako je mjesto dobilo svoje ime, prva prezimena u mjestu i demografski podaci o broju stanovnika (Aladrović-Mehandžija, 2015).

Na primjeru spomenice Opće pučke škole u Bebrini, može se vidjeti primjer informacija koje su sadržane u drugom dijelu. Tu su sadržani statistički podaci o djeci, njihova imena, dob, uspjeh, religija, a navedeni su i podaci o učiteljima, troškovima škole i gospodarski i meteorološki podaci. Spomenica Škole u Dubočcu u drugom dijelu kronološki prikazuje događaje tijekom godine, podatke o učenicima i učiteljima, kao i proslavama državnih i vjerskih blagdana te školskih izleta. Spomenica također sadrži i popis mještana koji su sudjelovali u Prvom svjetskom ratu, te opis posjeta kardinala Stepinca selu i njegov autogram. Školske spomenice često sadrže detaljne osvrtе na bitna događanja kao što su Prvi i Drugi svjetski rat (važni događaji, mještani koji su otišli u rat, poginuli i odlikovani, kao i moralne i zdravstvene prilike u mjestu za vrijeme rata), politička zbivanja (atentati, krunidbe, pripajanje teritorija, itd.), zakoni i odredbe koje se odnose na školu i državu, promijene vlasti i posjeti državnika i znamenitih ličnosti (Aladrović-Mehandžija, 2015).

Iz prethodnih primjera, vidljivo je da su školske spomenice arhivski dokumenti trajne vrijednosti koji su vrijedni primarni izvori informacija za proučavanje povijesti, kulture, pedagogije, etnologije i drugih znanosti. Sadrže informacije o radu škole, učenicima i nastavnicima, kao i o široj mjesnoj zajednici, te društvenim, socijalnim,

geografskim, političkim i kulturnim elementima koji su utjecali na rad škole. Često sadrže i dodatno arhivsko gradivo u priloženim materijalima kao što su crteži, fotografije, karte, novinski članci, itd. Osnovne škole u Hrvatskoj su Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 152/14) obvezane voditi školske spomenice koje se trebaju trajno čuvati (Prpić i Fajdić, 2021). Za kraj je bitno spomenuti da su spomenice posebno dragocjene za istraživanje povijesti manjih sredina jer su one često jedini sačuvani pisani izvor o tome mjestu, a pritom svjedoče i o gospodarskim, socijalnim, zdravstvenim, društvenim, etnološkim i kulturno-političkim prilikama i karakteristikama zajednice (Aladrović-Mehandžija, 2015). Na slici 1 vidljiv je primjer izgleda naslovne strane školske spomenice.

Slika 1. Školska spomenica Obće pučke škole u Valpovu 1881-1946. (Arhiv OŠ Valpovo, 2024)

2.2. Specijalizirani arhivi - primjer arhiva Hrvatskog školskog muzeja

Hrvatski školski muzej je jedini specijalizirani povijesni školski muzej u Hrvatskoj (Manin, 2021). Osnovna zadaća Muzeja je očuvanje i prikazivanje gradiva i predmeta vezanih uz povijest školstva i pedagogije (Pregled arhivskih fondova i zbirke Republike Hrvatske, 2006). Muzej se uz svoju klasičnu muzejsku djelatnost

bavi i odgojno-obrazovnim radom te uz suradnju s nastavnicima redovito organizira radionice za učenike, didaktičke izložbe, izložbe o povijesti škola i školskog života te izložbe o temama aktualnima za učenike (npr. Kamo nakon osnovne škole iz 1970. godine) (Pregleda arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, 2006; Gverić, 2020).

Hrvatski školski muzej otvoren je 1901. godine, a osnovan je od strane Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora. Zahvaljujući radu društva i njegovom angažmanu u prikupljanju građe vezane uz obrazovanje i školstvo, muzej je već imao pozamašnu građu i prije samog osnutka (Gverić, 2020). Iako muzej sadrži bogate muzejske i knjižnične zbirke, fokus ovog poglavlja bit će isključivo na arhivskoj zbirki.

Arhivska zbirka muzeja postoji još od samog osnutka 1901. godine i specijalizirana je arhivska zbirka koja prikuplja gradivo isključivo vezano uz povijest školstva i pedagogije (Gverić, 2020). U prvom katalogu muzeja naziva „Hrvatski školski muzej - njegov postanak i uređenje“ iz 1902. godine, jedno poglavlje je posvećeno Arhivu muzeja.

Arhiv je prikupljao razne rukopise i isprave važne za proučavanje školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije. Predmeti su bili razvrstani u deset kategorija, a to su:

1. Rukopisi (djela) pojedinih školskih pisaca ili znamenitih ličnosti uopće (43 komada ukupno)
2. Zapisnici školskih naredaba
  - a. Zapisnici pojedinih škola u Hrvatskoj i Slavoniji (4 komada)
  - b. Zapisnici pojedinih škola u bivšoj Vojnoj Krajini (16 komada)
3. Školske spomenice (2 komada)
4. Pojedine školske naredbe (39 komada)
5. Školske svjedodžbe (66 komada)
6. Svjedodžbe osposobnice za učiteljsku službu (17 komada)
7. Razni školski spisi (isprave) (43 komada)
8. Počasne („zlatne“) knjige (njem. *Ehrenbuch*) (7 komada)
9. Službeni spisi i isprave pojedinih lica (38 komada)
10. Razno (definirano kao spisi vrijedni pohrane, a da pritom nisu navedeni ni u jednoj od prethodnih kategorija) (19 komada)

UKUPNO 290 komada (Hrvatski pedagoško-književni zbor, 1902, str. 115-117)

Arhivska zbirka ima status specijalizirane arhivske zbirke za povijest školstva. Arhivski zakoni i propisi iz 1960-ih godina su definirali i ograničili mogućnost sakupljanja arhivskog gradiva izvan arhivskih ustanova. To je značajno utjecalo na daljnji razvoj arhivske zbirke muzeja jer je prikupljanje ograničeno samo na gradivo privatnih osoba (Gaćina Škalamera, 2021).

Danas arhiv posjeduje 150 dužnih metara arhivskog gradiva iz razdoblja od 18. stoljeća do danas, a većina gradiva je pribavljena donacijama. Gradivo je sređeno u arhivske fondove i zbirke. Arhivski fondovi se dijele na fondove pravnih osoba i na obiteljske/osobne fondove. Arhivske zbirke čine „Školski zapisnici (protokoli); Imenici i dnevnicirada; Arhivsko gradivo za povijest školstva u Hrvatskoj; Dokumentacija o školama; Zbirka školskih, osobnih dokumenata i rukopisa“ (Gaćina Škalamera, 2021, str. 23). Treća kategorija je Zbirka preslika i reprodukcija (Gaćina Škalamera, 2021).

Na temelju prvobitne podjele koja pruža saznanja o vrsti gradiva koje se čuvalo i još uvijek čuva u arhivu i današnje klasifikacije, mogu se uočiti vrste gradiva koje se smatraju bitnima za očuvanje. Njihov značaj nije samo ograničen na istraživanja trendova u podučavanju i radu učitelja, već svjedoče i o društvenim, socijalnim, kulturnim i materijalnim prilikama stanovništva u vremenu u kojem su nastali (Gaćina Škalamera, 2021).

Arhivski fondovi pravnih osoba sastoje se uglavnom od fondova hrvatskih učiteljskih udruga i zadruga te su „primarni povijesni izvor za istraživanje povijesti organiziranoga djelovanja učitelja i profesora u 19. i prvoj polovini 20. stoljeća, utjecaja na razvoj obrazovanja i školstva u Hrvatskoj, kao i razvoj sredine i društvene zajednice u kojima su učitelji živjeli i radili“ (Gaćina Škalamera, 2021, str. 26). Arhiv čuva fondove nekih od najstarijih i najznačajnijih učiteljskih udruga. Ti fondovi svjedoče o radu udruge, njenim ciljevima i planovima rada, prepiskama sastanaka i zapisnika, članovima te o generalnom stanju u društvu i na koji način je ono utjecalo na djelovanje udruge (Gaćina Škalamera, 2021).

Osobni i obiteljski arhivski fondovi su sačinjeni od rukopisa i dokumenata školskih pisaca, učitelja i obrazovnih suradnika. „Uz dokumente posebnu vrijednost

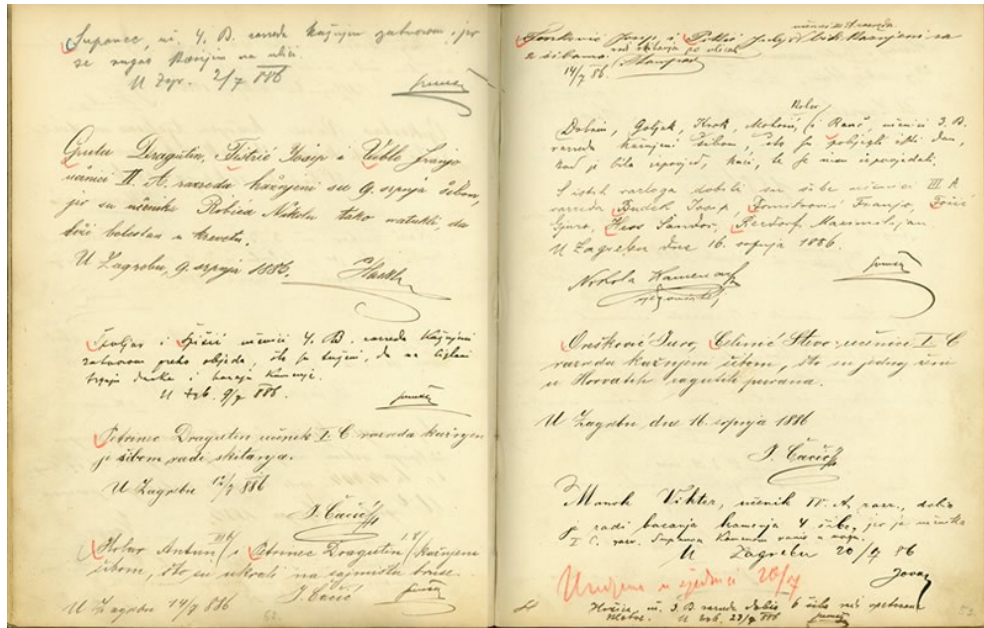

čine rukopisi, koji su klasificirani kao autorski stručno-znanstveni radovi (monografije, udžbenici, članci), književni tekstovi (romani, pripovijetke, poučne didaktičke priče, pjesme), biografski tekstovi (autobiografije, dnevnici), korespondencija, tematski i fragmentarni zapisi“ (Gaćina Škalamera, 2021, str. 27). Arhiv sadrži fondove brojnih značajnih nastavnika i znanstvenika, kao i književnika koji su se bavili nastavnom djelatnošću kao što su to na primjer Mato Lovrak, Nada Iveljić i Grigor Vitez. Fond Mate Lovraka sadrži rukopise njegovih književnih djela koja su i danas značajna za proučavanje povijesti dječje književnosti (Gaćina Škalamera, 2021). Jedan od najdragocjenijih dokumenata je Dnevnik Dragojle Jarnević koji na 1089 stranica sadrži autoričina razmišljanja, opise događaja i ljudi i pisan je u razdoblju od četrdeset i jedne godine (Gaćina Škalamera, 2021). „Dnevnik je povijesni izvor za razdoblje ilirizma, života u provinciji, društvenih odnosa i položaja žene u 19. stoljeću“ (Gaćina Škalamera, 2021, str. 28).

U zbirci školskih, osobnih dokumenata i rukopisa čuvaju se školski dokumenti i rukopisi, učeničke svjedodžbe, pohvalnice, indeksi i diplome. Školske svjedodžbe su odličan povijesni izvor za proučavanje naziva škola i nastavnih programa te kako su se oni mijenjali kroz povijest i za proučavanje državno-političkog sustava. Zbirka sadrži i svjedodžbe o obrazovanju učitelja (Gaćina Škalamera, 2021).

Autorica Batinić (2021) navodi kako su školska izvješća često zanemareni i nedovoljno istraženi izvori. Oni svjedoče o prosvjetnim prilikama vremena i područja u kojem su nastali, socijalnom podrijetlu učenika, nastavnom planu i programu, zdravlju, uspjehu učenika, kao i povijesti mjesta i kulture u kojoj su nastali. Zbirka školskih izvješća je 2013. godine upisana na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske (Batinić, 2021).

Zlatne knjige (njem. *Ehrenbuch*) su knjige koje su služile za evidentiranje najvrjednijih i najnaprednijih učenika. Učenici koji su bili pohvaljeni na kraju godine su bili upisani u ovu knjigu. Sramotne ili crne knjige (njem. *Straffprotocoll*) su knjige koje su služile za evidentiranje učenika koji su bili kažnjeni zbog neprimjerenog ponašanja ili lošeg učenja (Gaćina Škalamera, 2021). Na slici 2 vidljiv je primjer Sramotne knjige.

Slika 2. Sramotna knjiga Glavne učione u Zagrebu. Zagreb, 1857.-1893. (HŠM, 2024).

Posebnu važnost imaju i anketni upitnici koji su istražili društvene, socijalne i materijalne prilike škola, učitelja i učenika. Jedna od takvih anketa je anketa Hrvatskog školskog muzeja provedena 1960-ih godina, a koja je ispitivala osnovne informacije o radu i stanju škole i njenoj povijesti. Sadrži informacije o broju učenika i broju zaposlenih odgojno-obrazovnih djelatnika, stanju građevine u kojoj se škola nalazi i materijalnim uvjetima za rad. Anketa je dragocjena školama koje obilježavaju obljetnice i/ili istražuju svoju povijest, te svim istraživačima povijesti obrazovanja u Hrvatskoj, kao i istraživačima materijalnih prilika i trendova u stanovništvu određenih krajeva (Gačina Škalamera, 2021). Značajna je i anketa Hrvatske učiteljske kulturnopripomoćne zadruge „Ivan Filipović“ koja je provedena 1939. godine u 62 škole, a sproveo ju je 83 učitelja (Jakarić Vonić, 2014). „Ispitivala se ishranjenost učenika, odijevanje, higijena, zdravlje djece, socijalni odnosi među učenicima, udaljenost djece od škole, dječji rad, stanje školskih zgrada, opreme, knjižnica i školskih vrtova, broj učenika i učitelja, stambene prilike, ekonomski uvjeti obitelji i sl.“ (Jakarić Vonić, 2014, str. 79).

2.3. Arhivi institucija - primjer arhiva Sveučilišta u Zagrebu

Sveučilišni arhivi u svijetu su uređeni kao specijalizirani arhivi i dokumentacijske institucije. U Hrvatskoj se mnogo razmatralo uspostavljanje specijaliziranih arhiva, a stupanjem novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima 2018. godine, dovršena je i pravna regulativa unutar koje se osnivanje specijaliziranih arhiva može i ostvariti. Usprkos tome, mnogi potencijalni specijalizirani arhivi još to nisu formalnopravno postali. Među njima su i mnogi arhivi fakulteta, sveučilišta i akademija (Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, 2018; Lemić, 2019b).

Jedna od najznačajnijih i najvećih akademskih institucija u Hrvatskoj je Sveučilište u Zagrebu. Oformljeno je 1669. godine i od tada neprekidno djeluje. U 2019. godini Sveučilište u Zagrebu osniva Središnji ured za arhivsku građu koji za cilj ima istraživanje i razvoj Sveučilišnog arhiva. Arhivsko gradivo o radu i razvoju Sveučilišta se nalazi u pojedinim sastavnicama Sveučilišta, kulturnim i znanstvenim ustanovama, a manji dio i u Hrvatskom državnom arhivu i ostalim arhivima, muzejima i institutima (Lemić, 2019a). „U Rektoratu Sveučilišta, u sveučilišnom arhivu, čuva se gradivo iz modernog razdoblja života Sveučilišta, od 1874. godine do danas: administrativna i financijska dokumentacija, spisi sveučilišnih tijela, dokumentacija o polaznicima sveučilišnih studijskih programa te stručnoj i znanstveno-istraživačkoj djelatnosti, raznovrsne zbirke tiskovina i publikacija, kao i druge dokumentacijske cjeline nastale radom Sveučilišta i s njime povezanih institucija“ (Lemić, 2019a, str. 39). Gradivo arhiva je dostupno za istraživanje na digitalnim platformama Topoteka,² Vizbi.UNIZG³ i akademskom repozitoriju Dabar⁴, kao i na fizičkoj lokaciji arhiva (Lemić, 2019a).

Povodom 350. obljetnice Sveučilišta, koja se obilježavala 2019. godine, izrađena je virtualna arhivska zbirka - Topoteka „Sveučilište u Zagrebu“. Topoteka predstavlja javnosti arhivsko gradivo vezano uz povijest, organizaciju, aktivnosti i razvoj Sveučilišta. Cilj topoteke je okupiti različite vrste gradiva koje su rasprostranjene u više različitih ustanova i učiniti ga dostupnim široj javnosti. Gradivo

---

² Topoteka “Sveučilište u Zagrebu”. <https://unizg.topoteka.net/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

³ Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu. <https://unizg.eindigo.net/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

⁴ Digitalni arhivski repozitorij Sveučilišta u Zagrebu. <https://arhiv.unizg.hr/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

prikazano u ovom virtualnom arhivu prikupljeno je iz različitih izvora kao što su Rektorat i sastavnice Sveučilišta, te razni arhivi, muzeji, udruge i akademske ustanove. Ovaj projekt je iznimno važan za povijest Sveučilišta i njegovih sastavnica, povijest obrazovanja i znanstvenog djelovanja u Hrvatskoj, kao i za lokalnu povijest i kulturni, znanstveni i društveni život grada Zagreba (Sveučilište u Zagrebu - deplijan Topoteka, 2024). Neko od gradiva sastavnica na topoteci Sveučilišta je i gradivo arhiva Medicinskog fakulteta, koji u topoteci ima 29 objekata koji su grupirani u tri cjeline: prirodne katastrofe (Potres 2020.), fakulteti i akademije (Medicinski fakultet) i povijesne teme (Klub medicinara u Zagrebu 1918.-1941.). U prvoj cjelini sadržane su fotografije nastalih oštećenja za vrijeme Zagrebačkog potresa iz 2020. godine. Inicijativa da se štete prouzročene potresom dokumentiraju, arhiviraju i objave na mrežnom portalu će biti vrijedni materijali svim budućim istraživačima ove prirodne katastrofe, a i dokumentiranje pročelja fakulteta i akademije istraživačima arhitekture i kulturne baštine. Na ovaj način je omogućeno da institucija koja nema primarno doticaja s istraživanjem i promocijom kulturno-povijesne baštine sudjeluje u njenom očuvanju i doprinosi njenoj vidljivosti na digitalnim platformama (Kolić, 2021).

U 2020. godini Sveučilište u Zagrebu pokreće i projekt Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu (Vizbi.UNIZG). Projekt se ostvaruje suradnjom Sveučilišta s njenim sastavnicama, kao što su Filozofski fakultet, Pravni fakultet, Muzička akademija, Agronomski fakultet, Odjel za geografiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Kineziološki fakultet i Fakultet elektrotehnike i računarstva. U sklopu projekta digitalizirano je gradivo navedenih fakulteta i Sveučilišta i postavljeno na portal Vizbi.UNIZG (Petrić, 2021). „Građa je digitalizirana u sklopu redovne djelatnosti Sveučilišta u Zagrebu kao i navedenih fakulteta te kroz programe digitalizacije arhivske i knjižnične građe Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske“ (Petrić, 2021, str. 28). Prednost ovog projekta je u tome što objedinjuje informacije koje su smještene u mnogobrojnim institucijama na jedno lako dostupno mjesto i čini ih vidljivijima i dostupnijima istraživačima i široj javnosti te svojim otvorenim pristupom osigurava uvid u znanstvenu i kulturnu baštinu Sveučilišta (Petrić, 2021). Na mrežnoj stranici Virtualne zbirke Sveučilišta, gradivo je podijeljeno u nekoliko različitih kategorija kojima se može pristupiti klikom na poveznicu. Kategorije gradiva prema kojima su organizirane zbirke su: prema sastavnicama,

virtualnim zbirka, znanstvenim područjima i vrsti građe. Također su dostupne i virtualne izložbe Sveučilišta (vizbi.UNIZG, 2024).

Gradivo na mrežnoj stranici vizbi.UNIZG je podijeljeno u devet zbirki. Te zbirke su Rektori Sveučilišta, Redovi predavanja, Časopisi Sveučilišta, Manualia Universitatis studiorum Zagrabienensis, Dekani fakulteta, Disertacije, Izvještaji o radu, Sport i Umjetnička baština Sveučilišta. Svaka zbirka sadrži opis zbirke i kratak opis sadržaja, tj. vrste gradiva koji se nalazi u zbirci. Navedene zbirke izvrstan su izvor za proučavanje povijesti Sveučilišta i njegovih sastavnica, kao i za povijest obrazovanja i znanstvene djelatnosti općenito. Pojedine zbirke također mogu imati veliki značaj za istraživače sekundarnih tema koje nisu direktno vezane uz primarni sadržaj, na primjer, zbirka „Redovi predavanja“ sadrži redove predavanja koje su tiskale mnoge značajne zagrebačke tiskare pa su i značajan izvor za proučavanje povijesti i razvoja tiskarstva u Zagrebu i Hrvatskoj (Vizbi.UNIZG - Redovi predavanja, 2024). Na slici 3 prikazana je jedna od jedinica arhivskog gradiva iz sustava vizbi-UNIZG.

Slika 3. Prikaz jedne jedinice arhivskog gradiva u sustavu vizbi.UNIZG (UNIZG, 2024).

Obrazovne ustanove također stvaraju online digitalne institucijske repozitorije koji služe za objavljivanje, prikupljanje i arhiviranje intelektualnih produkcija ustanove i njenih zaposlenika i studenata. Ti radovi se najčešće dijele u kategorije prema vrstama, a to su: znanstveni radovi, disertacije, završni i diplomski radovi, dokumentacija ustanove, nastavni materijali, izvještaji, itd. Prednost ove vrste

pohrane je objedinjenost materijala na jednom mjestu, jednostavniji i brži pristup, kao i povećanje vidljivosti rada institucije zainteresiranoj javnosti (Čanić, 2016). Primjer takvog digitalnog repozitorija je Digitalni akademski repozitorij (DAR) u kojem su pohranjene doktorske disertacije s hrvatskih sveučilišta. Repozitorij je nastao u okviru projekta digitalizacije gradiva znanstvene baštine iz 19. i 20. stoljeća fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice (Čanić, 2016).

Kompleksnost organizacije i veliki broj sastavnica i lokacija donose i određene probleme u vezi dostupnosti i očuvanja arhivskog gradiva. Najveći dio gradiva Sveučilišta se nalazi u njegovim sastavnicama i čuva se u različitim uvjetima i najčešće bez ikakvih javno dostupnih informacijskih izvora o njima (Lemić, 2019b). „Kod onih koji sukladno propisima vode zbirne evidencije svojega gradiva, uglavnom su evidentirane studentska, opća i knjigovodstvena te financijska dokumentacija, personalni dosjei i fondovi prednika (visoke škole, stručni studiji i dr.). Iz dosadašnje je prakse poznato da na različitim sveučilišnim sastavnicama postoje i brojne osobne ostavštine i fondovi (udruge, zadruge i sl.) te vrijedne zbirke koje se mogu sporadično naći u knjižnici, zavodu ili u pismohrani, bez popisa ili drugih popratnih podataka“ (Lemić, 2019b, str. 6). Neke od sastavnica nemaju središnju pismohranu, a neke svoje gradivo čuvaju na više lokaciju i u više organizacijskih jedinica. Iako mnoge sastavnice imaju laboratorije, zavode, centre, knjižnice i druge jedinice, nadležna arhivska služba nema gotovo nikakvih podataka o arhivskom gradivu koje nastaje njihovim radom i istraživanjem (Lemić, 2019b). Autor Kolić (2021) navodi kako je najveći problem pri istraživanju arhivskog gradiva Medicinskog fakulteta (sastavnice Sveučilišta u Zagrebu) njegova nesređenost i razasutost na mnogim lokacijama. Razasutost gradiva je i velika prepreka u provedbi sređivanja i digitalizacije gradiva. Problem predstavlja i činjenica da se gradivo često nalazi u neadekvatnim uvjetima, a postojali su i slučajevi otuđivanja i premještanja dokumenata koji su uzrokovali remećenje sređenih fondova i zbirki (Kolić, 2021).

Kao primjer dobre prakse i uspješne inicijative preuređenja arhiva, potrebno je istaknuti arhiv Veterinarskog fakulteta. Arhivsko gradivo Veterinarskog fakulteta se nalazi u Središnjem fakultetskom arhivu koji se proteže na pet spremišta i jednu uredsku prostoriju. Gradivo je podijeljeno u dva fonda: fond Visoke veterinarske škole 1919.-1924. (sadrži sjednice profesorskog vijeća, četrdeset knjiga Nacionala s upisnim listovima studenata Visoke škole i računovodstvene dokumente) i fond

gradiva Veterinarskog fakulteta od 1924. do danas. Ukupna količina je otprilike 800 dužnih metara arhivskog gradiva (Džaja i Francišković, 2019). „Od važnijih povijesnih dokumenata sačuvani su i spisi o izgradnji fakulteta i klinika s nacrtima, građevinskim dnevnicima, troškovnicima i dozvolama; dosjei prvih profesora i dekana; nastavni planovi i programi; stare uredbe, naredbe, pravilnici i regule“ (Džaja i Francišković, 2019, str. 23). Gradivo Veterinarskog fakulteta je bilo nepropisno čuvano do 2008. godine. Te godine je započeta velika rekonstrukcija prostora gdje je arhivski prostor preuređen i opremljen metalnim policama i ovlaživačima zraka, a gradivo kojem je istekao rok čuvanja je izlučeno. Preostalo arhivsko gradivo je upisano u ARHiNET i propisno odloženo. Gradivo fakulteta se najčešće koristi od strane zaposlenika i studenata, kao i istraživača. Gradivo se koristi za pisanje monografija, snimanje dokumentarnih filmova, te za pisanje biografija istaknutih veterinarara koji su studirali i/ili radili na fakultetu (Džaja i Francišković, 2019).

„Uza sve navedeno, na razini Sveučilišta zamjetan je problem nedovoljne obrađenosti evidentiranoga gradiva, nedostatka odgovarajućega stručnog osoblja nadležnog za fakultetske pismohrane i arhive te neujednačenosti stručnih akata i procedura vezanih uz zaštitu i dostupnost arhivskoga i dokumentarnoga gradiva, što dodatno ističe potrebu uspostave sveučilišnog arhiva“ (Lemić, 2019b, str. 6). Sveučilište u Zagrebu planira osnovati vlastiti specijalizirani arhiv koji će se brinuti za gradivo Sveučilišta i njenih sastavnica i postati aktivni sudionik društvenih, akademskih i znanstvenih zajednica tako što bi postao informacijsko središte i čuvar baštine visokoobrazovnih ustanova u Zagrebu (Lemić, 2019b).

3. Suradnja arhiva i škola na putu prema znanju

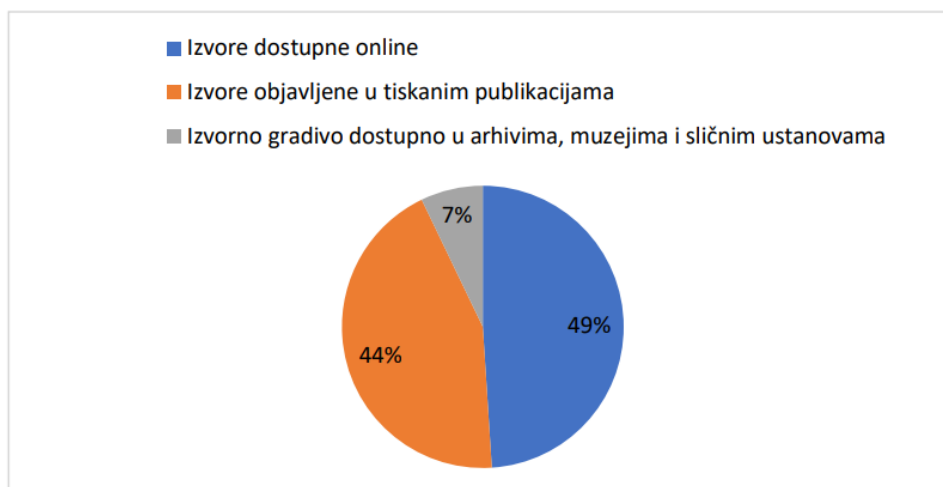
Istraživanje u ovom radu sastoji se od dva dijela: teorijskog i praktičnog. U ovom poglavlju istražuju se odgojno-obrazovne usluge koje se pružaju u školama i arhivima. Poglavlja su podijeljena prema ustanovi koja vodi aktivnosti, a u potpoglavljima je analizirana svaka aktivnost zasebno, njen značaj u procesu učenja i usvajanja znanja, te primjeri dobre prakse u Hrvatskoj i u svijetu. Predstavljani primjeri su metodički analizirani kako bi se procijenio njihov potencijal u procesu učenja i usvajanja znanja i naglasila važnost metodičke obrade u svrhu pravilnog konstruiranja i organiziranja sadržaja kako bi se uspješno ostvario proces učenja i stjecanja znanja i maksimalno zadržala pažnja i motivacija učenika.

3.1. U školi

U ovom poglavlju fokus je na obrazovnim aktivnostima koje provodi škola u suradnji s arhivom. Jedan od glavnih nedostataka arhivskih obrazovnih sadržaja prema istraživanju Jelaš i Plantosar (2022) je upravo u tome što sadržaj ne prati kurikulum Povijest pa je prvo bitno predstaviti ovaj problem. Cilj istraživanja je bio utvrditi opću zainteresiranost i analizirati učestalost korištenja povijesnih izvora i arhivskog gradiva u nastavi te dobiti uvid u očekivanja nastavnika u vezi dostupnosti navedenih materijala. Istraživanje je pokazalo da se 71% ispitanika služi s arhivskim izvorima u nastavi, a od tih 71%, njih 58,2% to gradivo pronalazi u arhivima i sličnim ustanovama. Tiskane publikacije koristi 95,9% nastavnika koji se koriste arhivskim gradivom u nastavi, a jednak postotak ispitanika navodi da se koriste izvorima koji su dostupni na mrežnim stranicama. Na slici 4 vidljiv je grafički prikaz arhivskog gradiva kojima se nastavnici najčešće služe u nastavi. Gradivo se najčešće koristi za ilustraciju i dodatnu dopunu nastavnog sadržaja i kao alat za pomoć pri tumačenju povijesnih događaja, a oko trećina ga nastavnika koriste i za istraživanje povijesnih izvora u projektnoj nastavi. Nastavnici u istraživanju također navode da bi češće koristili arhivske izvore u nastavi kada bi publikacije bile prilagođene dobi učenika i kurikulumu predmeta Povijesti (70%), kada bi postojala veća dostupnost online povijesnih izvora (67,5%), kada bi bilo više izvora za lokalnu i zavičajnu povijest

(50%) i kada bi im lokacija arhivske ustanove bila bliža (35%) (Jelaš i Plantosar, 2022).

1. grafikon. Kojim arhivskim gradivom se u svojoj nastavi najčešće koristite?

Slika 4. Grafički prikaz koji prikazuje kojim se arhivskim gradivom nastavnici najčešće koriste (Jelaš i Plantosar, 2022).

Istraživanjem autora Jelaša i Plantosar (2022) je utvrđeno da ne postoji dostatan broj arhivskih izvora koji su dostupni online, a također se uviđa da dostupno gradivo nije metodički obrađeno kako bi odgovaralo dobi učenika. Dokazana je i hipoteza o povezanosti između učestalosti korištenja online arhivskog gradiva i nezadovoljstva količinom dostupnih izvora na mreži (Jelaš i Plantosar, 2022).

Sukladno tome važno je prvo predstaviti kurikulum predmeta Povijesti kako bi se uvidjelo na koje potrebe obrazovnog sustava arhivi trebaju odgovoriti. Zbog upotrebe multimedijskog i digitalnog sadržaja, kao i važnosti informatičkih i informacijskih vještina, predstavljen je ukratko i kurikulum predmeta Informatike čije su vještine važne za učenike 21. stoljeća, ali i za arhiviste i povjesničare. Sadržaj kurikuluma informatika je povezan s konceptom Vođenog istraživačkog učenja o kojem je riječ u trećem poglavlju.

Drugo poglavlje je fokusirano na upotrebu arhivskog gradiva u nastavi. Fokus poglavlja je na upotrebi arhivskog gradiva u nastavi Povijesti. Predstavljen je koncept aktivnog učenja i konstruktivistička teorija učenja. Nakon što je utvrđeno da hrvatski arhivi ne posjeduju metodički obrađen nastavni sadržaj za preuzimanje, istražena su

dva primjera dobre prakse britanskog *The National Archives*⁵ i njihovih lekcija za preuzimanje. Lekcije su metodički analizirane kako bi se uvidjelo koje karakteristike kvalitetan obrazovni sadržaj spreman za upotrebu u nastavi treba posjedovati i koji su suvremeni nastavni principi i metode zastupljeni u zadacima. Predstavljena je i usluga iznajmljivanja kutija s replikama različitih arhivskih i povijesnih predmeta, kao i njihov popratni sadržaj.

Treće poglavlje je o vođenom istraživačkom učenju čiji se koncept temelji na informacijskoj pismenosti i pretraživanju informacija, a primjenjiv je i u arhivskom istraživanju. Objasnjeni su elementi koncepta i spoznaje konstruktivističke teorije na kojoj se ovaj model zasniva. Objasnjene su vrste učenje koje učenik ostvaruje primjenom ove metode i opisani su stadiji istraživačkog procesa koji se temelje na Kuhlthainim istraživanjima procesa pretraživanja informacija. Za kraj, predstavljen je rad profesorice Xiaomu Zhou koja je koncept primijenila u arhivima i prilagodila metodu kako bi odgovarala vještinama potrebnim za rad s arhivskim gradivom.

3.1.1. Kurikulumi predmeta Povijesti i Informatike

Arhivsko gradivo i arhive kao institucije u školstvu najčešće jedino susrećemo u okviru nastavnog predmeta Povijesti. Prema provedenoj anketi autora Jelaša i Plantosar (2022), od ukupnog broja nastavnika povijesti koji koriste arhivske izvore u nastavi, njih 95,9% koristi izvore koji su dostupni na mrežnim stranicama. Upotrebom multimedije u digitalnom obliku (u obliku slika, videa, audio-isječaka, mapa itd.), kao i mrežnih sadržaja u odgojno-obrazovnom procesu predmeta Povijesti ostvaruje se multidisciplinarna suradnja s predmetom Informatika, a prema kurikularnoj reformi predmeta Povijesti, ona je povezana s razvojem afirmativnog i odgovornog korištenja digitalne pismenosti. Zbog toga su u ovom poglavlju predstavljeni i osnovni koncepti i domene predmeta Informatike (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b).

Povijest je obavezni školski predmet s kojim se hrvatski učenici prvi puta susreću u 5. razredu osnovne škole. Nastavni kurikulum je nastavni plani i program uz pomoć kojeg nastavnici planiraju predmetnu nastavu tijekom školske godine. Trenutno aktualni kurikulum u Republici Hrvatskoj je nastao na temelju kurikularne reforme „Škola za život“, a cilj reforme je uspostava učinkovitog i usklađenog

---

⁵ The National Archives. <https://www.nationalarchives.gov.uk/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

odgojno-obrazovnog sustava koji odgovara na zahtjeve modernog života i promiče kvalitetno cjeloživotno obrazovanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b). Povijest za cilj ima naučiti učenika povijesti svoje zemlje i zemalja svijeta, te povijest razvoja kultura i društava. Razumijevanjem svojih i tuđih kultura i nacija, učenik stječe razumijevanje svojeg i tuđih identiteta (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b). „Svrha nastave Povijesti je poticati interes učenika za proučavanje prošlosti, omogućiti razumijevanje sadašnjosti te stjecanje znanja i vještina nužnih za upućeno i aktivno sudjelovanje u društvu kao građana lokalne zajednice, Hrvatske, Europe i svijeta“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b, str. 5). Važnu ulogu arhiva i primarnih povijesnih izvora kao alata za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva prepoznali su i nastavnici povijesti (Jelaš i Plantosar, 2022).

Svaki školski predmet u novoj kurikularnoj reformi podijeljen je na domene koje ga određuju. Predmet Povijest povezan je s pet domena - društvo, ekonomija, znanost i tehnologija, politika i filozofsko-religijsko-kulturno područje, a one su definirane za predmet prema pet različitih područja ljudske djelatnosti kojima se bavi povijesna znanost. Kako bi se analiziralo kako uključiti arhive u nastavu Povijesti i učiniti ih korisnima nastavnicima, bitno je sagledati i odgojno-obrazovne ciljeve predmeta (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b). Svi odgojno obrazovni ciljevi su uvijek pisani iz perspektive učenika i opisuju znanja i vještine koje učenik treba savladati u predmetu. Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta Povijesti su sljedeći:

„Učenik:

1. Razumije razdoblja i društva koja proučava, uključujući važne događaje, pojedince, procese, pojave, kao i značajna obilježja povijesnih razdoblja i društava koje proučava. Navedeno uključuje društveni, ekonomski, znanstveno-tehnološki, politički i kulturni razvoj ljudi u prošlosti. Pri tome se koristi prikladnom terminologijom te shvaća sadašnjost kao posljedicu povijesnoga razvoja društva.
2. Sagledava prošlost koristeći se vještinama i tehničkim konceptima vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjena, rada s povijesnim izvorima, povijesne perspektive te usporedbe i sučeljavanja.

3. Oblikuje istraživačko pitanje u svrhu aktivnog učenja koje proizlazi iz povijesnih sadržaja te argumentirano raspravlja uz prihvaćanje različitih utemeljenih stajališta.
4. Razumije profesionalno-etičke norme i vrijednosne aspekte povezane s proučavanjem povijesti na temelju kojih oblikuje osobni sustav vrijednosti, stavove i uvjerenja, razvija radne navike, odgovornost, stvaralaštvo i samopouzdanje te otvorenost za cjeloživotno učenje.
5. Koristi se znanjem i vještinama stečenim učenjem povijesti kako bi ostvario osobne potencijale te odgovorno djelovao u javnome životu lokalne, nacionalne, europske i globalne zajednice.
6. Razumije važnost očuvanja zavičajne, nacionalne i svjetske kulturne, povijesne i duhovne baštine“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b, str. 6).

Navedeni ishodi učenja pridaju važnost razvijanju kritičkog mišljenja pojedinca, kao i samostalnoj sposobnosti učenika za proučavanje povijesti uz upotrebu povijesnih izvora. Naglasak u drugom cilju je stavljen na radu s povijesnim izvorima i različitim povijesnim perspektivama, a upravo arhivi mogu značajno pomoći u dostizanju tog cilja uz pravilan odabir arhivskog gradiva. Treći ishod govori o oblikovanju istraživačkog pitanja i aktivnom učenju, a način na koji arhivi mogu pomoći u ostvarenju tog cilja kroz razne istraživačke projekte i radionice bit će predstavljeni u narednim poglavljima. Šesti ishod navodi važnost očuvanje lokalne, nacionalne i svjetske kulture, povijesti i baštine što je ujedno i zadaća samih arhiva.

Što se tiče arhiva u kurikulumu, oni se spominju samo dva puta, i to kao potencijalno okružje i materijali za učenje, dok arhivske vještine nisu dio vještina predviđenih za usvajanje, kao što ni posjeti nisu predviđeni kurikulumom već ovisе o volji i mogućnostima nastavnika hoće li uključiti posjete kulturnim institucijama u svoj rad (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019b).

Prema istraživanju koje su proveli Jelaš i Plantosar (2022) utvrđeno je da postoje značajni nedostaci u dostupnosti primjerenih arhivskih izvora za korištenje u nastavi. U prvom redu nema mnogo dostupnih mrežnih materijala, a ni dostupni materijali nisu metodičko-didaktički obrađeni, niti su rađeni prema ishodima učenja predmeta i ne prate kurikulum i primjerenu dob učenika, pa u tom slučaju zahtijevaju

od nastavnika mnogo truda i rada kako bi se pripremili i prilagodili za nastavu. Autori smatraju da arhivi imaju previše pasivnu ulogu i da ne odgovaraju na konkretne potrebe obrazovnog sustava. Potrebno je da državni arhivi preuzmu tu zadaću i postanu aktivni sudionici tako što bi odgovorili na potrebu nastavnika i ponudili više mrežnih sadržaja koji sadrže arhivske izvore koji su odabrani i pripremljeni u skladu s kurikulumom i temama koje se obrađuju na nastavi, kao i adekvatno prilagođeni dobi učenika. Utvrđeno je i da postoji nedostatak sadržaja vezan uz lokalnu povijest i baštinu. Područni državni arhivi bi također trebali preuzeti zadaću prezentiranja sadržaja vezanog uz lokalnu povijest područja nad kojim su nadležni (Jelaš i Plantosar, 2022).

Uključivanje više digitalnih sadržaja u nastavu predmeta Povijesti, povezuje predmet s predmetom Informatike i ostvaruje multidisciplinarnu suradnju koja se promiče u novoj kurikularnoj reformi. Elementi predmeta Informatike su zastupljeni i u mrežnim obrazovnim sadržajima arhiva. Zbog velike zastupljenosti tehnologije u našem svakodnevnom životu, danas je digitalna pismenost neophodna svakom pojedincu. Važnost informacijske pismenosti i sposobnost vrednovanja informacija vidljiva je i u proučavanju arhivskog gradiva i analiziranja povijesnih izvora, a čija će se povezanost detaljnije obraditi u poglavlju Vođeno istraživačko učenje. Četiri temeljne domene predmeta Informatike su e-društvo, digitalna pismenost i komunikacija, računalno razmišljanje i programiranje, te informacije i digitalna tehnologija. Domena e-društva za cilj ima podučiti učenike informacijskoj pismenosti kako bi mogli biti dio demokratskog e-društva koje radi s tehnologijom, brine o svojem zdravlju i svojoj sigurnosti i okolišu, kao i digitalnom ugledu (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019a). „Digitalna pismenost i komunikacija obuhvaća poznavanje mogućnosti hardverskih i softverskih rješenja te razvijanje vještina suradnje i komunikacije u online okruženju. Poznavanje mogućnosti aktualne tehnologije i računalnih programa preduvjet je za pravilan odabir te njihovu učinkovitu i inovativnu primjenu u raznim područjima“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019a, str. 10). Ove vještine su dakako značajne i za same arhiviste, ali i za povjesničare koji rade na povijesnim istraživanjima.

Bitno je rano upoznavanje učenika s digitalnom pismenosti i tehnologijom kako bi se učenici uz pomoć ove kompetencije ostvarili kao aktivni stvaratelji svojih pozitivnih digitalnih tragova, a njihov pozitivan stav i otvorenost prema novim

tehnologijama omogućit će im da budu aktivni dio e-društva (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019a). „Aktivnosti i sadržaji ishoda iz domene Računalno razmišljanje i programiranje razvijaju inovativnost, stvaralaštvo i poduzetnost te daju vrijedna znanja koja se mogu ugraditi u budući profesionalni život. Domena Digitalna pismenost i komunikacija usko je povezana s ostalim domenama i daje temeljne digitalne kompetencije koje su neophodne za kvalitetnu primjenu tehnologije pri obavljanju svakodnevnih obveza, ali i za stjecanje kompetencija iz ostalih domena“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019a, str. 8).

Obrazovni sadržaji predstavljeni u ovom radu analizirani su uzimajući prikazane kurikulume i domene u obzir, kao i aktualne metode i strategije podučavanja kako bi se naglasila važnost suvremenih pedagoških i psiholoških teorija učenja u stvaranju kvalitetnih odgojno-obrazovnih sadržaja.

3.1.2. Upotreba arhivskog gradiva u nastavi Povijesti

Na temelju dostupne literature o upotrebi arhivskog gradiva u nastavi, mogu se uvidjeti dvije vrste upotrebe - prva je u obliku isplanirane nastave u kojoj učenik samostalno aktivno dolazi do novih spoznaja istražujući arhivsko gradivo uz prisustvo učitelja koji služi kao potpora u procesu, a druga je u korištenju arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi. Primjer prve vrste je kolegij Američka revolucija (engl. *American Revolution*) na kojem se koristi zbirka Timothyja Pickeringa na mikrofilmu koju studenti samostalno istražuju, a primjer druge vrste je upotreba fotografije nastale u povijesnom razdoblju koje se obrađuje kako bi se zornije ilustrirala tema (Malkmus, 2007).

Autorica Malkmus (2007) je provela istraživanje o upotrebi primarnih izvora u nastavi na fakultetima koji školuju povjesničare. Ispitano je 627 fakulteta. Većina fakulteta je izrazila da redovito koristi primarne povijesne izvore i da oni unaprjeđuju rasprave u učionici, povećavaju sudjelovanje studenata u nastavi, promiču povijesnu empatiju, razvijaju kritičko mišljenje i pomažu studentima spoznati kako se stvaraju povijesni narativi iz više različitih primarnih izvora. Iako je upotreba arhivskog gradiva u nastavi polučila mnoge pozitivne rezultate, utvrđeni su i neki nedostaci. Studenti su se teško snalazili s mrežnim arhivskim gradivom jer im je nedostajao kontekst o samom gradivu, bili su preopterećeni s viškom informacija i velikom količinom

gradiva koje je potrebno pretražiti, a obavijesna pomagala su im bila previše nerazumljiva i komplicirana za korištenje (Malkmus, 2007).

Najčešći način upotrebe primarnih izvora u nastavi je u svrhu ilustrativnog prikaza povijesnog događaja, za poticanje rasprave, pisanje učeničkih radova i ispitnih pitanja. U visokom obrazovanju, posebice onom povjesničara, primarni izvori čine iznimno bitnu stavku istraživanja, kolegija i seminarskih radova. Najveća prednost učenja s primarnim izvorima u obliku samostalnog istraživanja učenika je u aktivnom učenju (Malkmus, 2007). Aktivno učenje je proces učenja koji uključuje učenike u neku radnju i potiče njihovo promišljanje o njoj. Ta radnja je najčešće samostalna i učenik sam određuje kako će organizirati i kojim će smjerom i tempom ići njegova aktivnost. Ova vrsta učenja je iznimno stimulativna i potiče učenika na djelovanje, održava njegovu koncentraciju i motivaciju za rad, te razvija učenikov pozitivni odnos prema sebi i drugima. Aktivno je učenje u duhu konstruktivističke teoriji koja se zalaže za suradničko i iskustveno učenje (Šustek, 2016).

Primjeri nekih strategija aktivnog učenja su: projektno učenje, iskustveno učenje, učenje istraživanjem i otkrivanjem, učenje rješavanjem problema, učenje usmjereno na djelovanje i učenje igrom (Ljubac Mec, 2022). „Osnovna obilježja konstruktivističkog pristupa učenju su: aktivni oblici učenja - primjerice, učenje kao otkriće; situacijski karakter učenja; individualizacija procesa učenja; nepostojanje objektivnog znanja; nemogućnost usporedne evaluacije znanja učenika; te minimizirana uloga izravnog poučavanja u nastavi. Zadatak učitelja je pripremiti „okolinu učenja“ u kojoj učenici mogu samostalno učiti“ (Ljubac Mec, 2022, str. 156). Zagovornici aktivnog učenja smatraju da aktivnim sudjelovanjem, diskusijom i analizom izvora učenici stvaraju značajnija i kreativnija iskustva. Primjer je kolegij na američkom sveučilištu koji je dao studentima primarni izvor u vidu pisama osobe i onda zadao studentima da na temelju pisama uspoređuju i kritiziraju informacije i zaključke iz biografije koja je pisana o toj osobi. Takva iskustva podučavanja su veoma uspješna, kreativna i zanimljiva studentima i istodobno ih podučavaju bitnim vještinama kao što je razvijanje kritičkog mišljenja (Malkmus, 2007).

Prednost koju suvremena nastava (čiji je važan dio aktivno učenje) ima nad tradicionalnom nastavom je u tome što aktivno učenje nije unaprijed isplaniran slijed aktivnosti i sadržaja koji učenici moraju usvojiti. Tradicionalna nastava najčešće nema mnogo prostora za učenikovu inicijativu, istraživanje, propitkivanje i

pronalaženje odgovora istraživanjem, a tako ni za razvijanje njihove samostalnosti (Ljubac Mec, 2022). „Aktivno učenje podrazumijeva učenje koje rezultira stvaralačkim radom učenika. Učenik je aktivan u otkrivanju znanja, slobodno iznosi svoje ideje, prijedloge i misli“ (Ljubac Mec, 2022, str. 157-158). Aktivnim učenjem učenici samostalno prikupljaju informacije, analiziraju i primjećuju pojave, stvaraju i odbacuju hipoteze, eksperimentiraju i rješavaju problem (Ljubac Mec, 2022).

Pregledavanjem mrežnih stranica hrvatskih arhiva, utvrđeno je da ne postoje dostupni nastavni materijali za preuzimanje. Neki hrvatski arhivi imaju dostupne digitalizirane sadržaje pa se oni mogu koristiti kao potpora u nastavi, ali niti jedan od njih ne sadrži gotove nastavne materijale koji prate kurikulum predmeta povijest niti su sadržaji metodički obrađeni.

Primjer dobre prakse i kvalitetnih obrazovnih materijala je *The National Archives*. Njihova mrežna stranica uz mnogobrojan obrazovni materijal sadrži i nastavne materijale. Na mrežnoj stranici nalazi se 168 lekcija različitih tema i povijesnih razdoblja koje prate britanski nacionalni kurikulum. Koncipirane su s idejom da budu dostatne za jedan školski sat ili kao domaća zadaća za učenike⁶.

Za analizu ovog resursa nasumično su odabrane dvije lekcije iz različitih vremenskih razdoblja. Prva lekcija naziva *Workhouse Women: How were women treated in the Victorian workhouse?*⁷ (hrv. Žene u ubožnici: Kako su žene tretirane u Viktorijanskoj ubožnici?) iz razdoblja *Empire and Industry 1750-1850* (hrv. Carstvo i industrija 1750.-1850.). Mrežna stranica sadrži razrađen plan zadataka za obradu ove lekcije. U lekciji je predstavljeno sedam pisama koja svjedoče o iskustvima različitih žena u ubožnicama. Cilj zadataka je da učenici analiziraju tretman žena u toj ustanovi i njihovo mentalno stanje. Ispod opisa lekcije nalaze se ciljevi učenja i potrebni resursi za lekciju (u ovom slučaju, to su isprintani materijali koji su priloženi uz lekciju). Lekcija zatim sadrži četiri razrađena zadatka koji se sastoje od arhivskog gradiva kojeg učenici moraju analizirati i odgovoriti na pitanja. Svo gradivo na stranici se klikom na sliku može preuzeti u velikom i kvalitetno digitaliziranom formatu.

---

⁶ The National Archives – Sessions and resources.
<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/sessions-and-resources/?resource-type=lesson>
(Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

⁷ The National Archives - Workhouse Women: How were women treated in the Victorian workhouse?
<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/voices-of-the-victorian-poor/workhouse-women/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

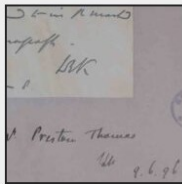
Prvi zadatak sadrži opća pitanja o ubožnicama kao ustanovama, a za cilj ima potaknuti učenike na razmišljanje o ovim institucijama, zašto su ljudi bili primorani prijaviti se u takvu ustanovu i jesu li svi ljudi imali ista iskustva boraveći u njoj. Drugi dio prvog zadatka sadrži kvantitativni popis različitih vrsta žena i njihovih situacija (npr. samohrane majke trudnice/s jednim djetetom/više djece, žene s mentalnim poteškoćama, prostitutke, žene s muževima koji se već nalaze u ubožnici, ugledne žene itd.). Pored svake od kategorija napisan je ukupni broj žena koje spadaju u tu kategoriju, a nalaze se u ovoj ustanovi. Učenici na temelju popisa trebaju analizirati što mogu saznati o ženama i njihovim situacijama.

Drugi zadatak sastoji se od grupnog rada gdje svaka grupa dobiva pet izvora informacija o životnim uvjetima u ubožnicama i svaki učenik u grupi mora zapamtiti jednu ključnu informaciju. Učenici zatim moraju podijeliti svoju zapamćenu informaciju s grupom. Nakon toga učenici uspoređuju što su naučili o iskustvima žena u ubožnici. U trećem zadatku, učenici trebaju pročitati sedam pisama i ispuniti tablicu. Tablica se sastoji od kataloškog broja, ime osobe koja piše pismo, detalji o njihovom iskustvu i kako su ih tretirali u ubožnici. Na slici 5 je prikazano kako izgleda treći zadatak.

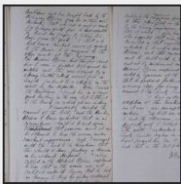
Task Three:

Students should look at each letter and complete the table. They should include the TNA catalogue reference, the name of the person writing the letter, key details from the letter and then finally answering the question "how were they treated in the workhouse?"

Catalogue Reference	Name of person on letter	Details about their experience	How were they treated in the workhouse?

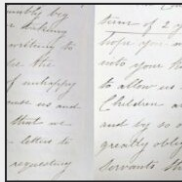
Source A (1) - MH12/3420

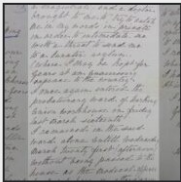
Source A (2) - MH12/3420

Source B - MH12/3436

Source C - MH12/6858

Source D - MH12/12231

Slika 5. Treći zadatak lekcije Workhouse Women: How were women treated in the Victorian workhouse? (The National Archives, 2024).

U četvrtom zadatku učenici trebaju napisati kratak tekst koji bi služio kao vodič za vremenske putnike o iskustvima žena u ubožnicama. Naglasak je na to da odgovore na pitanje „Kakav je bio život žena u viktorijanskoj ubožnici?“.

Na stranici je dostupan i dokument u PDF formatu za preuzimanje. Klikom na preuzimanje preuzima se ZIP datoteka koja sadrži dokument u PDF formatu i PowerPoint prezentaciju. PowerPoint prezentacija je nastavni materijal spreman za korištenje koji sadrži uređenu prezentaciju sa slikama. Prezentacija započinje s opisom ključnih riječi. Prezentacija zatim sadrži sliku i objašnjenje ubožnice, opise uvjeta i pitanja za diskusiju. Prezentacija sadrži četiri gore objašnjena zadatka, kao i dodatne upute, zadatke i pitanja za razmišljanje kako bi učenici što uspješnije savladali lekciju. PDF dokument je oblikovan kao vodič za predavanje koji sadrži sve zadatke i informacije, kao i dodatni opisa izvora, prepiske tekstova svih izvora i njihove inventarne brojeve. Služi kao odličan pomoćni materijal za nastavnike. Prepiske pisama su također korisne jer će učenici možda imati problema s čitanjem rukopisa u pismima pa im nastavnik može pročitati prepiske.

Druga odabrana lekcija je *All on board! - What can we learn from old board games?*⁸ (hrv. Svi na ploču⁹! - Što možemo naučiti iz starih društvenih igara?). Kao i prethodna lekcija, opis lekcije sadrži povijesna razdoblja kojima lekcija pripada (u ovom slučaju ranom 20. stoljeću (1901.-1918.) i Viktorijanskom razdoblju (1850.-1901.)). Sadrži informacije o prikladnosti sadržaja za određenu dob prema klasifikaciji britanskog nacionalnog kurikuluma, kao i kurikularne teme kojima sadržaj ove lekcije pripada. U slučaju ove lekcije te teme su: Djetinjstvo kroz vrijeme (engl. *Childhood through time*), Edvardijanci (engl. *Edwardians*), Industrijska revolucija (engl. *Industrial Revolution*), Slobodno vrijeme i zabava (engl. *Leisure and Entertainment*) i Viktorijanci (engl. *Victorians*). Kratki opis sadrži i predložena pitanja i potencijalne aktivnosti vezane za ovu temu. Predlaže se da učenici izrade svoj vlastiti dizajn za

---

⁸ The National Archives – All on board! – What can we learn from old board games? <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/all-on-board/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

⁹ Neprecizan prijevod izraza „on board“ koji u engleskom ima više značenja, a u ovom kontekstu označava: (1) odobravanje u skladu s određenim tijekom akcije, u ovom slučaju sudjelovanjem u igri (2) biti dio tima ili grupe, posebno ako je riječ o posebnoj svrsi (igri u ovom slučaju), (3) dosl. biti na ploči društvenih igara i (4) ukrcavanje. Izvor: Cambridge dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/on-board> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

novu društvenu igru. Na slici 6 vidljiva je jedna od društvenih igra koje su predstavljene.

Slika 6. Društvena igra 'Sugar and Salt: Across the Mountains to Klondyke iz 1898. (The National Archives, 2024).

Cilj lekcije je analizirati društvene igre i oblike zabave iz kasnog 19. stoljeća i ranog 20. stoljeća i na temelju analize dizajna donijeti zaključke o životu u tom razdoblju. Lekcija se sastoji od jednog zadatka koji sadrži više različitih elemenata od kojih svaki analizira po jednu društvenu igru. Prvi izvor traži od učenika da analiziraju igru, pokušaju odgonetnuti kakva je to igra, kako su se na temelju slike poučavala djeca u tom vremenskom razdoblju i koje nam još informacije daje slika o životu u 1808. godini. S obzirom na to da igrača ploča ove igre nije sačuvana, učenici imaju zadatak diskutirati kako misle da se navedena igra igrala i misle li bi li ova igra bila popularnija među roditeljima ili djecom. Na slici 7 prikazan je izgled ove igre.

Slika 7. Društvena igra „the Little Teacher“ (The National Archives, 2024).

Idući izvor je igrača ploča za igru „*Royal Coronation: The game for all true Britons*“ koja sadrži mnoge elemente povezane s britanskom monarhijom. Igra je nastala iste godine kada je umrla kraljica Viktorija i kada je njen sin Edvard VII. okrunjen za kralja na njeno mjesto. Učenici su potaknuti da razmisle o slikama koje se nalaze na ploči (teritoriji Britanskog Carstva u tom razdoblju), razlog naziva igre, elementi od kojih se sastoji i svrhu nastanka igre (suvenir). Idući izvori također sadrže slične zadatke gdje sliku igre upotpunjuju pitanja za njenu analizu. Jedna od igri je proizvod tvrtke za izradu sirupa protiv kašlja pa je zadatak učenika analizirati kako je društvena igra korištena u svrhu promocije proizvoda.

Poslije zadataka slijedi dio nazvan *Background* (hrv. pozadina) u kojem je objašnjena pozadina društvenih igara i društva koje ih je igralo. Zatim ga slijede *Teachers' notes* (hrv. bilješke nastavnika) koje sadrže informacije o lekciji, arhivskom gradivu i ideje kako se navedena lekcija može upotrijebiti u nastavi. *Extension ideas* (hrv. proširene ideje) je sekcija koja sadrži tri dodatne aktivnosti koje nastavnik može organizirati. Ovu sekciju slijedi popis izvora, vanjske poveznice na dodatne izvore o temi, te ponovno informacije o povezanosti s kurikulumom.

Prikazane lekcije kvalitetno su metodički obrađene i spremne za upotrebu u nastavi te koriste mnoge suvremene nastavne metode i principe. „Nastavne metode su načini rada u nastavi“ (Poljak, 1990, str. 74). One opisuju radnje koje obavljaju

učenici i nastavnici i primjenjuju se tijekom cijelog nastavnog procesa te čine njegov sastavni dio. U didaktici, poznajemo sedam nastavnih metoda, a to su: metoda demonstracije, metoda praktičnih radova, metoda crtanja, metoda pismenih radova, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora i metoda usmenog izlaganja (Poljak, 1990).

U prva dva primjera, vidimo primjere sadržaja koji pripadaju različitim metodama. Metoda demonstracije sadržana je u nastavnikovom objašnjenju i prikazivanju sadržaja koji se obrađuje, ali također i u zadatcima koji od učenika traže da samostalno naprave zadatak i da isti prezentiraju (demonstriraju) svojim kolegama. Najčešće korištene metode u prikazanim lekcijama su svakako metoda čitanja i rada na tekstu, metoda pisanja i metoda praktičnih radova. „Praktični rad je aktivan odnos čovjeka prema materiji i prirodi uopće radi njezina mijenjanja, pa, prema tome, metoda praktičnih radova znači način rada nastavnika i učenika na konkretnoj materiji“ (Poljak, 1990, str. 80). U kontekstu predmeta Povijest, to su svakako primarni povijesni izvori i upravo se učenikovim istraživanjem izvornih materijala ostvaruje ova metoda.

Metoda čitanja i rada na tekstu i metoda pisanja su prisutne u gotovo svakom zadatku i nije ih nužno posebno objašnjavati. Metoda crtanja prisutna je u zadatku gdje učenici trebaju nacrtati svoju društvenu igru, kao i u zadatku u kojem je potrebno nacrtati tablicu. Odlika metode razgovora je u tome da se uvijek sastoji od dva dijela - pitanja i odgovora. Nastavnikovo usmeno postavljanje pitanja i učenički odgovori na njih ostvaruju ovu metodu. Obje lekcije su koncipirane na način da je nastavniku vrlo lako ostvariti ovu metodu jer su mu pitanja za diskusiju već pripremljena. Zadnja metoda je metoda usmenog izlaganja. Ova metoda se sastoji od monologa ili nastavnika ili učenika koji izlažu neki dio nastavnog sadržaja. Ova se metoda može ostvariti i tako što učenik pročita svoj esej pred razredom (Poljak, 1990).

Nastavni principi su iznimno važan koncept u didaktici jer su neophodni za uspješnost nastavnog procesa i njegov su važan dio, a ne samo njegova polazna točka. Prvi princip je princip zornosti i apstraktnosti. Ovaj princip polazi od definicije koja kaže da je znanje jedinstven sistem činjenica i generalizacija. Princip zornosti se brine za usvajanje činjenica, a princip apstraktnosti za usvajanje generalizacija (Poljak, 1990). „Zornost znači cjelovito osjetno doživljavanje, odnosno perceptivno

zahvaćanje pomoću osjetnih organa objekta proučavanja radi usvajanja činjenica i formiranje pravilnih predodžaba“ (Poljak, 1990, str. 201). Zornost u nastavi najčešće ostvarujemo nekim popratnim sadržajem koji je najčešće multimedijskog oblika. U ovim lekcijama, jedan od primjera zornog prikaza je slika ubožnice koja učenicima daje jasnu ideju kako je ustanova izgledala i pomaže im u shvaćanju i vizualiziraju sadržaja o njoj. „Radi ostvarivanja principa zornosti nastavnici primjenjuju zorne izvore znanja, počevši od neposrednog promatranja u izvornoj objektivnoj stvarnosti, preko promatranja nastavnih sredstava pa sve do zornog, odnosno slikovitog pripovijedanja, pri čemu se na posredan način formiraju adekvatne predodžbe“ (Poljak, 1990, str. 202).

Nakon što učenici usvoje činjenice potrebno ih je misaonim aktivnostima dovesti do formiranja generalizacija. Sa zornošću ne treba pretjerivati. Ona je dovoljna samo da učenici akumuliraju dovoljnu količinu činjenica na temelju kojih mogu stvarati apstrakcije, tj. generalizacije (Poljak, 1990). Na primjer, učenici kroz pisma žena iz ubožnica na zoran način usvajaju informacije o njihovim osobnim iskustvima i uvjetima u kojima su živjele. Na temelju tih iskustava žena učenici dolaze do stvaranja generalizacija o uvjetima života u ubožnicama i načinu tretiranja žena tamo.

Princip aktivnosti i razvoja stavlja veliki naglasak na učenikovu vlastitu aktivnost jer se smatra da učenik tako najbolje uči i razvija sebe kao osobu. Prema principu aktivnosti, uspjeh u nastavi uvijek je proporcionalan udjelu vlastite aktivnosti učenika. Svi zadatci u opisanim lekcijama primjenjuju ovaj princip i od učenika zahtijevaju mnogo samostalnog rada na proučavanju arhivskih izvora. Definiraju se četiri osnovna područja svjesne aktivnosti, a to su: senzorne, praktične, izražajne i misaone aktivnosti (Poljak, 1990). „Razvoj sposobnosti promatranja uvjetovan je senzornom aktivnošću, razvoj sposobnosti praktičnog rada uvjetovan je motoričkom aktivnošću, razvoj sposobnosti izražavanja izražajnom aktivnošću, a razvoj misaone sposobnosti misaonom aktivnošću“ (Poljak, 1990, str. 205). Iz ove definicije može se vidjeti da postoji povezanost razvoja određenih sposobnosti i razvoja osobnosti i aktivnosti učenika (Poljak, 1990).

Idući princip je princip sistematičnosti i postupnosti. „Sistematičnost znači obrađivanje nastavnih sadržaja u određenom logičkom pregledu naučnih činjenica i generalizacija“ (Poljak, 1990, str. 206). To znači da se nastavni sadržaj mora

organizirati prema nekom logičkom slijedu. Princip postupnosti govori o tome da se do krajnjeg cilja usvajanja znanja učenika mora dovesti postupno. Ta postupnost se postiže tako što se učenika podučava po principu od lakšeg gradiva prema težem, od jednostavnijeg prema zahtjevnijem, od poznatijeg prema nepoznatom i od konkretnog prema apstraktnom (Poljak, 1990). Primjer ovog principa se može vidjeti u lekciji *Workhouse Women* gdje se učenicima prvo objasni koncept ubožnica i općenite informacije o njima, a zatim ih se postupno vodi do proučavanja profila žena koje su boravile u ubožnicama na temelju statističkih podataka, da bi se na kraju došlo do učenja o specifičnim slučajevima različitih žena. S obzirom na to da lekcije nisu strukturirane prema etapama nastavnog sata, nije vidljiv princip diferencijacije i integracije. Na nastavniku je da taj princip ostvari.

Princip primjerenosti i napora se zasniva na tome da nastavni sadržaj treba biti prilagođen razvojnom stadiju učenika (i fizičkom i psihičkom). Bitno je da gradivo koje se poučava nije učeniku preteško, ali ni prelagano. Princip napora govori da se ispred učenika uvijek treba postaviti izazov i da je bitno da nastavnik uvijek ide korak iznad učenikovog trenutnog stanja jer se jedino tako može osigurati rast i razvoj učenika. Dakle, idealno je da nastava krene od trenutnog znanja, ali da završi nešto iznad te razine (Poljak, 1990). Obe lekcije u primjeru poštuju ovo pravilo jer su napravljene u skladu s britanskim nacionalnim kurikulumom i u skladu s njime definirane prema razvojnoj fazi u kojoj se učenik nalazi. Princip individualizacije i socijalizacije najjednostavnije se ostvaruje individualnim radom učenika, ali je potrebno da se zadatci prilagode prema individualnoj potrebi svakog učenika (npr. teškoće u razvoju, teškoće u učenju, daroviti učenici, itd.). Samostalnim radom učenici obavljaju zadatke svojim tempom što osigurava ostvarenje principa individualizacije. Socijalizacija se ostvaruje kroz grupni rad i međusobne diskusije učenika. Realizacija principa racionalizacije i ekonomičnosti će ovisiti isključivo o samom nastavniku, odnosno kako i u kojoj mjeri će primijeniti nastavne materijale (Poljak, 1990).

Princip historičnosti i suvremenosti govori o tome da se nastavni sadržaji trebaju podučavati kronološki, tj. kretati se od prošlosti prema sadašnjosti. Ovaj princip je posebice vidljiv u nastavi povijesti koja uvijek prati povijesni tijek događaja. Princip suvremenosti se odnosi i na suvremenost u nastavi u vidu konstantnog osuvremenjivanja nastavnog materijala i u upotrebi suvremenih materijala i

tehnologija u nastavi. Jako je bitno, čak i u nastavi povijesti, ne zanemariti princip suvremenosti te povezivati princip historičnosti s principom suvremenosti (Poljak, 1990).

Još jedan od zanimljivih koncepata uključivanja arhivskog gradiva u nastavi je inicijativa Suffolk archives¹⁰ koji uz svoje ostale obrazovne sadržaje nude i kutije za iznajmljivanje (engl. *loan boxes*). Kutije sadrže različite povijesne predmete i replike predmeta koje škole mogu iznajmiti. Kutije koštaju 25 britanskih funti za razdoblje od dva tjedna. Uz svaku kutiju dostupne su bilješke za nastavnike koje sadrže informacije o osmišljenim aktivnostima vezanih uz kutije, kao i informacije o kurikularnim temama za koje se sadržaj kutije može koristiti (Suffolk Archives - education). Od pet dostupnih kutija, za analizu je odabrana kutija na temu Drugog svjetskog rata. Na slici 8 vidljiv je primjer sadržaja kutije (sadržaj kutija se razlikuje).

Examples of WW2 loan box contents (please note, the exact contents vary a little between boxes):

Slika 8. Primjer sadržaja kutije na temu Drugog svjetskog rata (Suffolk archives, 2024).

Na mrežnoj stranici¹¹ nalazi se i pripadajuća PowerPoint prezentacija koja služi kao popratni sadržaj kutiji. Sastoji se od dva dijela: arhivskih fotografija iz Suffolka za vrijeme Drugog svjetskog rata i praktičnih aktivnosti za učenike koje su povezane s temom. Prvi set arhivskih fotografija prikazuje štetu nastalu

¹⁰ Suffolk archives. <https://www.suffolkarchives.co.uk/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

¹¹ Suffolk Archives – WW2 Loan boxes. <https://www.suffolkarchives.co.uk/education/ww2-loan-boxes/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

bombardiranjem, a u opisu ispod slika sadrže dodatne informacije i ideje za nastavnike kako mogu dodatno obogatiti sadržaj (na primjer, na Google kartama s učenicima istražiti kako danas izgleda ta kuća). Drugi set fotografija prikazuje obrambene mjere koje su poduzete, kao i informacijske plakate. Bilješke sadrže opise slika i prijedloge pitanja koje nastavnici mogu postaviti učenicima. Treći set fotografija je o proizvodnji hrane i racioniranju.

Sljedeći dio prezentacije posvećen je opisu aktivnosti. Prva aktivnost je izrada plakata s važnim informacijama. Slajdovi sadrže primjere informacija koje je potrebno prenijeti ljudima za vrijeme rata, kao na primjer kako pronaći sklonište, kako zakrpati odjeću, kako uzgajati voće i povrće, itd. Aktivnost sadrži mnogo potpitanja kako bi djecu potakla na analizu plakata i pomogla im u stvaranju vlastitoga. Iduća aktivnost je priprema kolačića od mrkve iz kuharice za ratno razdoblje. Recept ne sadrži jaja jer je za vrijeme rata vladala nestašica. Aktivnost potiče učenike da razmisle o životnim uvjetima ljudi u ratnom razdoblju i da se suosjećaju s njima tako što su na zoran način i uz vlastitu aktivnost iskusili osobno dio njihove svakodnevice. Za kraj prezentacije, prikazana je slika mrkve na štapu (engl. *carrot on a stick*) koja je služila kao vrsta slatkiša za djecu tijekom razdoblja Drugog svjetskog rata. Osim prezentacije, na stranici su dostupni i materijali za printanje. Dva materijala su PDF listići s aktivnostima opisanima u prezentaciji (listić za izradu plakata i listić koji sadrži recept za kolačiće od mrkve). Treći materijal je listić za aktivnost planiranja obroka gdje učenike na praktični način poučava racioniranju hrane.

Iz oba primjera aktivnosti za nastavu vidljivo je kako bi metodički obrađeni nastavni materijali u skladu s kurikulumom trebali izgledati i koje bi sve elemente trebali sadržavati.

3.1.3. Vođeno istraživačko učenje

Jedan od načina upotrebe arhivskog gradiva u nastavi je u obliku upotrebe arhivskog gradiva u istraživačke svrhe. Učenici za krajnji cilj u tom procesu najčešće imaju napisati pisani rad, održati predavanje ili izraditi multimedijски sadržaj na temelju istraženog gradiva. U ovom poglavlju predstaviti će se koncept vođenog

istraživačkog učenja i objasniti će se kako se ovaj koncept temeljen na informacijskoj pismenosti može primijeniti u radu s arhivskim gradivom.

Ovaj koncept osmislile su Carol C. Kuhlthau, viša istraživačica i profesorica knjižničnih i informacijskih znanosti na Sveučilištu Rutgers, Leslie K. Maniotes, ravnateljica i voditeljica škole s doktoratom na temu oblikovanja kurikuluma, i Ann K. Caspari, viša muzejska edukatorica u Smithsonianu. Vođeno istraživačko učenje je koncept koji za cilj ima razviti učeničke kompetencije za duboko učenje iz mnogobrojnih informacijskih izvora te za podučavanje kontekstualizacije i vrednovanja informacija u modernom informacijskom okruženju (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

Autorice Kuhlthau, Maniotes i Caspari istraživačko učenje opisuju kao:

„način poučavanja i učenja koji školu pretvara u suradničku istraživačku zajednicu. Osmišljava ga i usmjerava *tim za učenje* koji vodi učenike prema stjecanju dubljeg razumijevanja sadržaja kurikuluma pojedinog nastavnog predmeta i koncepata informacijske pismenosti, a istodobno razvija pismenost i socijalne vještine. Riječ je o fluidnu, fleksibilnu pristupu promjeni škola koji se usredotočuje na dubinsko učenje, a temelji se na studijama procesa traženja informacija (ISP) Carol C. Kuhlthau i konceptu *trećeg prostora*. Učenike se vodi kroz proces otkrivanja učenjem iz mnogih informacijskih izvora kako bismo ih pripremili za uspješno učenje i život u informacijskom dobu“ (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018, str. 22).

Ovim načinom učenja, učenici tijekom istraživačkog rada samostalno dolaze do novih vlastitih spoznaja. Glavna ideja je da učenici postanu dio procesa pronalaska i vrednovanja brojnih informacijskih izvora kako bi što bolje razumjeli sadržaj predmeta. Pristup je utemeljen na kurikulumu i potiče učenike da svijet oko sebe povežu s gradivom kurikuluma te da samostalno propituju, analiziraju, formuliraju i istražuju nove ideje. Na taj način stječu neophodne vještine kako bi postali moderni informacijski pismeni građani digitalnog doba (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

Vođeno istraživačko učenje temelji se na konstruktivističkoj teoriji učenja. U prethodnom poglavlju objašnjene su osnove konstruktivističke teorije učenja i aktivnog učenja. Bitno je navesti šest načela konstruktivističkog učenja jer su ona temelj vođenog istraživačkog učenja. Ta načela su:

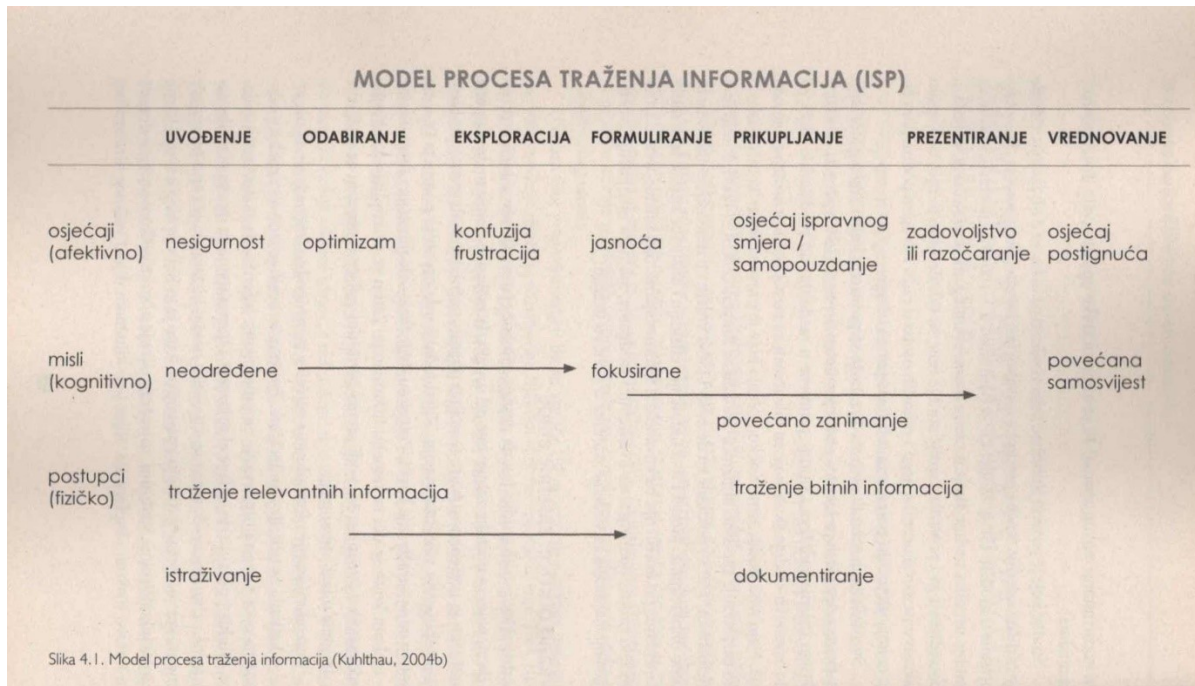
- „Djeca uče aktivnim sudjelovanjem i razmišljanjem o iskustvima.
- Djeca uče aktivnom nadogradnjom onoga što već znaju.
- Djeca razvijaju mišljenje višeg reda pomoću vodstva u ključnim točkama procesa učenja.
- Djeca se razlikuju po načinima i oblicima učenja.
- Djeca uče socijalnom interakcijom s drugima.
- Djeca uče putem poduke i iskustva u skladu sa svojim kognitivnim razvojem.“
(Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018, str. 40).

Koncept „trećeg prostora“ koji je dio ovog koncepta se također zasniva na konstruktivističkoj teoriji. Treći prostor je naziv koji označava mjesto na kojem se spajaju kurikulum i osobno iskustvo učenika. Prvi prostor čini učenikov osobni izvanškolski život, iskustvo i znanja, a drugi prostor čini školski kurikulum i propisana znanja i školski način poimanja života. Treći prostor je presjek ta dva skupa i to je mjesto gdje se ta dva svijeta stapaju i stvaraju dinamično okruženje za učenje. Nastavnik bi uvijek trebao težiti prema ostvarenju učenja unutar trećeg prostora. Strategije za stvaranje trećeg prostora su davanje smjernica, modeliranje, slušanje, propitivanje i poticanje (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

U vođenom istraživačkom učenju, učenici ostvaruju pet vrsta učenja - učenje sadržaja kurikuluma, učenje informacijske pismenosti, učenje o procesu učenja, učenje o kompetencijama pismenosti i učenje o učenje socijalnih vještina. Učenje sadržaja kurikuluma je kontekst cijelog istraživanja bez kojeg istraživanje ne bi bilo moguće. Učenici uče vještine informacijske pismenosti u vidu pronalaženja, vrednovanja i upotrebe informacija kao i razvijanje kritičkog razmišljanja o informacijama. Pronalaze informacijske izvore i vrednuju njihovu relevantnost za svoje istraživanje. Učenici uče kako učiti i razvijaju svijest o vlastitom procesu učenja. Učenje o kompetencijama pismenosti sadrži vještine čitanja, pisanja, jezika, govorenja i slušanja. Razvijanje socijalnih vještina učenik postiže suradnjom s drugim učenicima unutar istraživačke zajednice. Kroz cijeli proces učenja vodi ih tim za učenje. Tim za učenje se sastoji od nastavnika koji osmišljavaju istraživačke teme na temelju predmetnog kurikuluma i povezuju ih s ciljevima informacijske pismenosti. Proces osmišljavanja sastoji se od osam faza. Te faze su: otvaranje, uranjanje, eksploracija, identificiranje, prikupljanje, stvaranje, dijeljenje i vrednovanje. Koncept naglašava i važnost suradničkog učenja u obliku „istraživačkih zajednica“ uz pomoć

kojih učenici uče kroz međusobnu socijalizaciju (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

Osim konstruktivističkih načela učenja i koncepta trećeg prostora, treći dio od kojeg se sastoji vođeno istraživačko učenje su istraživanja o procesu traženja informacija. Istraživanja je trideset godina provodila Kuhlthau na temelju istraživačkih zadaća u školskim knjižnicama. Otkrila je da da učenici imaju različite misli, osjećaje i postupke u svakoj fazi istraživanja i opisala ta otkrića u modelu ISP-a. Slika 9 prikazuje taj model i objašnjava afektivno, kognitivno i fizičko stanje učenika za vrijeme različitih faza procesa traženja informacije. Nastavnikova je zadaća da odgovori na sve učenikove potrebe za vrijeme cijelog trajanja procesa i da uzme u obzir kako pravilno treba reagirati u skladu s učenikovim stanjem (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

Slika 9. Model procesa traženja informacija (Kuhlthau, 2004).

Model prikazuje sedam faza procesa traženja informacija. To su: uvođenje, odabiranje, eksploracija, formuliranje, prikupljanje, prezentiranje i vrednovanje. U prvoj fazi zadatak učitelja je inicirati istraživački proces i predstavljanje teme i područja proučavanja. Učenici u ovoj fazi osjećaju nelagodu i nesigurnost. U drugoj fazi istraživanja učenici odabiru općenitu temu ili pitanje kojim će se baviti u svom projektu. Učenici u fazi eksploracije proučavaju informacije kako bi pronašli fokus

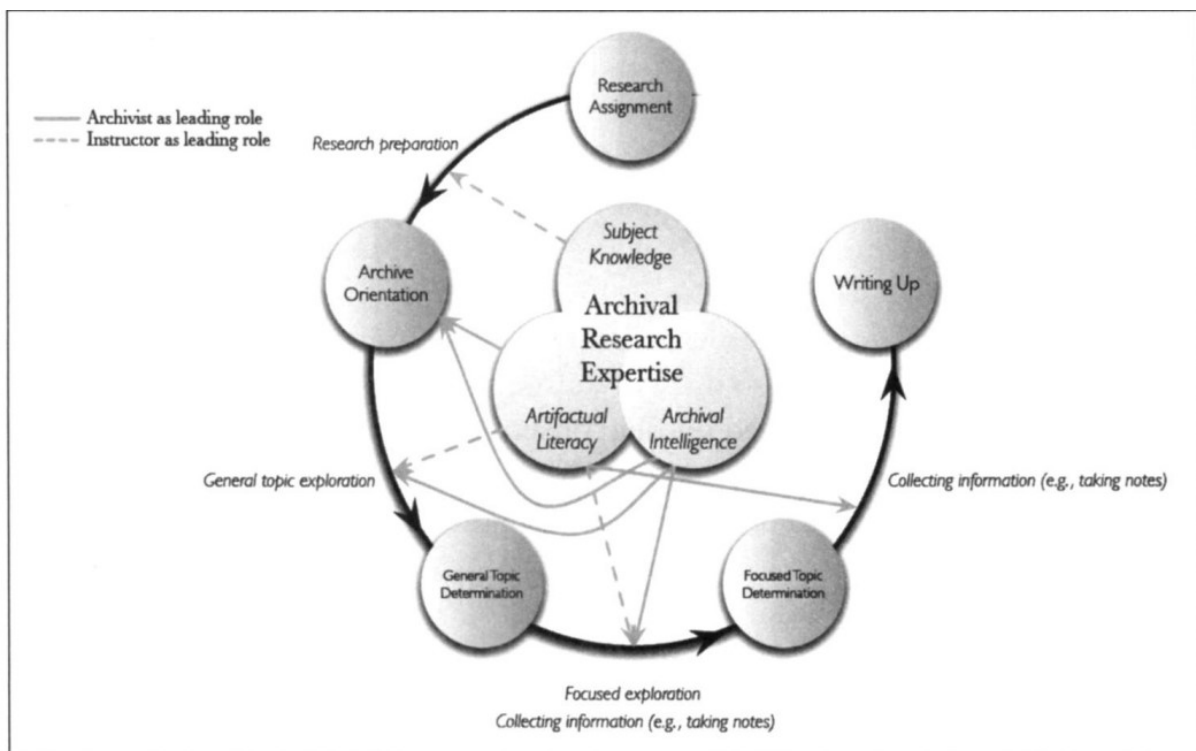
svog projekta. U fazi formuliranja stvara se fokus istraživanja na temelju pronađenih informacija. Na fazu formuliranja nastavlja se faza prikupljanja i za cilj ima prikupiti informacije koje podupiru i proširuju definirani fokus istraživanja. U fazi prezentacije učenik prezentira naučeno s drugima. U fazi vrednovanja sudjeluje i nastavnik u obliku davanja povratnih informacija učeniku, ali i u ovu fazu spada i refleksija i samovrednovanje gdje učenici samostalno procjenjuju osobnu percepciju uspješnosti svoga projekta i uspješnost postizanja vlastitih ciljeva (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

„Ovaj pristup daje najbolje rezultate u okviru šireg sustava učenja. Učenici izgrađuju kompetencije i samopouzdanje tako što ih se vodi u istraživanju na svim razinama, od predškolske dobi nadalje. Opetovanim izlaganjem vođenim istraživačkim učenjima učenici stječu sposobnost korištenja alatima, strategijama i resursima za učenje u informacijskom dobu i u autentičnom kontekstu“ (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018, str. 23). Ovaj pristup učenju potiče razvoj jezičnih i socijalnih vještina učenika i postižu samostalnost u istraživanju i učenju. Prednost je i visoka motiviranost i razina sudjelovanja učenika što pridonosi kvalitetnijom nastavom u skladu s aktualnim pedagoškim teorijama učenja. Učenici također stječu vještine i strategije koje mogu primijeniti i na druge projekte, kao i vještine potrebne za cjeloživotno učenje kao što je to na primjer informacijska pismenost (Kuhlthau, Maniotes i Caspari, 2018).

Ovaj koncept primjenjiv je i u arhivima koji također sadrže mnoštvo izvora informacija i nude priliku učenicima za istraživanje. Rad autorice Xiaomu Zhou (2008) analizira rad studenata na kolegij *Modern American history* (hrv. Moderna američka povijest) u trajanju od jednog semestra na Sveučilištu u Michiganu. Autorica analizira ulogu predavača i arhivista, kao i potrebe studenata u arhivu i njihova iskustva s vlastitim istraživačkim projektom. Autorica je osmislila vlastiti model istraživačkog učenja koji se temelji na modelu procesa pretraživanja informacija Carol Kuhlthau i tri potrebna znanja za učinkoviti rad s primarnim izvorima od Elizabeth Yakel i Deborah Torres. Te tri bitne karakteristike su predmetno znanje, artefaktička pismenost i arhivska inteligencija. Za potrebe uspješnosti studentskih istraživačkih projekata, studentima su, osim što su im dane upute profesora o temi i radu, održana i predavanja o osnovnim arhivskim znanjima i dane upute kako pretraživati fondove i analizirati i koristiti gradivo. Time je predmetni

profesor bio zadužen za prenošenje predmetnog znanja, a arhivist za znanja iz artefaktičke pismenosti i arhivske inteligencije. Autorica je svoja saznanja predstavila u SARA modelu (*Student Archival Research Activities model*) koji je vidljiv na slici 10 (Zhou, 2008).

SARA model naglašava tri vrste arhivskih znanja i vještina za uspješno korištenje arhivskog gradiva i definira u kojim ih stadijima student treba usvojiti kako bi istraživačko učenje bilo uspješno. Proces rada studenata predstavljen je u fazama. Linije spajaju arhivska istraživačka znanja s fazama istraživanja i definiraju tko od instruktora (profesor ili arhivist) preuzima glavnu ulogu u podučavanju i vođenju studenata u pojedinoj fazi procesa. Ovaj model prikazuje kako studenti u različitim fazama usvajaju različite vrste znanja i kako su arhivisti uključeni u istraživačke projekte studenata u različitim fazama te kako se njihove uloge i potrebna znanja mijenjaju (Zhou, 2008).

Slika 10. SARA model (Zhou, 2008).

3.2. U arhivu

U ovom poglavlju fokus je na aktivnostima koje vode arhivi. Prva cjelina započinje povijesnim pregledom edukativnih aktivnosti u arhivu i odgovorom na potrebu definiranja nove uloge arhivista - uloge arhivista kao nastavnika. Objašnjeni su koncepti arhivske pedagogije i arhivskog pedagoga.

U drugoj cjelini predstavljene su aktivnosti radionica. Prikazani su različiti primjeri radionica i kako se one prilagođavaju uzrastima polaznika. Sljedeća cjelina govori o stručnom vodstvu kroz arhiv koje za cilj ima upoznati korisnike s arhivom i arhivskom djelatnošću, kao i provesti korisnike kroz arhivsku ustanovu.

Četvrta cjelina govori o predavanjima koja su organizirana u arhivu. Prema vrsti, predavanja dijelimo na predavanja o arhivima i arhivskom gradivu i djelatnosti općenito, predavanja iz povijesti, predavanja kao pratnja izložbi i prigodna predavanja uz posebne prilike. Za svaku od podjela opisano je predavanje kao primjer i opisane su njegove značajke.

Iduća cjelina posvećena je izložbama. Opisane su različite vrste izložba. Poseban naglasak je stavljen i na virtualne izložbe koje su postale dio suvremene arhivske prakse za promociju djelatnosti, a mogu se razlikovati i prema tome jesu li digitalizirane statične izložbe ili interaktivne izložbe dizajnirane na posebnoj mrežnoj stranici.

Završna cjelina govori o dodatnim arhivskim uslugama koje nisu previše raširene, već predstavljaju inicijative nekih arhiva ili pojedinca, a smatrano je da ih je potrebno izdvojiti. Te usluge su posebno dizajnirane arhivske didaktičke igre, filmske projekcije i mrežne stranice sa zanimljivim informacijama o arhivima.

3.2.1. Arhivist kao učitelj - arhivska pedagogija

Arhivska pedagogija je izraz koji obuhvaća sve aktivnosti koje arhiv poduzima u svrhu podučavanja ili stvaranja prilika za učenje o prošlosti. Te aktivnosti ostvaruju se najčešće upotrebom arhivskog gradiva pohranjenog u arhivima, kao i upotrebom arhivskih znanja i vještina pri radu s izvorima (Hodel, 2018). Arhivistički rječnik definira arhivsku pedagogiju kao „interdisciplinarno područje arhivistike i pedagogije koje se bavi pripremom i obradom arhivskoga gradiva u odgojno-obrazovne svrhe u

skladu s dobi i interesom djece, učenika, studenata i odraslih“ (Mihaljević, Mihaljević i Stančić, 2015, 98).

Počeci arhivske pedagogije vidljivi su u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata kada arhivska zajednica počinje iskazivati interes za uključivanje nastavnika u rad arhiva kako bi oni efikasnije podučavali učenike povijesti. Tu je najznačajniji bio Charles Braibant iz Francuske koji je pokrenuo inicijativu „*service éducatif*“ (hrv. obrazovna usluga) koja je više tisuća nastavnika upoznala s radom arhiva. Upravo je ovaj projekt potaknuo ostale zemlje da razmotre stvaranje edukativnih aktivnosti u arhivima, posebice Njemačku Demokratsku Republiku i Nizozemsku u 60-ima (Hodel, 2018).

U 70-ima, svijest o važnosti obrazovnih aktivnosti u arhivima javlja se i u Ujedinjenom Kraljevstvu. U Sjedinjenim Američkim Državama, obrazovne aktivnosti su u tom razdoblju bile svrstavane u *outreach* aktivnosti i uglavnom su se samo sastojale od objave publikacija, održavanja izložbi i mogućnosti obilaska arhiva za učenike. Jedna od najangažiranijih zemalja u sferi obrazovanja u arhivima je bila Zapadna Njemačka. Posebno su bile značajne dvije aktivnosti: Povijesne radionice (njem. *Geschichtswerkstätten*) i Natjecanje saveznog predsjednika iz povijesti (njem. *Geschichtswettbewerb des Bundespräsidenten*). Fokus povijesnih radionica je bila lokalna i regionalna povijest, a natjecanje iz povijesti je od učenika zahtijevalo da odu u arhive, rade s arhivskim gradivom, prezentiraju svoje pronalaskе i potkrijepe ih izvorima (Hodel, 2018).

Od 90-ih do danas u arhivima u svijetu se javlja veliki interes za razvoj obrazovnih aktivnosti u arhivima, ali se nažalost danas na te aktivnosti još uvijek gleda kao na dodatne opcionalne usluge, a ne kao na integralni dio arhiva i arhivskih usluga (Hodel, 2018). To je također opcija koju si jedino mogu priuštiti veći arhivi s više resursa, kao što je na primjer Hrvatski državni arhiv koji ostvaruje najviše obrazovnih aktivnosti od svih arhiva u Hrvatskoj, dok mnogi manji arhivi nemaju kapaciteta i osoblja za redovito organiziranje takvih aktivnosti (Vuk, 2014).

Jedan o najznačajnijih i najcitiranijih članaka o ulozi arhivista kao učitelja je članak Kena Osbornea iz 1986. Članak je napisan kao svojevrsan odgovor na članak Georgea Bolotenka "*Archivists and Historians: Keepers of the Well*" u kojem su definirane dvije uloge arhivista - one spisovoditelja i one povjesničara. Osborne

smatra da postoji i treća uloga koja je iznimno zanemarena - uloga arhivista kao učitelja (Osborne, 1986). Ovaj koncept redefinira koncept arhivista na kojeg više ne gledamo samo kao na čuvara zapisa, već kao na osobu koja podučavanjem vodi druge do učenja interpretiranjem zapisa. Arhivisti se ne moraju baviti podučavanjem u tradicionalnom smislu (u kontekstu učionice ili izvannastavne radionice) da bi se smatrali učiteljima. Svaki put kada arhivist objašnjava korištenje gradiva, obavijesnih pomagala, ograničenja pristupa, zbirke, fondove i osnove istraživačkog procesa - taj arhivist se bavi podučavanjem (Roussain, 2020).

Prema arhivističkom rječniku, arhivski pedagog je „profesionalno obrazovana osoba koja poznaje arhivsku teoriju i praksu te pedagoško-didaktička načela; primjereno predstavlja arhivsku djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizira i provodi različite obrazovne aktivnosti“ (Mihaljević, Mihaljević i Stančić, 2015, 97). Arhivski pedagog treba biti zastupnik interesa svih korisnika arhiva i uvijek na umu imati različite korisničke skupine i organizirati i stvarati sadržaje primjerene potrebama različitih korisnika (npr. osobe s posebnim potrebama, umirovljenici, studenti, itd.) (Vuk, 2014). „Prenijeti kulturnu poruku arhiva prilagođenu posjetitelju, animirati arhiv, oživjeti ga i otvoriti najširem krugu krajnjih korisnika, ostvarujući pri tome društvenu zadaću samog arhiva, trebao bi biti zadatak arhivskog pedagoga“ (Vuk, 2014, 348). Nažalost, jedna od velikih prepreka je u tome što u Hrvatskoj još uvijek ne postoji zanimanje arhivski pedagog već sve ovisi o entuzijazmu arhivista o uključenju u obrazovne aktivnosti i suradnji sa školama (Hofgräff, 2016). A arhivisti, usprkos tome što su stručnjaci za arhivsku pismenost i primarne izvore, nažalost često nemaju dovoljno teorijskog znanja o učenju i metodologijama podučavanja (Roussain, 2020).

U Hrvatskoj se pitanje arhivske pedagogije i obrazovnih aktivnosti počinje ozbiljnije shvaćati 2000-tih godina. Neki državni arhivi imenuju zaposlenike ili stvaraju službe čija je primarna zadaća obrazovna djelatnost i organiziranje vodstava, izložbi i radionica (Kuk, 2022). U Hrvatskoj za promociju arhivske pedagogije je najviše zaslužno Hrvatsko arhivističko društvo. Ono je organiziralo IV. kongres hrvatskih arhivista na kojem se pokrenulo pitanje uključenosti arhiva u odgojno-obrazovne aktivnosti. Jedan od zaključaka Kongresa je bio i formiranje Sekcije za razvoj arhivske pedagogije koja za cilj ima sustavno implementiranje arhivske pedagogije u rad arhiva. Zaključeno je da arhivi i na svojim mrežnim

stranicama trebaju nuditi obrazovne materijale i stvarati obrazovne aktivnosti u suradnji sa školama (Vuk, 2014; Hofgräff, 2016).

Prednost arhivske pedagogije je u povećanju vidljivosti arhiva kao institucija među studentima i učenicima, kao i zainteresiranom javnosti koja prisustvuje obrazovnim aktivnostima (Vuk, 2014). Uključivanje nastavnika u arhivske obrazovne aktivnosti također pridonosi stvaranju kvalitetnije i kreativnije nastave koja pomaže učenicima razviti nove vještine, kao što su arhivsko i povijesno razmišljanje i informacijska pismenost (Hofgräff, 2016).

3.2.2. Radionice

Radionice koje se organiziraju u arhivu služe za učenje o djelatnosti arhiva i arhivskom sadržaju i organiziraju se za različite uzraste - od predškolske djece do odraslih (Kuk, 2022). Za primjer radionica u nastavku su odabrane dvije radionice dviju različitih arhivskih institucija - Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Osijeku.

Radionice Hrvatskog državnog arhiva (HDA u daljnjem tekstu) organizira Odsjek za kulturno-prosvjetne aktivnosti HDA. HDA redovito provodi radionice iz područja povijesti i pomoćnih povijesnih znanosti, kao što su na primjer, paleografija, genealogija i heraldika. Postoji mogućnost prilagodbe radionica prema potrebi kako bi odgovarale drugoj ciljanoj skupini i dobi polaznika (Hofgräff, 2016; HDA, 2024c).

Radionice su u trajanju od 45-60 minuta, a predviđeni broj polaznika je od 5 do 25. Cijena ulaznice je 3,98 eura po osobi, s tim da za veće grupe od 10 i više polaznika cijena je 1,99 eura po polazniku. Termini održavanja su od ponedjeljka do petka uz prethodnu najavu. Radionice koje HDA organizira su: rodoslovna (genealoška) radionica, glagoljaška radionica, grboslovna (heraldička) radionica, kartografska radionica, radionica iz filmske arhivistike, arhivistička radionica, radionica o arhivskim bazama podataka, povijesna radionica, radionica središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju, radionica o povijesti fotografije, radionica iz paleografije, radionica s Ljudevitom kroz arhiv, radionica o povijesti medicine (Hofgräff, 2016; HDA, 2024c).

Za analizu je odabrana radionica „S Ljudevitom kroz arhiv“ koja je namijenjena djeci od šest do deset godina. Cilj radionice je na zanimljiv način

upoznati djecu s arhivom i arhivskom djelatnošću. Radionica je napravljena kao međupredmetna tema nastavnih predmeta Prirode i društva i Glazbene kulture (HDA, 2024c). Radionica je osmišljena u skladu s mlađim uzrastom pa sadrži mnoge zabavne vizualne i glazbene elemente. U svrhu aktivnosti radionice, HDA je izdao i prikladnu slikovnicu istog naziva autorice Hofgräff. Radionica se sastoji od tri dijela. U prvom dijelu se učenicima čita slikovnica i prikazuju popratni ilustrativni sadržaji. U drugom dijelu učenici rješavaju nagradni kviz koji se temelji na slikovnici. Kviz za cilj ima potaknuti natjecateljski duh učenika, kao i provjeriti njihovu pozornost i slušanje s razumijevanjem. Najuspješniji učenici su nagrađeni. Treći dio se sastoji od pjevanja gdje učenici pjevaju pjesmicu o Ljudevitu. Radionica se završava razgledavanjem HDA (Hofgräff i Pupić-Bakrač, 2020).

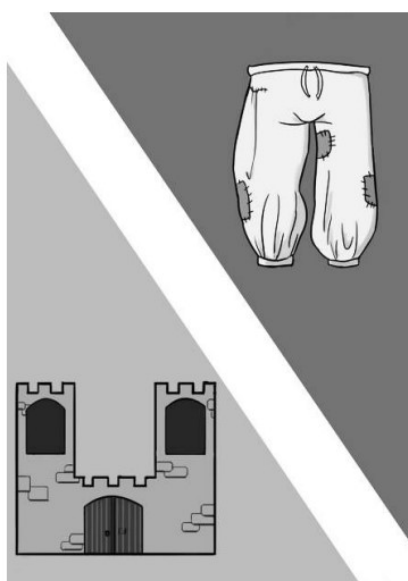
Kako bi procijenile uspješnost radionice, autorice Hofgräff i Pupić-Bakrač su 2020. godine provele istraživanje. Istraživanje se provelo nad 400 učenika drugih, trećih i četvrtih razreda dviju osnovnih škola u razdoblju od 2018. do 2020. godine. Rezultati ankete pokazuju da 90% učenika smatra da im je zanimljivije učiti u arhivu nego u školi, dok je njih 75% odgovorilo da je tek nakon posjeta arhivu shvatilo razliku između arhiva i knjižnice. Da je posjet arhivu bio poticajan smatra 65% učenika (Hofgräff i Pupić-Bakrač, 2020).

Zanimljiva informacija je da osnovne škole koje su sudjelovale u aktivnostima (OŠ Izidora Kršnjavoga i OŠ Ivana Gundulića) u svojim školskim kurikulumima imaju predviđen posjet arhivu, specifično sudjelovanju u radionici „S Ljudevitom kroz Arhiv“. Kurikularna tema kojoj ova radionica pripada se naziva Naš zavičaj, Grad Zagreb - kulturno i obrazovno središte, a dio je predmeta Prirode i društva (Hofgräff i Pupić-Bakrač, 2020). Ova inicijativa pokazuje veliki potencijal suradnje arhiva i škola, kao i mogućnost uključivanja arhiva u nastavni plan i program škole.

Za idući primjer predstaviti će se heraldičke radionice Državnog arhiva u Osijeku (dalje u tekstu DAOS) i studenata povijesti Filozofskog fakulteta u Osijeku povodom izložbenoga projekta Valpovački vlastelini Prandau-Normann. Izložba je sadržavala grbove valpovačkih vlastelinskih obitelji Prandau i Normann za koje je uviđen edukativni potencijal i iz kojih su kreirane radionice heraldičke prirode. Iako su radionice bile osmišljene u svrhu projekta, one će nakon završetka istoga postati dio stalne ponude DAOS-a. Osmišljene su radionice za tri različita uzrasta - vrtički uzrast, niži razredi osnovne škole i viši razredi osnovne škole i srednja škola.

Radionica je osmišljena na temelju arhivskog izložka kojem su dodani didaktički materijali i nastavna pomagala (Kolesarić et al., 2018). Na primjeru ovih radionica jasno se može vidjeti kako kvalitetno prilagoditi sadržaj razvojnom stadiju i mogućnostima različitih dobnih skupina.

Radionice traju od 45 do 60 minuta, a predviđene su za 15 do 30 polaznika, Sve tri radionice se sastoje od tri aktivnosti: uvodni dio, praktični dio i evaluacija. Uvodni dio je teorijski dio i za cilj ima podučiti polaznike općenite informacije o grbovima, njihovoj povijesti i svrsi, kao i karakteristikama koje posjeduju. U praktičnom dijelu polaznici izrađuju grbove. Treći dio se sastoji od evaluacije u kojoj se vrednuje ostvareno u prethodne dvije faze i zadovoljstvo radionicom. Radionice zbog različitog uzrasta polaznika koriste različite didaktičke pristupe. U prvoj radionici za vrtićku dob provodi se kostimirani igrokaz, dok se za više razrede koristi metoda izlaganja upotpunjena primjerima. Zbog različitih potreba radionica, one se održavaju na različitim lokacijama. Radionice za vrtićki uzrast i niže razrede se održavaju na livadi ispred arhiva, a radionice za više razrede održavaju se u prostoru s računalnom opremom. Za potrebe radionice izrađeni su pomoćni nastavni materijali u obliku grbova kako bi se na zorniji način učenicima prikazala heraldika. Za učenike vrtićke dobi osmišljeni grbovi su jednostavniji i šaljive naravi iz kojih se može vidjeti svijest o dobi i potrebama vrtićke djece koja najbolje uče kroz ilustrativne i zanimljive sadržaje, dok je za niže razrede napravljen štit s grbom grada Osijeka. Na slici 11 vidljiv je primjer grba za vrtićki uzrast (Kolesarić et al., 2018).

Slika 11. Grb viteza od Zakrpanih Gaća (Kolesarić et al., 2018).

Radionica za vrtićki uzrast za cilj ima upoznati polaznike s nacionalnim simbolima i arhivskom baštinom, kao i razvijanje vizualno-kognitivnih sposobnosti. Prema ishodima učenja, polaznici će moći prepoznati grb i znati da je on simbol, prepoznati grb Republike Hrvatske i znati nacrtati grb. Kostimirani igrokaz je odabran kao metoda prezentacije kako bi zadržao pažnju i motivaciju polaznika za sadržaj. Poučavatelji su prurušeni u viteza i paževe te na taj način dodatno približavaju koncept grbova polaznicima koji su vjerojatno već upoznati s vitezovima, ali ne i s grbovima pa im poznati element pomaže da im približi nepoznato. U drugom dijelu polaznici crtaju vlastiti grb koji se sastoji od elemenata koji ih predstavljaju. Nakon toga objašnjavaju elemente koje su odabrali. Ova aktivnost im pomaže u razvijanju svijesti o sebi. Radionica završava evaluacijom u kojoj polaznici ocjenjuju je li im se svidjela radionica (Kolesarić et al., 2018).

Radionica za niže razrede osnovne škole koncipirana je u obliku predavanja. Učenicima je predstavljen grb grada Osijeka koji se nalazi na štitu i učenici zajedno s voditeljem radionice komentiraju elemente grba. Praktični dio radionice je isti kao i onaj vrtićke skupine, ali se od polaznika zahtjeva da koriste apstraktnije elemente prilikom izrade grba (na primjer, lav kao simbol hrabrosti). Učenici zatim obilaze postavljenu izložbu i komentiraju grbove i elemente grbova koje vide na izložbi. Radionica završava evaluacijom. Ciljevi radionice su jednaki kao i oni namijenjeni vrtićkoj skupini. Razlika je u ishodima učenja gdje se od starije dobne skupine zahtjeva više, u skladu s njihovim mogućnostima. Ishodi učenja definiraju da će polaznici znati prepoznati grb, grb Republike Hrvatske i grb grada Osijeka. Također će znati da je grb simbol i objasniti značenja heraldičkih elemenata koji se nalaze na grbu Osijeka. Jedan od ishoda učenja je i da će polaznici znati nacrtati grb. Kurikulumska povezanost radionice se ostvaruje s predmetima Priroda i društvo i Likovna kultura (Kolesarić et al., 2018).

Radionica za više razrede osnovne škole i srednjoškolce kao ciljeve ima upoznavanje učenika s poviješću upotrebe grbova, heraldikom i simbolima, pojmovima i sastavljanjem grbova. Razvijaju se vizualno-kognitivne sposobnosti i upoznaje se arhivska baština. Ishodi učenja su definirani tako da bi polaznik po završetku radionice trebao poznavati povijest upotrebe grbova i osnove heraldičke tipologije, simbolike i terminologije. Polaznik bi također poznao osnovne pojmove vezane s vlastelinskim grbovima koje su vidjeli u DAOS-u (Kolesarić et al., 2018).

Iako su radionice za više razrede osnovne škole i srednjoškolce spojene u jednu, gradivo koje se obrađuje za srednju školu je opširnije. Srednjoškolci također imaju dodatni ishod učenja, a to je upoznavanje s osnovama blazoniranja. Prvi dio aktivnosti se sastoji od prezentacije teoretskog gradiva radionice. Učenicima se postavljaju pitanja o grbovima i testira se njihovo znanje o grbovima koje su naučili na predmetu Povijesti i iz opće kulture. Drugi dio radionice se sastoji od grupnog rada gdje učenici u manjim grupama od 5 učenika stvaraju razredni grb. Učenici zatim predstavljaju svoje grbove i ocjenjuju ih. Pobjednički grb postaje službeni grb razreda. Nakon toga učenici razgledavaju izložbu o valpovačkim vlastelinima i ponavljaju naučeno i zatim ispunjavaju evaluacijski listić. Ova radionica je povezana s kurikulumom predmeta Povijesti, ali i predmetima Likovne kulture i Hrvatskim jezikom (Kolesarić et al., 2018).

U ovom primjeru heraldičkih radionica možemo vidjeti dobru inicijativu DAOS-a i Filozofskog fakulteta u Osijeku koji su kreirali radionice koje su pedagoško, didaktički i metodički prilagođene nacionalnom kurikulumu nekoliko predmeta i znanjima, vještinama i potrebama različitih ciljanih skupina. Čak je i etapa evaluacije prilagođena dobi polaznika. Vrtićka grupa crta smajlića ili ljutka kao svoju ocjenu radionice, niži razredi osnovne škole izabiru između tri ponuđene rečenice onu koja najviše odgovara njihovoj evaluaciji, dok učenici viših razreda i srednje škole ispunjavaju evaluacijski listić u kojem ocjenjuju pojedine elemente radionice. Čak i nastavnici i odgojitelji imaju posebne evaluacijske listiće. Povratne informacije će biti korisne za unaprjeđenje radionica i aktivnosti (Kolesarić et al., 2018).

3.2.3. Stručna vodstva

Pojavom načela pristupačnosti arhiva, arhivi se otvaraju zainteresiranoj javnosti i nude uvid u svoju djelatnost. Ova promjena dovodi i do novih vrsta usluga koje su okrenute prema javnosti, a jedna od njih je i organiziranje razgledavanja arhiva i upoznavanje djelatnosti arhiva u obliku stručnog vodstva (Kuk, 2022).

Svrha stručnog vodstva je upoznati korisnike s djelatnošću arhiva i informirati ih o mogućnostima korištenja arhivskog gradiva u različite svrhe (Kuk, 2022). Posjete učenika arhivima se smatraju korisnima za nastavu i učenje, ali i kao dobra promocija za arhive. Upoznavanjem učenika s arhivskom djelatnošću razvija se

njihov dobar odnos prema kulturnoj baštini. Glavna odlika arhivskog posjeta treba biti da je posjet dobro pripremljen i dobro idejno koncipiran, prilagođen dobi sudionika i atraktivan kako bi zadržao pozornost i interes učenika. Najbitnija stavka za ostvarenje takvog posjeta je suradnja škole i arhiva, to jest, arhivista i nastavnika. Bitno je da su svi aspekti posjeta dogovoreni, da su u skladu s planom i programom škole i da je posjet pravovremeno isplaniran (Todorović, 1977).

Autor Todorović naglašava važnost prilagodbe posjeta metodičkim elementima na koje je potrebno ispravno odgovoriti, kao što su: veličina grupe, cilj posjeta (npr. informativni/općeniti, s fokusom na specifičnu temu, u svrhu posjete izložbi ili radionicama, itd.), tko će održati predavanje i demonstraciju i po kojim kriterijima će biti odabrani dokumenti za demonstraciju (Todorović, 1977).

Na mrežnim stranicama arhiva su najčešće navedene informacije o stručnom vodstvu u arhivu. Primjer obavijesti o provođenju posjeta uz pratnju stručnog vodstva možemo vidjeti na mrežnoj stranici Državnog arhiva u Pazinu (u tekstu DAPA):

„U cilju upoznavanja i popularizacije arhiva i arhivske djelatnosti, stručni djelatnici DAPA organiziraju predavanja učenicima osnovnih i srednjih škola te studentima, kao i drugim zainteresiranim grupama tijekom kojih posjetitelji imaju priliku saznati ponešto o Arhivu i arhivskoj djelatnosti, te o bogatom fundusu DAPA. Sadržaj predavanja je prilagođen uzrastu, odnosno interesu i potrebama posjetitelja.

Predavanja uključuju uvid u izvorno arhivsko gradivo (statute, urbare, matične knjige, bilježničko gradivo, isprave itd.), te posjet restauratorskoj radionici, gdje se posjetitelje upoznaje s tom djelatnošću. Ovisno o interesu i raspoloživom vremenu, posjetitelji se mogu upoznati i s radom Čitaonice, što u svakom slučaju upotpunjuje doživljaj i zaokružuje sliku jedne ovakve ustanove. Za dogovor oko predavanja kontaktirajte nas“ (DAPA, 2024b). Ova obavijest ukratko posjetiteljima objašnjava što mogu očekivati od posjeta i kako je on koncipiran.

Stručna vodstva ne moraju uvijek izgledati isto, ovisno o potrebi korisničke skupine, naglasak predstavljanja arhiva se može staviti na različite aspekte - na primjer, arhitektura i prostorna organizacija arhiva (Kuk, 2022). Školski posjeti također ne moraju uvijek biti fokusirani na predmet Povijest, suradnja sa školom se može ostvariti i u vidu drugih nastavnih predmeta. Na primjer, 14. ožujka 2024. godine učenici osmog razreda Osnovne škole Mahićno Državnom arhivu u Karlovcu

su uz pratnju nastavnice kemije, biologije i prirode posjetili Državni arhiv u Karlovcu. Tema njihovog posjeta je bila „Velika poplava u Karlovcu 1939. godine“. Proučavali su gradivo jednog arhivskog fonda (HR-DAKA-3 Poglavarstvo grada Karlovca (1918.-1941.)). Arhivisti su ih upoznali s arhivom i radom institucije i predstavili im najznačajnije gradivo koje se čuva u arhivu. Imali su priliku posjetiti i restauratorsku radionicu (DAKA, 2024). U ovom primjeru je vidljivo ne samo to da je suradnja ostvariva i s predmetom Biologije i Prirode i društva, već i da arhivske ustanove mogu prilagoditi stručna vodstva ciljevima i interesima specifične korisničke skupine.

U drugom primjeru, učenici osmog razreda osnovne škole Dragutina Tadijanovića Vukovar su posjetili arhiv 23. travnja 2024. godine u okviru projektnog tjedna teme „Jezik“ gdje su se upoznali s arhivom i arhivskom djelatnošću, kao i s jezicima i pismima koja se nalaze u dokumentima koji se čuvaju u Državnom arhivu u Vukovaru (dalje DAVU). Za učenike je bila pripremljena aktivnost vježbanja kaligrafije, a cijelo podučavanje su zaključili kvizom provjere znanja. Ovaj primjer pokazuje kako se dobra suradnja može ostvariti i u sklopu predmeta Hrvatskog jezika (DAVU, 2024).

3.2.4. Predavanja

Autor Todorović klasificira arhivska predavanja na nekoliko podjela. Prva podjela je na mjesto održavanja, to jest, održavaju li se predavanja u arhivu, školi ili nekoj drugoj lokaciji. Ova cjelina se bavi aktivnostima u arhivu, stoga će fokus ovog poglavlja biti isključivo na predavanjima koja se održavaju u arhivu (Todorović, 1977).

Todorović (1977) predavanja koja se održavaju u arhivu, a odnose se na školski uzrast, dijeli na:

1. „predavanja koja uvode učenike u značaj arhiva i arhivske dokumentacije, u potrebe čuvanja i prikupljanja arhivskog gradiva;
2. predavanja iz povijesti, zavičaja, vezana za korištenje originalnih dokumenata;
3. predavanja uz izložbu dokumenata organiziranu u arhivu;
4. prigodna predavanja uz praznike i obljetnice, ako se održavaju u arhivu“

(Todorović, 1977, 134).

Prva vrsta predavanja predstavljena su u prethodnom poglavlju o stručnim vodstvima jer se takva predavanja najčešće provode tako što se učenike povede u razgledavanje arhiva. Treća vrsta predavanja mogu biti u sklopu učeničkog posjeta arhivu kada je svrha njihovog posjeta posjetiti izložbu. Predavanje može biti strukturirano u obliku vodstva kroz izložbu ili kao predavanje prije izložbe koje objašnjava pojmove koje je učenicima bitno usvojiti kako bi u potpunosti razumjeli sadržaj izložbe. Primjer ove vrste predavanja vidljiv je u poglavlju o radionicama gdje je predstavljen primjer heraldičkih radionica DAOS-a koje su organizirane kao popratan sadržaj izložbe o valpovačkim vlastelinima Prandau-Normann. U tom primjeru, učenici su prvo upoznati s heraldikom i grbovima, a zatim provedeni kroz izložbu gdje trebaju primijeniti naučene vještine i analizirati grbove prikazane u izložbi. Druga i četvrta vrsta predavanja bit će predstavljena u ovom poglavlju.

Todorović smatra da su najvažnija predavanja koja arhiv može organizirati ona o povijesti zavičaja jer rasvjetljavaju povijest koja nije prisutna u udžbenicima povijesti, a često nije ni dio formalnog znanja kojim su nastavnici povijesti obrazovani. Taj važni zadatak prezentiranja lokalne povijesti i kulture mora biti zadatak područnih i regionalnih arhiva (Todorović, 1977).

Na svojoj mrežnoj stranici o održanim ciklusima predavanja, DAPA ima navedeno sljedeće: „Cilj je ovih predavanja skrenuti pozornost javnosti na arhivske ustanove te približiti građanstvu vrijednost i značaj arhivskih izvora kao temeljne i polazišne točke za istraživanja u mnogim humanističkim i društvenim znanostima, ali i za obiteljska istraživanja u privatne svrhe. Znanstvenici i stručnjaci, održavajući predavanja kao gosti predavači, obrađuju raznolike teme od šireg interesa javnosti. Okvir koji stavljamo pred svakog referenta sastoji se u sljedećem: tema se mora odnositi na Istru te se barem jednim dokumentom vezati na arhivsko gradivo.“ (DAPA, 2024a). U svojem opisu jasno naglašavaju cilj svojih predavanja, a naglašavaju i da svako predavanje mora tematski biti vezano uz Istru i uz arhivsko gradivo. Sva predavanja su okupljena u Zborniku javnih predavanja. Na taj način trajno su zabilježena i njihova edukativna vrijednost se proširuje od jednog specifičnog događaja i ograničeni broj posjetitelja na puno veću skupinu korisnika i trajnu edukativnu vrijednost. Ova inicijativa objavljivanja javnih predavanja u Zborniku dobra je preporuka i za ostale arhive (DAPA, 2024a).

Primjer predavanja o zavičajnoj povijesti mogu se vidjeti u Državnom arhivu u Zadru (dalje DAZD). Osim redovitih predavanja koja su uvijek fokusirana na lokalnu povijest, organizirali su i ciklus predavanja s temom „Žene u prošlosti Zadra“. Treće predavanje iz ciklusa naziva „Žene u zadarskim srednjovjekovnim oporukama“ organizirana je 20. veljače 2020. godine. U ovom predavanju, doc. dr. sc. Anita Bartulović govori o položaju žena u srednjem vijeku na temelju oporuka koje svjedoče o odnosu supruga prema ženi, obiteljskoj dinamici, osjećajima, te društvenim konvencijama i statutima koji su utjecali na oporuke (DAZD, 2020).

Neki arhivi sporadično organiziraju predavanja, dok neki arhivi imaju definiran raspored redovitog održavanja predavanja u pravilnim vremenskim intervalima. Na primjer, HDA organizira svakog mjeseca „Kulturni četvrtak“ koji se sastoji od javnih predavanja iz područja povijesti i arhivistike. Kulturni četvrtak pokrenut je 2013. godine s ciljem popularizacije kulturno-prosvjetnih aktivnosti arhiva. Na svojoj mrežnoj stranici Kulturni četvrtak opisuju ovako: „Program čini niz predavanja koja se održavaju jednom mjesečno, obuhvaćajući različite teme iz svih znanstvenih polja, s osnovnom idejom da se znatnim dijelom temelje na arhivskome gradivu koje se čuva u našem arhivu. Interdisciplinarnim pristupu u konceptima predavanja korisnicima i široj javnosti pokušava se predstaviti uloga arhiva u društvenome životu“ (HDA, 2024a). Aktivnosti Kulturnog četvrtka su prikladne za srednjoškolce i studente, ali nažalost nisu dovoljno prilagođene osnovnoškolskom i predškolskom uzrastu (Vuk, 2014; Hofgräff, 2016).

Sličnu manifestaciju organizira i DAOS naziva Arhivska srijeda. Arhivska srijeda je naziv za niz predavanja s raspravama pokrenut 2017. godine koje se održavaju jednom mjesečno. Tema niza predavanja 2024. godine su arhivski izvori, fondovi i zbirke u inozemnim arhivima koji sadrže izvore za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Kao cilj svoje manifestacije u objavi o najavi Arhivske srijede u ožujku navode sljedeće: „...želimo osječkoj i široj javnosti, obrazovnim skupinama i zainteresiranim pojedincima ponuditi nove spoznaje i zanimljivosti iz historiografske i arhivske domaće i inozemne prakse“ (DAOS, 2024). Na slici 12 vidljiv je promotivni plakat za predavanje.

Slika 12. Promotivni plakat za arhivsku srijedu u ožujku 2024. godine (DAOS, 2024).

Neki arhivi organiziraju predavanja namijenjena isključivo određenoj učeničkoj grupi. Na primjer, Državni arhiv u Slavonskom Brodu (dalje DASB) je 16. veljače 2024. godine u organizaciji školskih knjižničarka požeške Gimnazije organizirao predavanje Zdeslava Španičeka naziva „Putevima izvora latinskog jezika u požeškom arhivu“. Predavanje je bilo namijenjeno učenicima koji sudjeluju u projektu (Ne)zaboravljene i sudionike županijskog Natjecanja iz latinskog i grčkog jezika. Osim s općenitim upoznavanjem rada arhiva, učenicima su prikazani i izvori na latinskom jeziku koji se čuvaju u arhivu. Naglasak je stavljen i na predstavljanje izazova u prevođenju latinskog jezika i na suvremene metode koje se koriste u transkribiranju izvora (DASB, 2024b).

Predavanje „Hrvatska i druge kulture: o hrvatsko-španjolskim vezama kroz prošlost“ prof. dr. sc. Mirjane Polić Bobić održano je 12. listopada 2022. godine u DAVU-u. Predavanje je održano povodom obilježavanja Dana europske baštine i Dana Matice hrvatske u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Ovom predavanju prisustvovali su i učenici vukovarskih srednjih škola što je primjer da se uz inicijativu nastavnika i arhiva mogu pozvati i srednjoškolski uzrasti kako bi prisustvovali predavanjima u arhivu (DAVU, 2022).

Za primjer četvrte vrste predavanja (prigodna predavanja uz praznike i obljetnice), može se vidjeti ovogodišnja manifestacija DASB-a povodom 65. obljetnice osnutka DASB-a i 90. godišnjica od donošenja odluke o službenom nazivu

grada Slavonskog Broda. Povodom tih obljetnica, DASB je organizirao dva predavanja. Predavanje „Zavičajna povijest i značaj arhiva“ ravnatelja arhiva dr. sc. Josipa Jagodara i predavanje „Školske spomenice u arhivu kao izvor za zavičajnu povijest“ arhivske savjetnice Gordane Slanček i arhivistice specijalistice Katarine Aladrović-Mehandžija (DASB, 2024a).

3.2.5. Izložbe

Izložbe su „jedan su od najčešćih programa javnog djelovanja arhiva kojima je cilj privući i zainteresirati posjetitelje, informirati ih i educirati te zabaviti. Izložbe su najčešće tematskog karaktera organizirane radi obilježavanja godišnjice nekog povijesnog događaja, predstavljanja povijesno važne ličnosti i sl.“ (Kuk, 2022, 307-308). Izložbe pomažu u povezivanju arhiva s društvenom sredinom u kojoj se nalaze i mogu biti vrlo korisne za obrazovanje i promociju arhiva kao ustanove. Najčešće poteškoće vezana uz izložbe i njihov obrazovni potencijal nastaju zbog neobrađene metodike prezentacije arhivskih dokumenata, u tome što stvaranje izložbi nema programiran proces stvaranja i u tome što škole i arhivi nemaju uspostavljenu suradnju i komunikaciju koja bi osigurala da se izložbom odgovori na potrebe suvremenog obrazovanja (Todorović, 1977).

Prema vremenu trajanja izložbe, one se dijele na kratkotrajne, periodične i trajno aktivne (Todorović, 1977). „Kratkotrajne izložbe se stvaraju od snažnih, originalnih dokumenata s ciljem davanja prikaza neke teme, kako bi poslužile kao pregled i ilustracija na određenim zborovima, skupovima, jubilarnim večerima“ (Todorović, 1977, 136). Prednosti kratkotrajnih izložbi su u upečatljivosti originalnih dokumenata koji su korišteni, a negativne strane su u tome što tim originalnim dokumentima prijete opasnost od oštećenja, u tome što izložbe traju kratak vremenski period i u tome što ih najčešće posjeti samo ograničeni broj posjetitelja (Todorović, 1977).

Periodične izložbe su obično namijenjene širem krugu posjetitelja i obično se održavaju u svrhu obljetnica. Najčešće su organizirane izvan arhiva i najčešće se za takve izložbe koriste kopije arhivskog gradiva, a ne originali. Trajno aktivne izložbe su općeg karaktera i najčešće govore o više tema iz povijesti mjesta, kao i širok

raspon prikazanih dokumenata. One pružaju brojne obrazovne, znanstvene i promotivne mogućnosti (Todorović, 1977).

Primjer trajno aktivne izložbe je stalni postav HDA-a. Izložba je postavljena u hodnicima arhiva, a postoji i digitalizirana verzija na njihovim mrežnim stranicama. Izložba predstavlja najznačajnije arhivsko gradivo koje se čuva u HDA-u. Sadrži i razne zanimljivosti o dokumentima. Na slici 13 vidljiva je digitalna verzija nekoliko panoa koji prikazuju najzanimljivije dokumente, kao što je na primjer najdeblja knjiga koja se čuva u arhivu, najdulji dokument, škrinju povlastica, itd.. Nedostatak ove digitalizirane izložbe je u tome što se slika ne može povećati na stranici i što je popratni tekst suviše sitan i stoga nečitljiv.

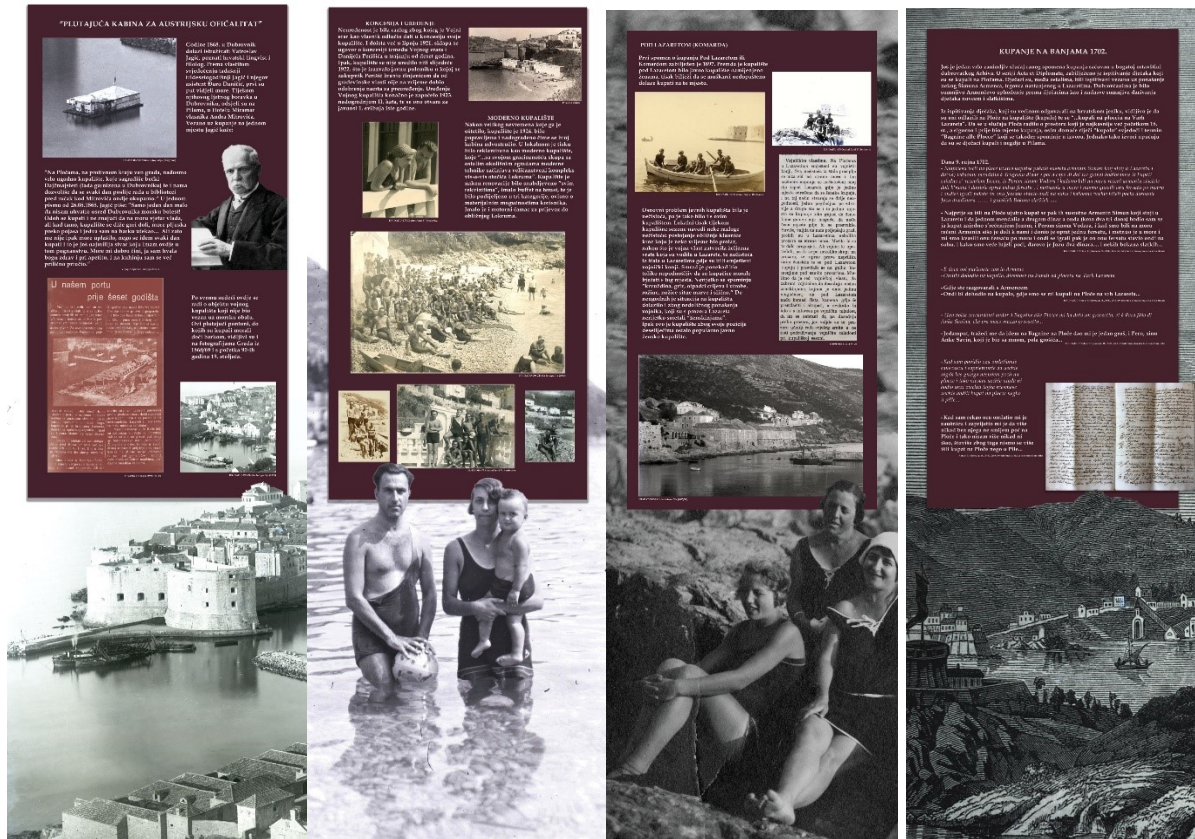
Slika 13. Dio digitaliziranog stalnog postava HDA (HDA, 2024d).

Većina izložbi u HDA su pokretne, pa postoji mogućnost da se posude školama i fakultetima što bi bilo iznimno korisno kao didaktičko pomagalo u nastavi. Također je vidljiv i trend digitaliziranja izložbi i postavljanja na mrežne stranice, što čini njihov sadržaj dostupnijim za korištenje u nastavi (Hofgräff, 2016).

Arhivi osim tradicionalnih fizičkih izložbi u arhivu organiziraju i virtualne izložbe. Na mrežnim stranicama arhiva mogu se vidjeti dvije vrste pristupa virtualnim izložbama. Jedan oblik pristupa je digitaliziranje održanih izložba/plakata i objavljivanje tog materijala u obliku slika ili pdf dokumenta. Primjer takve izložbe je

izložba Državnog arhiva u Dubrovniku (dalje DAD) „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka II. sv. rata“. Na slici 14 vidljiv je jedan dio izložbe. Svaka slika na stranici se može povećati kako bi se sadržaj i tekst mogli bolje pregledati i pročitati (DAD, 2024).

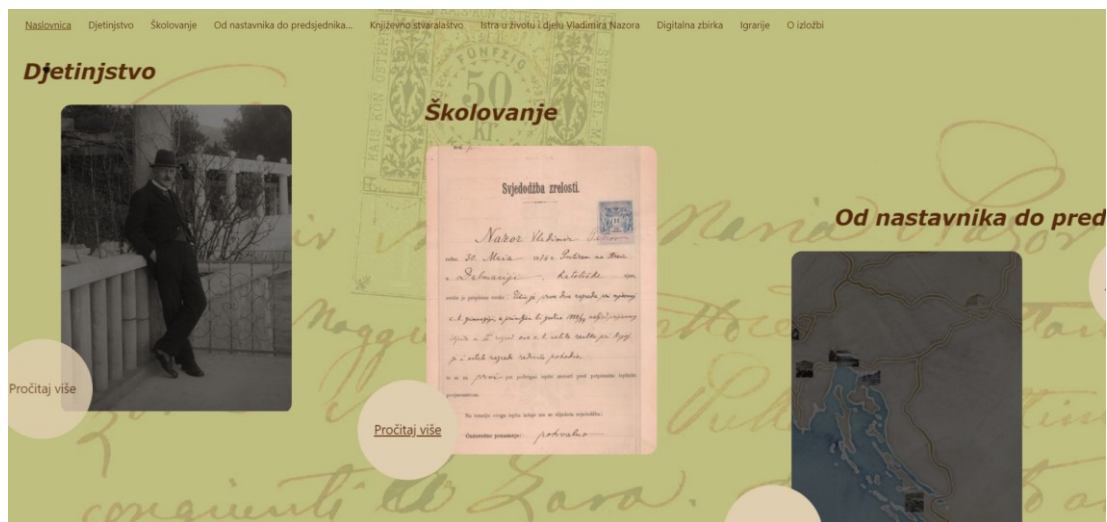

Slika 14. Dio digitalizirane izložbe „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka II. sv. rata“ (DAD, 2024).

Druga vrsta pristupa predstavljanja virtualnih izložbi je u obliku interaktivnih mrežnih stranica. Ova vrsta pristupa zahtjeva više resursa i truda za stvaranje, ali rezultati su mnogo zanimljiviji, atraktivniji i interaktivniji od klasičnih digitaliziranih izložba. Jedna od takvih virtualnih izložbi je izložba DAPA u suradnji s drugim institucijama o Vladimiru Nazoru. Izložba se nalazi na zasebnoj internetskoj stranici¹² koja na svojoj početnoj stranici sadrži pokretni izbornik iz kojeg se mogu odabrati sljedeće kategorije o ovom piscu: Djetinjstvo, Školovanje, Od nastavnika do predsjednika..., Književno stvaralaštvo, Istra u životu i djelu Vladimira Nazora,

¹² Virtualna izložba o Vladimiru Nazoru. <http://virtualna.nsk.hr/vladimir-nazor/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

Digitalna zbirka i Igrarije. Na slici 15 vidljiv je početni izbornik s kategorijama (NSK i DAPA, 2024).

Slika 15. Početna stranica izložbe o Vladimiru Nazoru (NSK i DAPA, 2024).

Djetinjstvo, Školovanje i Istra u životu i djelu Vladimira Nazora su sekcije koje sadrže kratke opise, fotografije i digitalizirano arhivsko gradivo. Na stranici Od nastavnika do predsjednika... nalazi se StoryMap¹³ interaktivna karta koja na geografskoj karti prikazuje sva radna mjesta pisca uz opis i popratne slike (vidi sliku 16 (NSK i DAPA, 2024).

Slika 16. Interaktivna karta na stranici Od nastavnika do predsjednika... (NSK i DAPA, 2024).

¹³ StoryMap. <https://storymap.knightlab.com/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

U sekciji Književno stvaralaštvo nalaze se digitalizirani tekstovi Nazorove poezije ispod kojih se nalaze audio zapisi u kojima se te iste pjesme čitaju. U sekciji Digitalna zbirka nalazi se poveznica na digitalnu zbirku Nacionalne i sveučilišne knjižnice gdje se može pogledati digitalizirana građa o autoru. U sekciji Igrarije nalaze se puzzle i osmosmjerka, dok sekcija O izložbi sadrži više informacija o nastanku izložbe i njenim autorima, kao i popis izvora korištenih u stvaranju izložbe (NSK, DAPA).

Prednost ovako uređenog prikaza izložbe je u tome što je ona odmah spremna za upotrebu u nastavi i nije je potrebno dodatno metodički obrađivati. Atraktivnost stranica osigurava da je nastavnicima direktno mogu prikazivati na nastavi. Interaktivni elementi u obliku karte i audio sadržaja i slikovni sadržaj zadržavaju učenikovu pažnju. Dodatan sadržaj u obliku osmosmjerke i puzzle sadrži i zabavne igre u kojima učenici mogu sudjelovati.

Još jedan od primjera sličnih izložbi je izložba Državnog arhiva u Rijeci (dalje DARI) naziva Narodna zaštita općine Rijeka koja je napravljena povodom trideset godina neovisnosti Republike Hrvatske. Izložba se nalazi na zasebnoj stranici¹⁴. Cijela izložba se nalazi na jednoj stranici i nije potrebno otvarati druge podsekcije već samo listati stranicu prema dolje. Izložba je podijeljena na poglavlja koja sadrže opis, slike i digitalizirane snimke arhivskog gradiva. Ova izložba također je dobro prilagođena upotrebi u nastavi. Na slici 17 vidljiv je dio stranice i primjer jedne sekcije koja se sastoji od naslova, opisa, fotografija i karte (DARI, 2024).

Slika 17. Dio stranice izložbe Narodna zaštita općine Rijeka (DARI, 2024).

¹⁴ Narodna zaštita općine Rijeka. <http://narodnazastita.riarhiv.hr/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

3.2.6. Dodatne usluge

Postoje dodatne obrazovne usluge koje nisu navedene u prethodnim poglavljima. U ovom poglavlju bit će predstavljene samo neke od njih. Još jedna od obrazovnih aktivnosti koje bi arhivi mogli uključiti u svoju ponudu su didaktičke igre. DAVU ima čak dvije takve igre. Prva igra naziva „Putevima zavičaja“ napravljena je 2018. godine od strane Petra Eleza i Irene Milobara. Kao glavnu svrhu igre navode: „Temeljna svrha igre je usvajanje znanja o arhivima i arhivskom gradivu, kao i znanja o društveno-političkim, gospodarskim, kulturnim i vjerskim događajima i procesima te istaknutim povijesnim osobama, povezanim s prošlošću i kulturnim identitetom Vukovarsko-srijemske županije“ (Elez i Milobara, 2019, 11). Iako je igra namijenjena osnovnoškolcima i srednjoškolcima, ona je prikladna za sve dobne skupine. Igra se sastoji od igraće ploče, kartica s pitanjima i odgovorima, figurica i kocaka. Igra sadrži grafičke elemente arhivskog gradiva DAVU-a i HDA-a. Dizajn igraće ploče sastoji se od karte Vukovarsko-srijemske županije s ucrtanim gradovima županije, rijeka i općina. Igra je slična igri Čovječe ne ljuti se s dodatkom kartica s pitanjima (Elez i Milobara, 2019). Igra na zabavan način uči djecu lokalnu povijest i istovremeno promovira i upoznaje djecu s arhivom i arhivskim gradivom koje se u njemu čuva.

DAVU je 2019. godine predstavio još jednu didaktičku igru naziva Bicikl - ljubavi moja. Igru je izradila viša arhivistica Irena Milobara. Igra je namijenjena predškolskom i ranom školskom uzrastu, a cilj joj je na poučan i zabavan način naučiti djecu povijest i razvoj bicikla (DAVU, 2019).

Edukativne igre mogu biti i u digitalnom obliku, pa tako postoje i virtualne interaktivne arhivističke igre. Na mrežnoj stranici Hrvatskog arhivističkog društva (dalje HAD), mogu se pronaći virtualne igre u obliku kvizova znanja, memorija, slagalica, igra pogađanja riječi i osmosmjerka na temu arhiva, povijesti i arhivskog gradiva (HAD)¹⁵.

Hrvatski državni arhiv organizira filmske projekcije u okviru Filmskog četvrtka. Filmski četvrtak je inicijativa koja je pokrenuta 2013. godine u svrhu promocije i popularizacije filmskog arhivskog gradiva. Projekcije se održavaju jednom mjesečno (HDA, 2024b). Puni potencijal korištenja videozapisa i filmova u obrazovne svrhe još uvijek nije dovoljno iskorišten, ali ova inicijativa je korak u pravom smjeru (Vuk,

---

¹⁵ Arhivističke igre, HAD. <https://had-info.hr/arhivisticke-igre> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

2014). „Po svojim bitnim karakteristikama i višestrukoj pogodnosti za projekciju, pa i televizijsku, dokumentarni je film izvanredno sredstvo kulturno-prosvjetne aktivnosti i značajan je faktor u obrazovnom procesu u funkciji nastavnog filma“ (Vuk, 2014, 350).

Postoje i posebne mrežne stranice koje predstavljaju određene zanimljive sadržaje o arhivima i arhivskoj djelatnosti. Na primjer, stranica „Arhivisti u filmovima“ sadrži popis filmova u kojima se pojavljuju arhivisti. Na slici 18 vidljiv je izgled stranice (HADa).

Slika 18. Stranica „Arhivi i arhivisti u filmovima“ (HADa, 2024).¹⁶

Na mrežnoj stanici se nalazi i stranica „Arhivi u svijetu“¹⁷ koja u obliku interaktivne karte svijeta predstavlja sve svjetske arhive i osnovne informacije o njima i stranica Povijest arhiva u Hrvatskoj, koja prezentira povijest kroz interaktivnu kartu (Mihaljević).

¹⁶ Arhivi i arhivisti u filmovima, HAD. <https://had-info.hr/filmovi/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

¹⁷ Arhivi u svijetu, HAD. <https://had-info.hr/arhivi-svijet/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

4. Istraživanje interesa studenata za obrazovne aktivnosti arhiva

Motivacija za provedbu ovog istraživanja je veliki potencijal arhiva za odgojno-obrazovne aktivnosti koji još uvijek nije u potpunosti iskorišten. Nakon istraženih arhivskih obrazovnih aktivnosti u prethodnom poglavlju, cilj je bio ispitati interes studenata za te aktivnosti kako bi se procijenio potencijal za njihovo ostvarenje. Rezultati istraživanja mogu biti korisni arhivima i školama u planiranju suradnje i stvaranju novih obrazovnih aktivnosti prema iskazanom interesu studenata za njih. Anketa također daje odgovor na pitanje koliko dobro studenti poznaju arhive i njihovu djelatnost, kao i jesu li već prethodno koristili arhivske usluge.

4.1. Ciljevi istraživanja i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je istražiti interes studenata za obrazovne aktivnosti arhiva. Glavna istraživačka pitanja na koja ova anketa pokušava odgovoriti su:

- 1) Jesu li studenti upoznati s arhivom i odgojno-obrazovnim mogućnostima arhiva?
- 2) Kolika je zainteresiranost studenata za odgojno-obrazovne aktivnosti arhiva (i one trenutno dostupne i potencijal nedostupnih)?

Na prvo pitanje planira se odgovoriti s pitanjima o poznavanju arhiva i arhivskih usluga. Ispitanike se pita jesu li već prije čuli za arhiv i jesu li upoznati s njegovom djelatnošću, gdje su prvo čuli za arhiv, jesu li ikada posjetili arhiv, jesu li ikada prije koristili usluge arhiva i ako jesu, koje su to usluge bile.

Odgovor na drugo pitanje planira se dobiti upotrebom pitanja s ponuđenim odgovorima intenziteta gdje će ispitanici iskazati svoj interes za aktivnost ocjenom od 1 do 5. Ispitanici će za kraj odabrati aktivnost koja im se najviše svidjela i aktivnost koja im se najmanje svidjela te obrazložiti svoj izbor.

Hipoteze istraživanja su:

- 1) Većina ispitanika upoznata je s arhivom i arhivskom djelatnošću
- 2) Oko 20% ispitanika će iskazati da su već posjetili arhiv

- 3) Oko 10% ispitanika će iskazati da su koristili arhivske usluge
- 4) Najpopularnije usluge arhiva su didaktičke igre i filmske projekcije
- 5) Najmanje popularne usluge arhiva su vođeni istraživači projekti
- 6) Virtualne izložbe popularnije su od klasičnih izložbi

4.2. Instrumenti i metodologija

Istraživanje se provelo u obliku anketnog upitnika. Pitanja u anketi bila su sastavljena na temelju teorijskog dijela rada u kojem su istražene različite obrazovne aktivnosti koje arhivi nude. Istraživanje se prvotno planiralo provesti isključivo nad studentima Sveučilišta u Zagrebu, ali iz razloga što je anketu ispunilo dvoje studenata koji ne studiraju na Sveučilištu u Zagrebu, proširena je definicija ispitanika na studente u Republici Hrvatskoj. Rekrutacija ispitanika je napravljena preko mailing liste za studente Filozofskog fakulteta u Zagrebu i preko Facebook grupa Studentski dom "Stjepan Radić" - "Sava"¹⁸, ŠARA (studentski dom DR. Ante Starčević)¹⁹ i Anketalica - Podijeli svoju anketu²⁰. Istraživanje se provodilo od 17. svibnja do 24. svibnja 2024. godine. Anketu je ispunilo 79 ispitanika.

Anketa se sastoji od 24 pitanja koja su podijeljena u 3 dijela. Anketa započinje s tri opća statistička pitanja kao što su fakultet, razina studija i studijska grupa. Prva grupa pitanja naziva se „Istraživanje poznavanja arhiva i arhivskih odgojno-obrazovnih usluga“. Prvo pitanje je o tome jesu li ispitanici već upoznati s arhivom i arhivskom djelatnošću. Ako nisu, preskače se sljedeća grupa pitanja. Ako su ispitanici upoznati s radom arhiva, otvara se sekcija s četiri pitanja zatvorenog tipa koja ispituju gdje su ispitanici prvi puta čuli za arhiv, jesu li ga već posjetili, jesu li već koristili neke arhivske usluge i ako jesu koje su to usluge.

Nakon prve sekcije slijedi drugi dio pitanja naziva „Mišljenje o trenutnim odgojno-obrazovnim uslugama koje se nude u arhivima i spremnost na njihovo korištenje“. Od ispitanika se traži da ocjene opisane usluge iz perspektive usluga s kojima bi se rado upoznali kao učenik u školi ili student na fakultetu. Slijede pitanja s

---

¹⁸ Studentski dom "Stjepan Radić" - "Sava". <https://web.facebook.com/groups/sd.s.radic/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

¹⁹ ŠARA (studentski dom DR. Ante Starčević). <https://web.facebook.com/groups/shara.ante.starcevic/> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

²⁰ Anketalica - Podijeli svoju anketu. <https://web.facebook.com/groups/1141596946174187> (Posljednje pristupljeno 24. 8. 2024.).

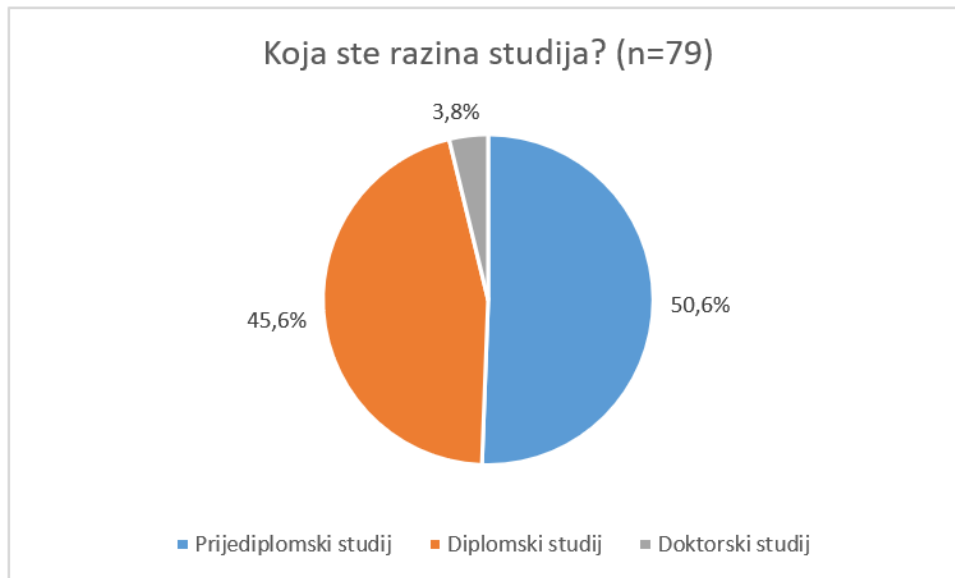
opisima aktivnosti u kojima ispitanici ocjenjuju interes za aktivnost ocjenama od 1 do 5. Zadnja tri pitanja u anketi su pitanja otvorenog tipa u kojima ispitanik odabire i argumentira omiljenu/najmanje privlačnu aktivnost od ponuđenih. Završno pitanje je ostavljeno slobodno za bilo koju vrstu komentara koju ispitanici žele ostaviti.

4.3. Rezultati

Anketi je pristupilo 79 ispitanika u razdoblju od 17. svibnja do 24. svibnja 2024. godine. Najviše ispitanika odgovorilo je na anketu 17. svibnja (prvi dan istraživanja). Na taj dan broj ispitanika iznosio je 41. Nadalje, 18. svibnja na anketu je odgovorilo 5 ispitanika. 19. svibnja su ponovno poslane objave u Facebook grupe zbog pretpostavke da je zbog smanjenog broja objava vikendima veća šansa da su objave vidljivije i da se regrutira veći broj ispitanika što je rezultiralo s 25 novih ispitanika 19. svibnja. Na dan 20. svibnja anketu je ispunilo 6 novih ispitanika, a 21. svibnja samo jedan. Od 22. do 23. svibnja nijedan novi ispitanik nije zabilježen. Na zadnji dan provođenja ankete zabilježena su dva nova ispitanika. U nastavku slijede rezultati istraživanja.

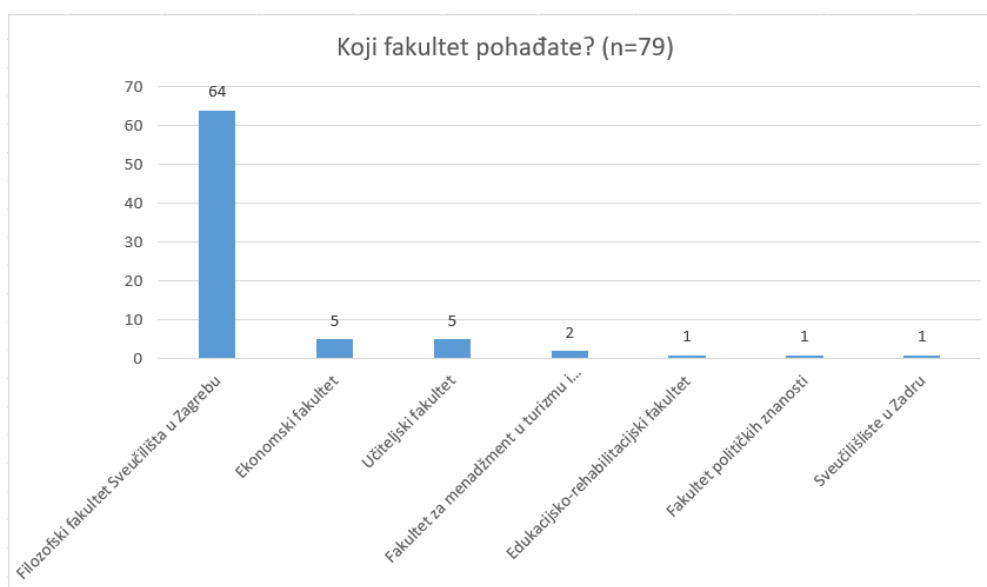
4.3.1. Statistički podaci o ispitanicima

Prva grupa pitanja je o statističkim podacima ispitanika. U prvom pitanju istraživala se razina studija ispitanika. Najviše ispitanika pohađa prijediplomski studij i njihov udjel iznosi 50,6%. Zatim slijede ispitanici koji pohađaju diplomski studij i njihov udjel iznosi 45,6%. Postotak ispitanika koji pohađaju doktorski studij iznosi 3,8% (grafikon 1).

Grafikon 1. Struktura ispitanika prema razini studija

Ovo pitanje istražuje fakultete koje ispitanici pohađaju. Pitanje je otvorenog tipa kako bi ispitanici samostalno mogli unijeti naziv svog fakulteta jer bi traženje fakulteta na ponuđenoj listi uzelo mnogo vremena, a postojala bi mogućnost da traženi fakultet ne bi bio na listi. Iz razloga što je ovo pitanje bilo otvorenog tipa, odgovori su upisivani na različite načine. Za Filozofski fakultet, na primjer, ispitanici su na različite načine unosili naziv fakulteta, kao što je to: ffzg, FFZG, Filozofski, Filozofski fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, itd. U svim takvim slučajevima odgovori su objedinjeni. Rezultati su prikazani u grafikonu 2.

Grafikon 2. Prikaz zastupljenosti fakulteta među ispitanicima

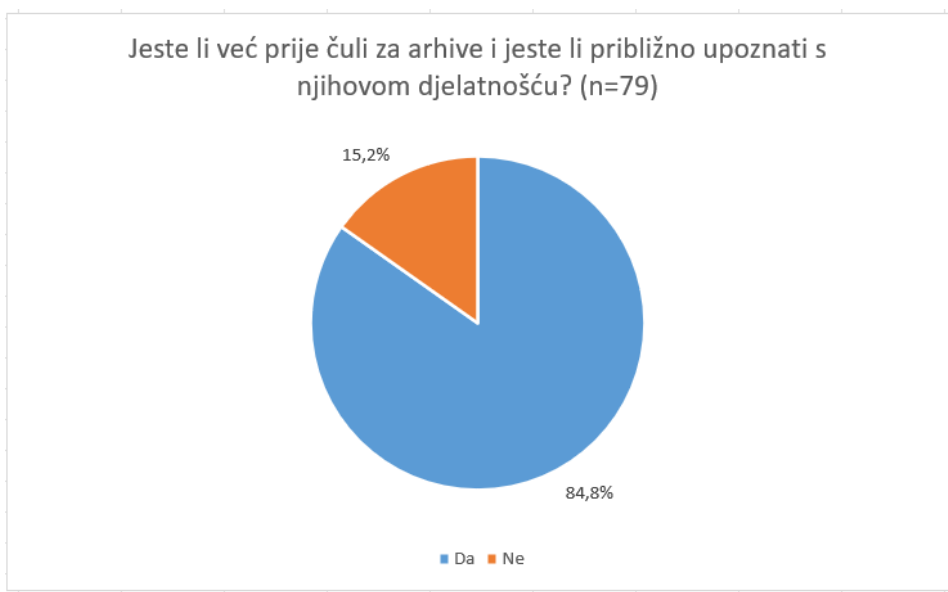
Iduće pitanje je o smjerovima i studijskim grupama koje ispitanici pohađaju. Kako bi se osigurala potpuna anonimnost ispitanika, rezultati ovog pitanja prikazani su ukupno prema smjerovima/studijskim grupama. Izraženi brojevi pokraj studijskih grupa označavaju koliko ispitanika pohađa navedeni smjer. S obzirom da neki studenti pohađaju više od jednog smjera, potrebno je uzeti u obzir da ukupni zbroj ne predstavlja ukupni broj ispitanika.

Ispitanici s Filozofskog fakulteta pohađaju: Informacijske znanosti (n=15), Etnologiju i kulturnu antropologiju (n=8), Anglistiku (n=7), Pedagogiju (n=7), Povijest (n=7), Psihologiju (n=7), Kroatistiku (n=6), Lingvistiku (n=5), Povijest umjetnosti (n=5), Sociologiju (n=5), Arheologiju (n=4), Filozofiju (n=4), Fonetiku (n=4), Španjolski jezik (n=4), Francuski jezik (n=3), Komparativnu književnost (n=3), Talijanski jezik (n=3), Germanistiku (n=2), Ruski jezik (n=2), Švedski jezik (n=2), Slavistiku (n=1), Turkologiju (n=1).

S ostalih fakulteta po jedan ispitanik pohađa (osim kad je navedeno drugačije): Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu (Menadžment u turizmu i Marketing u turizmu), Fakultet političkih znanosti (Politologiju), Ekonomski fakultet (Marketing n=2, Menadžment, Poslovnu ekonomiju i Računovodstvo i reviziju), Učiteljski fakultet (Likovni modul n=2, Razrednu nastavu n=2, Modul hrvatskog jezika), Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet (Logopediju) i Sveučilište u Zadru (Psihologiju).

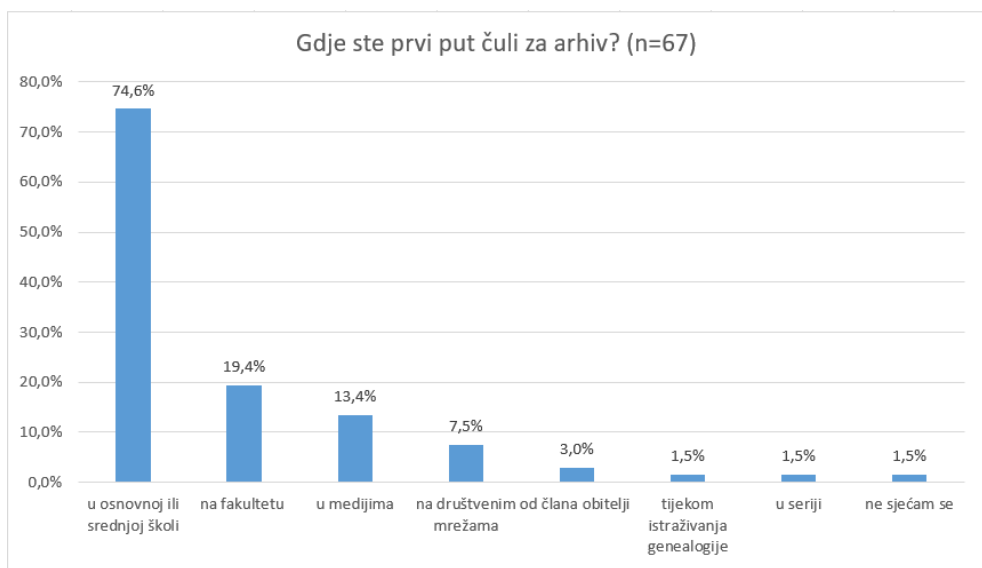
4.3.2. Prva grupa pitanja: Poznavanje arhiva i arhivske djelatnosti

Ova grupa pitanja posvećena je ispitivanju upoznatosti ispitanika s arhivima i arhivskom djelatnošću. U prvom pitanju ispitanici su trebali odgovoriti jesu li već prije čuli za arhive i jesu li približno upoznati s djelatnošću arhiva. Čak 84,8% studenata je odgovorilo da je upoznato s arhivima, dok je 15,2% odgovorilo da nije upoznato s arhivima (grafikon 3).

Grafikon 3. Prikaz upoznatosti ispitanika s arhivima

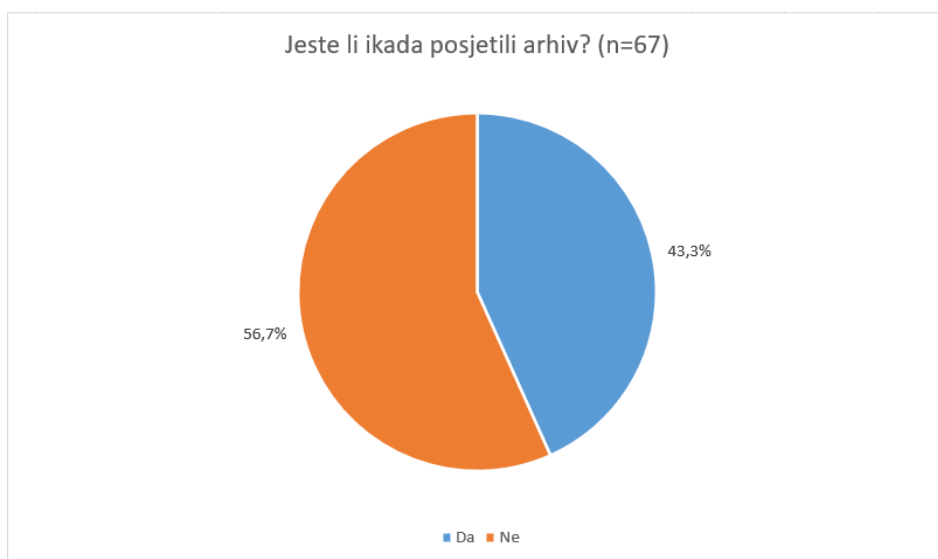
U slučaju da su ispitanici odgovorili potvrdno na prethodno pitanje (što je učinilo 67 ispitanika), otvara se nova skupina pitanja. Prvo pitanje glasi „Gdje ste prvi put čuli za arhiv?“. Ovo pitanje je kombinacija otvorenog i zatvorenog tipa gdje ispitanici imaju mogućnost odabrati jedan ili više ponuđenih odgovora i/ili samostalno dopisati vlastiti odgovor. Iz grafikona 4 vidljivo je da se većina korisnika s arhivima prvi put susrela u osnovnoj ili srednjoj školi (74,6%). Zatim slijede odgovori na fakultetu (19,4%), u medijima (13,4%), na društvenim mrežama (7,5%), dvije osobe su čule za arhiv od člana obitelji (3%), a po jedan odgovor imaju opcije „čuo sam za državni arhiv kada sam istraživao o genealogiji“, „u seriji“ i „ne sjećam se“.

Grafikon 4. Prikaz odgovora o prvom upoznavanju s arhivima

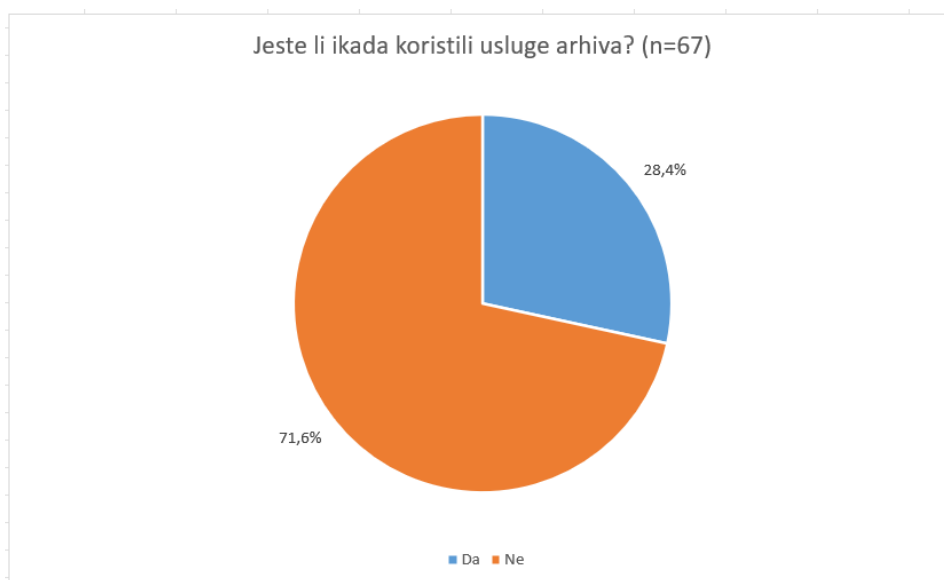

Sljedeće pitanje istražuje jesu li ispitanici posjetili arhiv. Od 67 ispitanika koji su otprije upoznati s arhivom samo ih je 43,3% posjetilo arhiv. Većina ispitanika nije posjetila arhiv, njih 56,7%, (grafikon 5).

Grafikon 5. Prikaz odgovora o posjećivanju arhiva

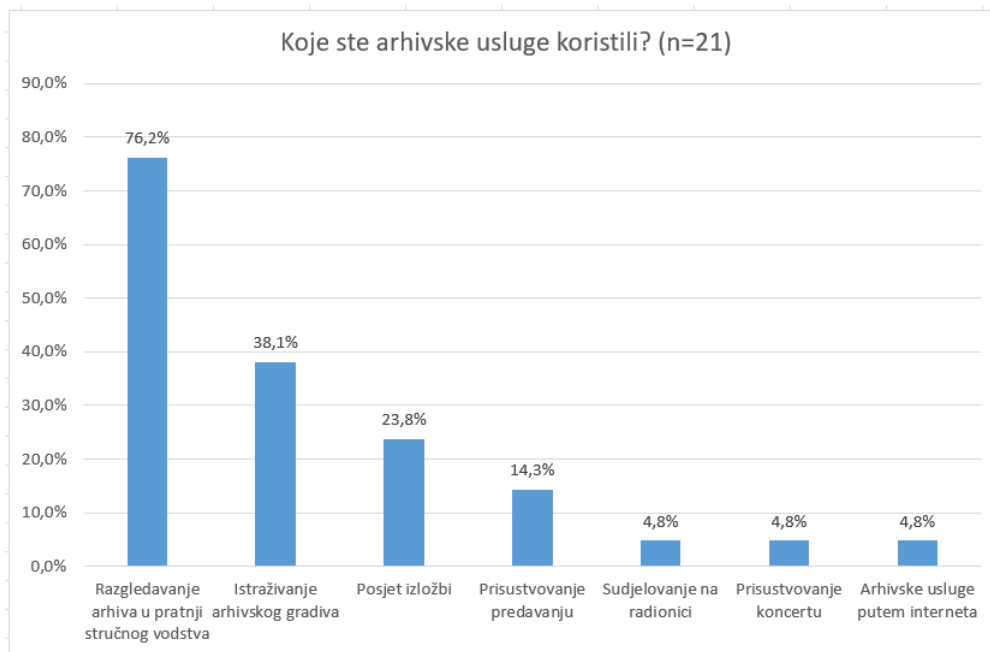
Grafikon 6 prikazuje koliko je ispitanika prethodno koristilo usluge arhiva. Čak 71,6% ispitanika nikada nije koristilo usluge arhiva, dok ih je 28,4% koristilo.

Grafikon 6. Prikaz odgovora o korištenju usluga arhiva

Od 19 ispitanika koji su koristili usluge arhiva, njih 11 je odlučilo odgovoriti na neobavezno pitanje koje je ispitalo koje su arhivske usluge koristili. Šest ispitanika

odabralo je više od jedne aktivnosti kojoj su prisustvovali, pa je ukupni broj prikupljenih odgovora 21. Od svih aktivnosti, najposjećenija aktivnost od strane ispitanika je razgledavanje arhiva u pratnji stručnog vodstva (76,2%). Arhivsko gradivo je istraživalo 38,1% ispitanika, a 23,8% je posjetilo izložbu. Predavanju je prisustvovalo njih 14,3%. Jedna osoba je sudjelovala na radionici, jedna koncertu, a jedna je koristila usluge arhiva putem interneta (grafikon 7).

Grafikon 7. Prikaz odgovora o korištenju usluga arhiva - detaljno

4.3.3. Mišljenje o trenutnim odgojno-obrazovnim uslugama koje se nude u arhivima i spremnost na njihovo korištenje

Posljednji dio ankete se sastojao od dvije grupe pitanja - pitanja s ponuđenim odgovorima intenziteta i otvorena pitanja. Prvi dio sadrži opise aktivnosti koje su ispitanici morali ocijeniti ocjenom od 1 do 5. Drugi dio je od ispitanika tražio da odaberu omiljenu i najmanje privlačnu aktivnost i pojasne svoj izbor. Rezultati ankete se u nastavku predstavljaju u obliku prosječne ocjene aktivnosti i poredati od aktivnosti s najvišom ocjenom do aktivnosti s najnižom ocjenom. Uz svaku aktivnost, analizirani su i prikupljeni odgovori ispitanika koji su tu aktivnost spomenuli u odabiru omiljene/najmanje privlačne aktivnosti. Ovako predstavljeni rezultati mogu biti korisni za analizu prednosti i nedostataka određene aktivnosti. Svi rezultati su zaokruženi na dvije decimale. Prosječna ocjena za sve aktivnosti ukupno iznosi 4,09, a

dobivena je zbrojem svih ukupnih ocjena pojedinih aktivnosti i dijeljenjem s ukupnim brojem aktivnosti.

Najvišu ocjenu dijele dvije aktivnosti: Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva i Usluga „kutija za iznajmljivanje“. Prednost je dana kutiji za iznajmljivanje jer je ta aktivnost dobila više odabira kao omiljena aktivnosti i više ocjena pet.

Usluga „kutija za iznajmljivanje“

Ova aktivnost je od ispitanika dobila: četrdeset i četiri ocjene pet, devetnaest ocjena četiri, četrnaest ocjena tri, dvije ocjene dva i niti jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 55,7% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,33. Desetero ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je jedan ispitanik naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„Usluga „kutija za iznajmljivanje“ mi se posebno svidjela, osim ostalih koje su mi isto tako jako zanimljive, zbog toga što mislim da bi u školskom sustavu dobro došlo kao pomagalo za učenje povijesti, na primjer kako bi se dočarala doba i načini života običnih ljudi u raznim epohama povijesti. Mislim da bi suočavanje sa "stvarnosti" tih vremena pomoglo i nezainteresiranim učenicima i studentima dobiti veći interes za nastavno gradivo te i samim time poboljšan uspjeh u prijenosu znanja većem broju učenika/studentata.“*
- *„Usluga „kutija za iznajmljivanje“, služi kao svojevrsno otvaranje vrata prošlosti.“*
- *„Najviše mi je sviđa usluga „kutija za iznajmljivanje“ jer je najviše zanimljiva i najlakše bi bilo naučiti stvari koje se mogu uživo vidjeti/osjetiti.“*
- *„Usluga "kutija za iznajmljivanje" - iz prve ruke dobivamo uvid kako su izgledali predmeti, umjesto da ih samo gledamo na filmu ili u knjizi.“*
- *„Usluga "kutija za iznajmljivanje", zato što me zanimaju predmeti iz prošlosti.“*
- *„Kutija za iznajmljivanje zato što uživo možemo vidjeti predmete iz prošlih vremena i onda možda bolje razumjeti taj povijesni period.“*

- „Kutija za iznajmljivanje školama, jer nisam nikad čula za takvu ideju, a djeluje mi korisno i kreativno.“
- „Usluga "kutija za iznajmljivanje" - jer mogu doći u doticaj sa stvarnim predmetima.“
- Dvoje ispitanika je još navelo kutiju za iznajmljivanje, ali nisu naveli razlog.

U nastavku se navodi komentar ispitanika koji je odabrao ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- „Kutija za iznajmljivanje, ne čini mi se potrebnim baš stalno zamarati ljude s povijesnim predmetima.“

Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva

Aktivnost je od ispitanika dobila: četrdeset ocjena pet, dvadeset i osam ocjena četiri, devet ocjena tri, jednu ocjenu dva i jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 50,6% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,33. Šestero ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je jedan ispitanik naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva. Čine se kao usluga koja bi mogla biti jako korisna za obrazovanje jer umjesto učenja suhoparnih podataka na povijesti, sociologiji, filozofiji i drugim društveno-humanističkim predmetima u školi, učenici zapravo mogu vidjeti konkretne stvarne primjere ljudi i društva tog vremena. Sigurna sam da će više djece zapamtiti viktorijanski period kroz čitanje pisama nego da im profesor samo ispriča što se dogodilo u tim glavnim površnim crtama.“
- „Najviše mi se sviđa ideja posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva jer smatram da je takav način predavanja iznimno interaktivan te upoznavanje s arhivskom građom približava tematiku studentu/učeniku.“

- „Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva, Tematske društvene igre i jeste li znali, jer imaju interaktivni element koji pomaže pri dugotrajnom usvajanju gradiva.“
- „Najviše mi se sviđaju posebno dizajnirane lekcije gdje se koristi arhivsko gradivo jer na jedan drugačiji i poseban način približava gradivo i neke pouke koje se iz te lekcije žele izvući.“
- „Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva... Čini mi se kao odličan način za lakše i zanimljivije usvajanje gradiva“
- „Lekcije za proučavanje arhivskog gradiva jer zvuči jako zanimljiv način za bolje predstaviti komplicirane povijesne teme.“

U nastavku se navodi komentar ispitanika koji je odabrao ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- „Posebno dizajnirane lekcije zato što ne zvuče zanimljivo kao ostale.“

Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi

Ova aktivnost je od ispitanika dobila: četrdeset i tri ocjene pet, dvadeset i jednu ocjenu četiri, dvanaest ocjena tri, tri ocjene dva i niti jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 54,4% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,32. Četrnaest ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je jedan ispitanik naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi ako je vezana uz moje područje studija, smatram da bi bila najkorisnija jer, osim što mi se čini zanimljivim dodatkom gradivu, zapravo pomaže da se teorijsko znanje poveže s opipljivim primjerom što posljedično dovodi i do toga da se ono lakše upamti - pa mi se čini kao "2 muhe jednim udarcem", odnosno em

je samo po sebi zanimljivo em mi pomaže bolje zapamtiti i kasnije primijeniti teorijsko znanje.“

- *„Za fakultet korištenje arhivskog materijala u nastavi. Dobro je da student ima uvid u ono na temelju čega se pišu udžbenici i knjige jer se ipak školuje za stručnjaka na nekom području. Za školu stručno vodstvo jer je to dobar način da se djeca koju bi to zainteresiralo upoznaju s arhivima iz prve ruke.“*
- *„Filmske projekcije i korištenje arhivskog gradiva kao popratnog u nastavi. Sviđaju mi se jer mislim da su filmovi interesantni i da bi bilo zanimljivo na taj način učiti nešto, a korištenje arhivskog gradiva možda pomogne u učenju te zvuči zanimljivo koristit građu arhiva pri radu.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi jer mi se čini kao odličan način da se lekcija učini zanimljivijom i konkretnijom te Stručna vodstva jer nikada nisam bila u arhivu, a zanimalo bi me naučiti više o načinu na koji funkcionira.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi jer mislim da to može razbiti monotoniju nastave, potencijalno motivirati učenike i zainteresirati ih za autentični materijal.“*
- *„Korištenje arhivske građe u nastavi. Smatram da bi poboljšalo kvalitetu nastave i na drugačiji način predstavilo gradivo, pogotovo ako se radi o temama iz povijesti.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi zato što omogućuje neposredan uvid koji povećava motivaciju učenika/studenata za gradivo.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi jer smatram da je važno da učenici dobiju neposredan kontakt s onime što uče.“*
- *„korištenje arhivskog gradiva kao potpornog materijala u nastavi jer nastavu učenicima čini zanimljivijom i gradivo lakše pamtljivim.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva u nastavi zato što se ima prilika vidjeti nešto originalno.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi zato što učenici mogu vidjeti ono o čemu slušaju.“*
- *„Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi - može se na pravom primjeru ilustrirati ono što se poučava.“*

- Dva ispitanika su samo navela ovu aktivnost, a nisu obrazložila svoj odabir.

Jedan ispitanik je naveo uslugu korištenja arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi kao uslugu koja mu se najmanje sviđa, ali nije obrazložio svoj izbor.

Interaktivne arhivističke igre

Aktivnost je od ispitanika dobila: četrdeset i jednu ocjenu pet, dvadeset i pet ocjena četiri, sedam ocjena tri, četiri ocjene dva i dvije ocjene jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 51,9% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,25. Šestero ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je troje ispitanika naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„Interaktivne arhivističke igre jer se izvode virtualno i čine mi se kao najzabavniji način za učenje.“*
- *„Interaktivne arhivističke igre i filmske projekcije, zato što me to općenito više zanima i na taj način puno lakše učim i pamtim informacije.“*
- *„Radionice i interaktivne igre, jer volim sama probati stvari i tako ih lakše naučim.“*
- *„Interaktivne arhivističke igre zato što volim igre.“*
- *„Interaktivne igre, mislim da je to odličan način za spajanje učenja i zabave.“*
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Interaktivne arhivističke igre, nisu mi zanimljive takve igre.“*
- *„Interaktivne arhivističke igre jer mislim da je malo teško zainteresirati dovoljan broj ljudi.“*
- *„Tematske društvene igre i kvizovi. Iskreno me samo to osobno ne zanima, ali zvuči kao dobra ideja jer znam da mnogi učenici vole interaktivnu nastavu.“*

Radionice

Aktivnost je od ispitanika dobila: četrdeset i tri ocjene pet, šesnaest ocjena četiri, šesnaest ocjena tri, četiri ocjene dva i niti jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 54,4% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,24. Šestero ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je dvoje ispitanika naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„Posjet radionici jer držim da se kroz radionica puno zapamti, a i najčešće bude zanimljiva jer nije uobičajen način rada.“*
- *„Posjet radionici, mislim da bi bilo zanimljivo to vidjeti iz prve ruke.“*
- *„Radionice jer polaznici imaju primjer sami raditi s gradivom.“*
- *„Radionice - interaktivne su i poučne.“*
- *„Radionice, cine mi se zabavne.“*
- *„Radionice i interaktivne igre, jer volim sama probati stvari i tako ih lakše naučim.“*

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Posjet radionici, nije mi dovoljno poticajno.“*
- *„Posjet radionici – dosadno.“*

Filmske projekcije

Aktivnost je od ispitanika dobila: trideset i sedam ocjena pet, dvadeset i sedam ocjena četiri, deset ocjena tri, četiri ocjene dva i jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 46,8% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,20. Petero ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je dvoje ispitanika naveo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Filmske projekcije, zvuči jednostavno i poučno.“
- „Interaktivne arhivističke igre i filmske projekcije, zato što me to općenito više zanima i na taj način puno lakše učim i pamtim informacije.“
- „Filmske projekcije i korištenje arhivskog gradiva kao popratnog u nastavi. Sviđaju mi se jer mislim da su filmovi interesantni i da bi bilo zanimljivo na taj način učiti nešto, a korištenje arhivskog gradiva možda pomogne u učenju te zvuči zanimljivo koristiti građu arhiva pri radu.“
- „Filmovi - zabavno je.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- „Film, ne volim previše gledati specijalizirane filmove. Radije bi pročitala knjigu za to.“
- „Filmske projekcije, jer mislim da ih je najlakše, od navedenih, prikazati na dosadan način.“

Tematske društvene igre

Aktivnost je od ispitanika dobila: trideset i osam ocjena pet, dvadeset i sedam ocjena četiri, sedam ocjena tri, pet ocjena dva i dvije ocjene jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koja je ovoj aktivnosti dodijeljena u 48,1% slučajeva. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,19. Sedamnaest ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, dok je sedmero ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Najviše mi se sviđaju društvene igre jer mi se čini da bih tako najlakše i najbrže naučila.“
- „Tematske društvene igre mi se najviše sviđaju jer spajaju zabavu (igru) i učenje.“
- „Tematske društvene igre. Mislim da se na taj način usvojeno znanje duže pamti, a i zabavnije je učiti kroz igru.“
- „Društvene igre jer bi to bilo nešto novo na studiju.“

- „Tematske društvene igre zato što zvuče zanimljivo i zabavno.“
- „Tematske društvene igre i to zato što se kroz društvo najbolje uči.“
- „Tematske društvene igre jer mislim da na edukativno zabavan način mogu približiti raznolike teme.“
- „Tematske društvene igre. Interaktivno, zabavno i poučno i za one koji nisu toliko zainteresirani za neku temu.“
- „Tematske društvene igre zbog zabavnog i interaktivnog sadržaja.“
- „Tematske društvene igre jer mislim da je to odličan način da djeci približimo neke sadržaje, a da nije kroz suhoparno predavanje.“
- „Kao nekoga tko nije previše upoznat s arhivom, društvene igre mi se čine najzgodnije jer možeš doći sa prijateljima i zabavit se, i tako malo po malo upoznavat što arhiv nudi.“
- „Društvene igre, sviđa mi se interakcijski element.“
- „Društvene igre jer kombiniraju učenje i zabavu.“
- „Društvene igre - zabavno i poučno.“
- „Tematske društvene igre i kvizovi. Iskreno me samo to osobno ne zanima, ali zvuči kao dobra ideja jer znam da mnogi učenici vole interaktivnu nastavu.“
- „Tematske društvene igre i jeste li znali, jer imaju interaktivni element koji pomaže pri dugotrajnom usvajanju gradiva.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- „Društvene igre s obzirom da je fokus na igri a ne na arhivskoj građi.“
- „Tematske društvene igre jer sam skeptična u vezi toga koliko bi kvalitetno bile razrađene. Društvena igra lako može biti površna i dosadnjikava.“
- „Bilo što povezano s društvenim igrama zato što ih ne volim.“
- „Usluga Tematske društvene igre, zato što nisam fan društvenih igara.“
- „Društvene igre, veći naglasak na igru nego sadržaj bez obzira na tematiku.“
- „Ma ne bi ništa posebno istaknuo kao da mi se ne sviđa ili nešto slično. Možda pitanje društvenih igara zvuči kao najveći zalogaj.“

- *„Nema ništa što mi se čini kao grozna ponuda. Mogla bi jedino navesti društvene igre jer ih ne igram puno i nisam baš zainteresirana za njih, ali se ovo čini kao odlična usluga za one koji jesu.“*

Izložbe

Aktivnost je od ispitanika dobila: trideset i jednu ocjena pet, trideset i jednu ocjenu četiri, petnaest ocjena tri, dvije ocjene dva i niti jednu ocjenu jedan. Najčešće ocjene su ocjene pet i četiri, koje obje imaju 39,2%. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,15. Pet ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu i pet je ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„O izložbama jer volim umjetnost i posebno izložbe.“*
- *„Izložbe jer su se kroz moja iskustva pokazale najzanimljivije.“*
- *„Izložbe jer se svojim tempom mogu pregledati izložbeni predmeti.“*
- *„Izložbe jer možemo vidjeti i čuti o tome kako je prije bilo.“*
- *„Izložbe autentičnost i originalnost.“*

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Najmanje mi se sviđaju predavanja i izložbe jer je to najčešća zapravo aktivnost u arhivima i često budu prestručna, preozbiljna ili jednostavno nezanimljiva. Smatram da postoje bolji načini na koje se može povezati korisnike i zainteresiranu javnost s arhivskim gradivom, a da im to bude zanimljivo i poučno.“*
- *„Izložbe - dosadno, monotono.“*
- *„Predavanja i izložbe, mogu jako varirati ovisno o temi koju obrađuju.“*
- *„Izložbe jer su često monotone i mislim da u njima istinski mogu uživati samo oni koji se već razumiju u ono što se izlaže.“*
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

„Jeste li znali?“

Aktivnost je od ispitanika dobila: trideset ocjena pet, trideset ocjenu četiri, trinaest ocjena tri, četiri ocjene dva i dvije ocjene jedan. Najčešće ocjene su ocjene pet i četiri, koje obje imaju 38%. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,04. Pet ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu i pet je ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„Tematske društvene igre i jeste li znali, jer imaju interaktivni element koji pomaže pri dugotrajnom usvajanju gradiva.“*
- *„Jeste li znali jer je zanimljiva“.*
- *„Najviše mi se sviđa kada arhivi u obliku društvenih mreža ili portala javnosti pokušavaju približiti i prezentirati dio svoje građe.“*
- Dvoje ispitanika je navelo ovu aktivnost, ali je nisu obrazložili.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„„Jeste li znali?“, jer ne nudi zapravo stvarni doticaj s arhivima, nego je vrsta arhiva o arhivima.“*
- *„„Jeste li znali?“, nema neki poseban razlog, jednostavno mi ne zvuči zanimljivo.“*
- *„Jeste li znali jer mi arhivistika nije baš zanimljiva sama po sebi.“*
- *„„Jeste li znali“ jer se čini dosadno i neatraktivno.“*
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

Stručna vodstva

Aktivnost je od ispitanika dobila: trideset i pet ocjena pet, dvadeset i dvije ocjene četiri, jedanaest ocjena tri, deset ocjena dva i jednu ocjenu jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koju je odabralo 44,3% ispitanika. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 4,01. Šest ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu i troje je ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Najviše mi se sviđa usluga stručnog vodstva jer posjetom arhivu osoba može najviše naučiti i steći najviše znanja. Stručno vodstvo može omogućiti i stjecanje kvalitetnog znanja o radu arhiva kao ustanove, ali i primjerice radnog dana jednog arhivista. Takvo iskustvo može motivirati nekoga da se odluči za to zanimanje, ili pak nekome zadovoljiti potrebu za informiranje.“
- „Stručna vodstva jer mislim da bi se tako najviše naučilo o arhivima u praksi.“
- „Stručna vodstva. Zato jer od stručnih osoba mogu puno toga saznati.“
- „Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi jer mi se čini kao odličan način da se lekcija učini zanimljivijom i konkretnijom te Stručna vodstva jer nikada nisam bila u arhivu, a zanimalo bi me naučiti više o načinu na koji funkcionira.“
- „Za školu stručno vodstvo jer je to dobar način da se djeca koju bi to zainteresiralo upoznaju s arhivima iz prve ruke.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- „Stručna vodstva i istraživački projekt. Stručno vodstvo mi se ne čini pretjerano korisno osobno (možda bi bilo zanimljivo osnovnoškolcima), a istraživački projekt zvuči jako zahtjevno, a kao studenti smo već i previše zatrpanim obavezama.“
- „Stručna vodstva, dosad nisu mi bila pretjerano zanimljiva.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

Vođeni istraživački projekt

Aktivnost je od ispitanika dobila: dvadeset i šest ocjena pet, dvadeset i četiri ocjene četiri, sedamnaest ocjena tri, devet ocjena dva i tri ocjene jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koju je odabralo 32,9% ispitanika. Prosječna ocjena ove

aktivnosti je 3,77. Pet ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, a dvanaest je ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- *„Ako bih baš morala izdvojiti jednu, izdvojila bih dvije: predavanja i vođeni istraživački projekt. Predavanja su generalno odlična kako bi se bolje upoznalo s određenim temama, ali i s prostorom arhiva. Vođeni istraživački projekt je odličan za upoznavanje usluga arhiva u praksi te može ukloniti prepreke prilikom istraživanja tema u budućnosti.“*
- *„Vođeni istraživački projekt jer mi zvuči zanimljivo istraživati i možda otkriti nešto što do tada nije bilo poznato.“*
- *„Vođeni istraživački projekt - imamo prilike čuti stručnjaka u području i još bolje obraditi temu kroz praksu.“*
- *„Vođeni istraživački projekt, jer mogu istraživati tematiku koja me zanima i saznati neke novosti.“*
- *„Vođeni istraživački projekt, zbog mogućnosti savladavanja samostalnog služenja arhivskom građom.“*

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Stručna vodstva i istraživački projekt. Stručno vodstvo mi se ne čini pretjerano korisno osobno (možda bi bilo zanimljivo osnovnoškolcima), a istraživački projekt zvuči jako zahtjevno, a kao studenti smo već i previše zatrpanim obavezama.“*
- *„Samostalno istraživanje arhiva i izrada prezentacije - djeluje previše "školski" i stvara se određeni pritisak da se samo odradi zadatak.“*
- *„Vođeni istraživački projekt zato što su studenti ionako preopterećeni obavezama i ne treba im još jedna prezentacija ili još gore seminarski rad.“*
- *„Istraživački projekt, ali samo zato što mi se kao studentici dvaju neofiloloških grupa ta aktivnost ne čini toliko važnom i korisnom kao što mislim da bi bila, primjerice, studenti(ca)ma Povijesti, Etnologije i sličnih smjerova.“*

- „Vođeni istraživački projekt mi se nije najbolje dopao jer je u biti istog principa kao i svaki istraživački rad, samo s fokusom na arhivsku građu, a to, iako samo po sebi jest zanimljivo, nije nešto posebno. Samo zbog toga to nije dobilo 5. hahah :)“
- „Vođeni istraživački projekt jer koliko god mi je privlačna ideja o provođenju istraživanja, ideja o predstavljanju rezultata u obliku PowerPoint prezentacije nije.“
- „Vođeni istraživački projekt, ne volim prezentacije.“
- „Istraživački rad jer to imamo iz skoro svakog predmeta.“
- „Seminari, iako zanimljivi, smatram da su prevelik teret studentima, da studenti malo tog dobiju iz njih, i da profesori znaju biti vrlo subjektivni pri ocjenjivanju rada ili izlaganja.“
- „Prezentiranje na neku temu jer zahtjeva izlaganje materijala.“
- Dvoje ispitanika je navelo ovu aktivnost, ali je nisu obrazložili.

Predavanja

Aktivnost je od ispitanika dobila: dvadeset i dvije ocjene pet, dvadeset i pet ocjene četiri, dvadeset i tri ocjene tri, sedam ocjena dva i dvije ocjene jedan. Najčešća ocjena je ocjena četiri, koju je odabralo 31,6% ispitanika. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 3,73. Dvoje ispitanika je ovu aktivnost odabralo kao svoju omiljenu, a petnaest je ispitanika navelo ovu aktivnost kao najmanje privlačnu.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto?“:

- „Ako bih baš morala izdvojiti jednu, izdvojila bih dvije: predavanja i vođeni istraživački projekt. Predavanja su generalno odlična kako bi se bolje upoznalo s određenim temama, ali i s prostorom arhiva. Vođeni istraživački projekt je odličan za upoznavanje usluga arhiva u praksi te može ukloniti prepreke prilikom istraživanja tema u budućnosti.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su odabrali ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Najmanje mi se sviđaju predavanja i izložbe jer je to najčešća zapravo aktivnost u arhivima i često budu prestručna, preozbiljna ili jednostavno nezanimljiva. Smatram da postoje bolji načini na koje se može povezati korisnike i zainteresiranu javnost s arhivskim gradivom, a da im to bude zanimljivo i poučno.“*
- *„Predavanja i izložbe, mogu jako varirat ovisno o temi koju obrađuju.“*
- *„Najmanje mi se sviđa usluga predavanja jer ona, s obzirom da se oslanjaju na povijest, mogu biti zamorna zbog moguće opsežnosti i posvećenosti nekom događaju ili vremenskom periodu o kojem govore. Isto tako, mogu biti iz povjesničke perspektive.“*
- *„Predavanja jer mi se ne čine kao jednako zanimljiva usluga poput nekih ostalih te najviše odgovaraju klasičnom načinu učenja u školi i na fakultetu. Naravno, sama zanimljivost bi ovisila o temi koja se izlaže.“*
- *„Predavanja jer je to najdosadniji način učenja, posebice kad vidim na koje se sve načine sadržaji arhiva mogu približiti ljudima.“*
- *„Najmanje mi se sviđa uobičajeno predavanje - nema toliko interakcije sa sudionicima koliko bi moglo biti u nekim drugim oblicima.“*
- *„Na predavanjima uglavnom ima jako malo interakcije između profesora i studenata, jako je malo prisutno kritičko razmišljanje.“*
- *„Predavanja. Dobra je ideja, ali po iskustvu bih rekla da su predavanja (navedena u primjerima) često dosadna učenicima.“*
- *„Možda predavanje jer je to najmanje interaktivan način i već poznati, ustajali način.“*
- *„Predavanja jer smatram da će od svega ponuđenog biti najmanje zanimljiva učenicima.“*
- *„Predavanje - dosadno.“*
- *„Ne sviđaju mi se predavanja jer su monotona.“*
- *„Predavanja, ako su predavanja frontalnog oblika.“*
- *„Predavanja jer me povijesne teme ne zanimaju pretjerano.“*
- *„Predavanja jer budu monotona.“*

Virtualne izložbe

Aktivnost je od ispitanika dobila: dvadeset i pet ocjena pet, šesnaest ocjena četiri, dvadeset i dvije ocjene tri, trinaest ocjena dva i tri ocjene jedan. Najčešća ocjena je ocjena pet, koju je odabralo 31,6% ispitanika. Prosječna ocjena ove aktivnosti je 3,59. Niti jedan ispitanik nije odabrao virtualne izložbe kao svoju omiljenu aktivnost. Osamnaest ispitanika je odabralo virtualne izložbe kao svoju najmanje privlačnu aktivnost.

U nastavku se navode komentari ispitanika koji su ovu aktivnost kao odgovor na pitanje „Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto?“:

- *„Virtualne izložbe Mislim da su dosadne i da malo tko zapravo nešto tog tipa prođe od početka do kraja... mogu biti interesantne ako nas zaista zanima ta tema i prednost je što se možemo više puta vratiti na (pismeni) sadržaj i odlučiti što ćemo više proučiti a što manje, ali općenito mislim da osobe uživo (bilo kroz predavanje, bilo kroz neki interaktivni zadatak) živopisnije dočaraju temu, lakše se investiraju u temu, lakše pamte itd.“*
- *„Virtualne izložbe jer iako su odlične ako ne možemo građu posjetiti uživo, ne ostavljaju isti dojam kao "prave" izložbe.“*
- *„Virtualne izložbe, odličan način digitalizacije gradiva i približavanja javnosti, samo mi se osobno ne sviđa.“*
- *„Virtualne izložbe, smatram da je bolji doživljaj vidjeti to uživo, a ovako ne možemo dobiti nekakvu predodžbu.“*
- *„Virtualne izložbe mi se najmanje sviđaju iz razloga što osobno ne preferiram virtualne verzije arhivske građe.“*
- *„Virtualne projekcije jer smatram da se ljudi bolje uživo upoznaju s ovakvim stvarima, da im bolje "ostane".“*
- *„Najmanje mi se sviđa usluga virtualne izložbe jer su takve izložbe često loše napravljene.“*
- *„Virtualne izložbe zato što nisu ponekad dovoljno interaktivne i zanimljive kao uživo.“*
- *„Virtualne izložbe, jer smatram da čak i kada su dostupne ljudi ne posežu za njima.“*
- *„Virtualna izložba - općenito vidjeti nešto virtualno nije uzbudljivo kao uživo.“*

- „Virtualne izložbe. Zato što ništa nije bolje od toga da stvari vidimo uživo.“
- „Virtualne izložbe zbog nedostatka zanimljivog vidnog dojma pregleda uživo.“
- „Virtualne izložbe, preferiram otići na mjesto izložbe umjesto da ju doživljavam kroz ekran.“
- „Virtualne izložbe. Format nije toliko interesantan, ne drži baš pažnju.“
- „Virtualne izložbe, ne cine mi se pretjerano zanimljive.“
- „Virtualne izložbe - sklonija sam nevirtualnim izložbama.“
- „Virtualne izložbe - nisu mi zanimljive.“
- Jedan ispitanik je samo naveo ovu aktivnost, ali je nije obrazložio.

Dodatni komentar

Na kraju ankete, ispitanici su imali mogućnost ostaviti komentar na anketu ili na obrazovne aktivnosti/stanje arhivskih usluga. Osim lijepih želja i pozitivnih kritika na zanimljivost i potrebu ankete, nekoliko ispitanika je navelo svoja razmišljanja koja vrlo točno izražavaju trenutne probleme prisutnosti arhiva u obrazovnom sustavu, kao i vidljivosti arhivskih institucija općenito:

„Smatram da je ideja uključivanja arhiva u nastavu na bilo kojoj razini odlična, a ovakve bi ankete i istraživanja potaknule takve suradnje. Često su ustanove poput arhiva ili knjižnica smatrane zatvorenima za javnost ili ljudi jednostavno ne posežu za arhivskom ili knjižničnom građom, jer misle da nije namijenjena njima. Takve miskoncepcije bi trebalo promijeniti, što se može postići tako da se od osnovne škole učenike upozna sa ovakvim institucijama.“

„Rado bih bila informirana o svim ovim uslugama putem medija jer inače nije moguće znati jesu li neke od ovih usluga zbilja dostupne javnosti.“

„Šteta što se više ne zna o djelatnosti arhiva i koje mogućnosti građani imaju.“

„Meni je sve ovo jako zanimljivo i žao mi je što se arhivima i građom nisam prije fakulteta nikada susreo, niti u gimnaziji u koju sam išao, niti u osnovnoj školi. Razumijem, bila su druga vremena, iako ne tako davna, i nije se u kurikule u nastavi nikada dodavalo pohađanje arhiva kao dio nastave povijesti i/ili ostalih predmeta gore navedenih. Ali da bi se to promijenilo, i trebalo bi se promijeniti, smatram da se arhivi trebaju više oglašavati unutar samog školskog sustava, ili u obliku posjeta

arhivima ili u obliku posjeta izaslanika arhiva školama i fakultetima, a posebno uvođenjem arhivski potpomognutog učenja u kurikule nastave u svim razinama obrazovanja. E sad, kako to implementirati, bolje pitati druge, kvalificiranije ljude od mene. hahaha :)“

4.4. Rasprava i zaključci

Anketi je pristupio zadovoljavajući broj ispitanika, a udio studenata prijediplomskog i diplomskog studija je bio približno jednak. Najviše ispitanika ankete studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Provedena anketa otkrila je mnoge neočekivane rezultate. Prva hipoteza istraživanja pretpostavlja da je većina ispitanika upoznata s radom arhiva. Prema anketi, čak 84,8% studenata je upoznato s arhivima i arhivskom djelatnošću što potvrđuje hipotezu. Jedna od teorija koja govori u prilog ovom rezultatu može biti ta da su većina ispitanika studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu na kojem se izvodi studij Arhivistike. Također velik broj ispitanika su studenti smjerova i studijskih grupa koje koriste arhive, kao što su to studiji Informacijskih znanosti, Povijesti, Arheologije, Etnologije, itd. Ipak, većina ispitanika je odgovorila da su za arhiv prvi puta čuli u osnovnoj/srednjoj školi, stoga ova teorija možda i nije točna.

Iduća hipoteza je pretpostavila da će oko 20% ispitanika iskazati da su već posjetili arhiv. Rezultati su pokazali da je 43,3% ispitanika već posjetilo arhiv čime je hipoteza potvrđena. Treća hipoteza je također potvrđena jer prema rezultatima 28,4% korisnika je već koristilo usluge arhiva.

Sljedeća hipoteza je bila da će najpopularnije usluge biti zabavni sadržaji kao što su didaktičke igre i filmske projekcije. Ova hipoteza je opovrgnuta jer su prema ocjenama dvije najpopularnije aktivnosti posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva i usluga „kutija za iznajmljivanje“. Iako didaktičke igre nisu među najviše ocijenjenim aktivnostima, one su dobile najviše pozitivnih komentara i čak sedamnaestero ispitanika ih je odabralo kao najomiljeniju aktivnost. Iznenaduje činjenica da su prve tri najpopularnije aktivnosti vezane uz klasičnu nastavu u školi. Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva, usluga „kutija za iznajmljivanje“ i korištenje arhivskog gradiva kao

popratnog materijala u nastavi su najviše ocijenjene aktivnosti i studenti vide najveći potencijal u ovim aktivnostima.

Peta hipoteza je pretpostavila da će vođeni istraživači projekt će biti najmanje poželjna obrazovna aktivnost. Hipoteza je opovrgnuta, ali nije bila u potpunosti pogrešna. Ispitanici su izrazili da je vođeni istraživački projekt previše zamoran, da ne vole pisati seminare, da već imaju previše obaveza i da već sada provode slična istraživanja iz drugih kolegija. No ipak, postoje još dvije aktivnosti koje su ostvarile lošiji rezultat od ove. Jedna od njih su virtualne izložbe.

Zadnja hipoteza je pretpostavila da će virtualne izložbe biti popularniji izbor od klasičnih jer su praktičnije i dostupnije od klasičnih. Rezultati su pokazali upravo suprotno jer su virtualne izložbe najlošije ocijenjena aktivnost u istraživanju. Čak osamnaest ispitanika je izrazilo da su im virtualne izložbe najmanje privlačna aktivnost. Kao razlog najčešće se navodi da su tradicionalne izložbe superiornije i izražavaju preferenciju za izložbe uživo, kao i da promatranje izložaka uživo ostavlja bolji dojam od digitalizirane verzije.

Ovo istraživanje može biti veoma korisno arhivima i školama za odabir i stvaranje budućih aktivnosti. Najviše ocjene su dodijeljene trima aktivnostima koje se održavaju unutar škole, pa bi arhivi možda trebali razmisliti o uvođenju više aktivnosti koje se mogu provoditi u školi, bilo u obliku putujućih izložba, kutija za posuđivanje, arhivista koji posjećuju školu ili mrežnih arhivskih nastavnih jedinica.

5. Smjernice za približavanje škola i arhiva i ostvarivanje suradnje

Iako je Osborne svoje smjernice napisao 1986. godine, mnoge od njih su veoma aktualne i danas. U ovom poglavlju Osbornove smjernice za približavanje arhiva i škola iz 1986. su upotrijebljene jer su u mnogim pogledima i danas vrlo aktualne. U potpunosti su novim informacijama i inicijativama koje mogu pomoći u ostvarenju bolje suradnje arhiva i škola na putu prema znanju.

Osbornove smjernice za unaprjeđenje suradnje arhiva i škola definirane su u osam točaka:

1. Projekti i aktivnosti obrazovanja nastavnika

Ovaj cilj polazi od činjenice da mnogi nastavnici jednostavno nisu upoznati s arhivima kao ustanovama i njihovom obrazovnim potencijalom. Arhivi se ne mogu približiti učenicima i školi ako prvo sami nastavnici nisu upoznati s njima. Temelj uspješne suradnje su i realistična očekivanja, a ta stavka je sabotirana od početka ako sam nastavnik uopće nije upoznat s arhivom, kako on radi, te njegovim prednostima i nedostacima (Osborne, 1986).

Osborne identificira dvije vrste obrazovanja nastavnika: *pre-service* i *in-service*. *Pre-service* je naziv koji se koristi za studente nastavničkih smjerova koji još nisu završili formalno obrazovanje za nastavnika (Osborne, 1986). Jedina pronađena mrežno-dostupna informacija o ovakvoj vrsti aktivnosti u Hrvatskoj je objava Državnog arhiva u Gospiću koji je izvijestio o posjeti studenata druge godine Odjela za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru koji se dogodio 22. siječnja 2018. godine. U sklopu posjeta studente su upoznali s radom arhiva i mogućnošću korištenja arhivskog gradiva u nastavi različitih školskih predmeta. Upoznali su ih s nekoliko fondova i načinom čuvanja arhivskog gradiva (DAG, 2018).

Osborne ipak smatra da *pre-service* nastavnici nisu dobra ciljana skupina jer su u pitanju mladi nastavnici na počecima svoje karijere koji su preokupirani usvajanjem drugih vještina kao što je sadržaj kurikuluma, školska očekivanja i obaveze, planiranje nastave, vještine održavanja discipline u razredu i sl.

Povezivanje arhiva i nastave u arhivima se pored tih obaveza čini previše komplicirano i „egzotično“ za nove nastavnike, stoga Osborne smatra da bi fokus trebao biti na *in-service* nastavnicima, ali da se *pre-service* nastavnici ipak ne bi trebali u potpunosti zanemariti te da ih treba upoznati s mogućnošću korištenja arhiva u nastavi i osnovama arhivskog istraživanja, posebice ako su studenti nastavničke povijesti (Osborne, 1986).

In-service nastavnici su nastavnici koji se već bave nastavnom profesijom i imaju određeno iskustvo. Osborne navodi da je ovo obrazovanje ključno i da se najviše uspjeha ostvaruje s ovom skupinom. Za primjer navodi britanske arhive koji takve usluge nude i danas (Osborne, 1986). Primjer je *The National Archives* koji nudi *INSET sessions* u kojima besplatno grupama nastavnika ili studenata koji se obrazuju za nastavnike nude upoznavanje s arhivima i radom u arhivima, s naglaskom na obrazovne usluge koje nude. Nastavnici imaju priliku isprobati aktivnosti radionica koje su prilagođene razvojnim stadijima prema britanskom nacionalnom kurikulumu, prisustvovati diskusiji kako koristiti originalne dokumente u nastavi s obzirom na različite razvojne stadije i sposobnosti učenika, te demonstraciju videokonferencija i obrazovne stranice za škole (The National Archives, 2014).

Smatram da bi za unaprjeđenje suradnje arhiva i škola arhivi u Hrvatskoj trebali nuditi slične usluge i informacije o njima navesti na službenim stranicama. Također bi bilo preporučljivo da arhivi ne prepuste inicijativu javljanja na malobrojne zainteresirane nastavnike, već da se angažiraju da navedene aktivnosti budu uključene u aktivnosti stručnog usavršavanja nastavnika, posebice nastavnika Povijesti. Time bi se broj polaznika povećao, a obrazovanjem nastavnika bi im se arhiv približio kao partner u obrazovanju i suradnja nastavnika s arhivima bi se povećala.

2. Nastavne jedinice o radu i ulozi arhiva

Ova točka govori o upoznavanju učenika o radu i ulozi arhiva. Učenicima je bitno predstaviti zašto je važno očuvati određene dokumente i što nam informacije iz njih govore. Učenicima se mogu dati povijesni izvori i reći im da na temelju njih izvedu zaključke o vremenu kojem su nastali. Na temelju toga učenici trebaju

zaključiti zašto je bitno očuvati takve dokumente. Također ih je potrebno potaknuti na razmišljanje o tome kako se odlučuje što je bitno sačuvati, a što ne (Osborne, 1986).

Smatram da bi najbolje rješenje bilo da učenje o arhivu i važnosti arhiva za očuvanje povijesti postane sastavni dio kurikuluma predmeta Povijesti. To je jedini način da arhivi budu uključeni u nastavu i dobiju svoju nastavnu jedinicu. Upoznavanje arhiva može biti prilagođeno dobi učenika tako da učenici u petom razredu upoznaju osnove arhiva kao institucija i njihov značaj, u šestom razredu u sklopu predmeta posjete arhiv, u sedmom razredu prisustvuju izložbi ili radionici u arhivu, a u osmom razredu na temelju arhivskog gradiva naprave vlastito povijesno istraživanje o temi koja ih zanima. Uključivanje novih sadržaja u kurikulum ne bi bio lak posao i arhivi bi se morali mnogo založiti da uspiju u tom pothvatu.

3. Izložbe i posjeti

Prednost izložbi je u tome što arhivske izvore čine dostupnijima javnosti (Osborne, 1986). Većina arhiva u Hrvatskoj shvaća važnost izložbi i mnogi arhivi ih redovito održavaju. Jedino područje u kojem bi arhivi u Hrvatskoj mogli još napredovati je u digitalizaciji prethodnih izložbi i predstavljanju ih na svojoj službenoj stranici. Na taj način mogu ostati trajan izvor informacija za zainteresiranu javnost, a mogu i doći do skupina ljudi koji im nisu imali priliku pristupiti uživo zbog nekih ograničenja (npr. ne žive u tom gradu, nemaju slobodnog vremena, propustili su izložbu, itd.).

Postoje dvije vrste posjeta: posjeti učenika i nastavnika arhivu i posjeti arhivista školama. Tijekom posjeta učenika i nastavnika arhivu, učenici se upoznaju s radom arhiva, razgledavaju prostorije arhiva i upoznaju arhivsko gradivo i posao arhivista. Učenici mogu posjetiti arhiv i u svrhu prisustvovanja radionici, izložbi ili nekoj sličnoj planiranoj aktivnosti. Druga vrsta posjeta je posjet arhivista učenicima u školi. Arhivisti na taj način olakšavaju organizacijske probleme školi (Osborne, 1986). U Hrvatskoj mnogi arhivi nude mogućnosti školama za posjet arhiva, dok za drugu vrstu posjeta ne postoje informacije ni na jednoj internetskoj stranici arhiva u Hrvatskoj. Postoji mogućnost da se takva vrsta posjeta ipak može dogovoriti s arhivom ako ih se kontaktira i ako im njihovi resursi to dopuštaju. Arhivi u Hrvatskoj bi mogli razmisliti bi li organizacija radionica rada s arhivskim gradivom (ili njihovim

replikama/kopijama) bio koristan oblik suradnje sa školama i bi li takav način ponudio više u vidu suradnje sa školama. Osborne također predstavlja ideju „putujuće izložbe“ koje bi funkcionirale kao paketi koji bi bili poslani školama s uputama za nastavnike i radnim materijalima i ne bi zahtijevali arhiviste da ih prezentiraju (Osborne, 1986).

4. Projekti koji uključuju studente u arhivsko istraživanje

Uključivanje studenata u arhivsko istraživanje može se odvijati u manjim grupama nad prethodno odabranom grupom dokumenata ili nad neobrađenom kolekcijom dokumenata koju učenici samostalno trebaju obraditi i vrednovati. Osborne naglašava važnost manjih grupa učenika jer je teško raditi s prevelikim grupama u ograničenim arhivskim uvjetima (Osborne, 1986). Ovaj koncept je predstavljen detaljnije u poglavlju o vođenom istraživačkom učenju. Osborne također predlaže da u slučaju da učenici nisu u mogućnosti doći u arhiv da arhiv dođe do njih u obliku pripremljenih materijala, kutija za učenje ili lekcija (Osborne, 1986). Neki od tih primjera su viđeni u poglavlju Upotreba arhivskog gradiva u nastavi Povijesti gdje su predstavljene pripremljene povijesne lekcije koje sadrže arhivsko gradivo za analizu i kutije za iznajmljivanje.

5. Izrada arhivskih nastavnih materijala

Osborne govori o različitim inicijativama u kojima su arhivi napravili kopije probranog arhivskog gradiva i učinili ih dostupnima školama. Postojale su dvije vrste: jedna je zbirka arhivskog gradiva s objašnjenjem sadržaja, ali bez pedagoških savjeta i smjernica za nastavnike i druga koja se sastojala od striktnije organiziranog arhivskog gradiva i smjernica za upotrebu u nastavi, pitanja i aktivnosti za učenike, kao i pedagoški savjeti za izvedbu. Za prvu vrstu koristio se naziv „zbirke resursa“ (engl. *resource packs*), a za drugu „nastavne jedinice“ (engl. *teaching units*). Osborne identificira mnoge probleme obje vrste materijala. Problem prvih materijala je nedostatak uputa i općenito manji interes za njih od strane nastavnika. Osborne naglašava da bi arhivi definitivno trebali stvarati isključivo pripremljene nastavne jedinice jer su one jedine od koristi nastavnicima (Osborne, 1986). Odgovor na ovo pitanje možda se krije u istraživanju Jelaš i Plantosar (2022) koji su anketirali

nastavnike povijesti i ustanovili da nastavnicima priprema i pronalaženje prikladnog sadržaja za učenike i zatim metodička priprema tih sadržaja oduzimaju mnogo vremena.

Problem je pitanje stručnosti arhivista u području obrazovanja kako bi taj sadržaj pripremili. Osborne navodi sljedeći problem: „Ovo pitanje uključuje više od jednostavnog sastavljanja zbirke resursa i zatim osmišljavanja nekih vježbi za učenike. U mnogim su slučajevima takve vježbe u najboljem slučaju površne, često loše promišljene i ne postižu nikakvu obrazovnu vrijednost. Obrazovna i pedagoška razmatranja trebaju voditi sam odabir materijala“ (Osborne, 1986, 35). Osborne navodi da je problem većine takvih resursa u tome da je više misli i truda uloženo u odabir samog arhivskog gradiva i njegov povijesni značaj nego na obrazovnu vrijednost tog materijala i korisnost u nastavnom procesu. Mnogi materijali nisu napravljeni u skladu s obrazovnim ciljevima lekcije već se fokusiraju na neke specifične teme i izvore koji nisu pretjerano vezani uz njih. Naglasak bi trebao biti na obrazovnom materijalu koji pomaže postići ciljeve učenja, a ne u povijesnom značaju određenog dokumenta. Dokumenti su ponekad previše apstraktni i neprimjereni dobi i razvojnom stadiju učenika jer zahtijevaju posebne arhivske vještine i vještine kritičkog mišljenja koje učenici još nisu usvojili. Stoga iako se specifični dokument odnosi na temu i bitan je u povijesnom kontekstu, ne mora značiti da je dobar izbor za podučavanje određene grupe učenika (Osborne, 1986).

Osborne definira i elemente koje pripremljene arhivske nastavne jedinice moraju obavezno sadržavati, a koje su i danas aktualne i u skladu s teorijama učenja. Kutije moraju sadržavati sljedeće elemente:

1. Opis sadržaja - popis što je sve uključeno u paketu i kojim redoslijedom.
2. Uvod i obrazloženje - opis nastavne jedinice, njena primjenjivost u kontekstu školskog programa i kurikuluma i načela na kojima se temelji pripremljeni sadržaj.
3. Ciljevi i zadaci - opis odgojno-obrazovnih ciljeva koji će se postići u nastavnoj jedinici, kao i znanja, vještine i sposobnosti koje će učenik postići.
4. Početne aktivnosti - opis prijedloga kako nastavnici mogu zainteresirati učenike za temu lekcije i sadržaj koji kutija uključuje, služi kao nastavna etapa motivacije i pripreme za rad koji slijedi.

5. Materijali - posebno odabrani na temelju interesa učenika, povezanosti s temom, primjerenosti dobi i potencijala za obrazovni rad. Materijali bi trebali biti raznoliki - od mapa, fotografija, karata, pisanih izvora, itd.

6. Učeničke aktivnosti - pitanja i zadatci osmišljeni za sadržaj kutije i nastavne jedinice. Pitanja moraju biti različitih razina i u skladu s Bloomovom taksonomijom. Bitno je pobuditi maštu i interes učenika, kao i da se osobno angažiraju u temi i daju svoj doprinos.

7. Bibliografija - popis povezanih materijala, za korištenje i učiteljima i studentima, dodatni izvori za one koji žele znati više, itd.

8. Pakiranje - bitno je da je paket i estetski privlačan jer je učenicima jako bitan i izgled. Pakiranje treba biti čvrsto i praktično.

(Osborne, 1986).

Ovom obliku podučavanja posvećeno je poglavlje Upotreba arhivskog gradiva u nastavi Povijesti u kojem su prikazani primjeri nastavnih materijala i lekcija. Najveći problem arhiva u Hrvatskoj po ovom pitanju je da takav sadržaj ne postoji i da iako arhivi imaju digitalizirano gradivo na svojim stranicama zadatak je na nastavnicima povijesti da ga samostalno istraže i metodički obrade za nastavu. Stoga predlažem da arhivi počnu stvarati i objavljivati više probranog i metodički obrađenog arhivskog gradiva prilagođenog kurikulumu i razvojnom stadiju ciljanih skupina kako bi povećali vidljivost arhiva i povećali njihovu prisutnost i upotrebu u nastavi povijesti. Osbornove smjernice za izradu arhivskih kutija s nastavnim materijalima također su iznimno dragocjene i za stvaranje mrežnog obrazovnog sadržaja i u skladu su s aktualnim teorijama učenja i metodama i praksama pedagoške struke.

6. Korištenje učenika za identifikaciju i prikupljanje gradiva od interesa za arhive

Fokus ove točke je kako učenici mogu pomoći arhivistima da vlastitim istraživanjem otkriju zanimljive sadržaje koji bi arhivistima bili od interesa. Učenici bi mogli predstaviti i svoje dokumente iz lokalne i obiteljske povijesti koji su prije bili nepoznati, a mogu biti veoma značajni za arhive. Učenici mogu dobiti i zadatke intervjuiranja osoba kako bi prikupili oralne zapise o lokalnoj povijesti ili za arhiviranje povijesti svoje škole (Osborne, 1986). U ovoj točki na učenike se gleda kao na

partnere-istraživače. U poglavlju Vođeno istraživačko učenje istraženo je kako bi trebalo strukturirati istraživačko učenje i arhivske istraživačke projekte.

7. Formiranje školskih arhiva

Cilj formiranja školskog arhiva ne bi trebao biti otkrivanje gradiva važnog za arhive, već onog koje je važno za školu, njenu povijest i buduće naraštaje. Glavni cilj je osvijestiti učenike o važnosti arhiva za zajednicu i istovremeno stvoriti školski arhiv i očuvati dokumente koji će biti korisni školi i nastavnicima u budućnosti (na primjer, stari godišnjaci, programi priredba, posebne obljetnice, informacije o nastavnicima, itd.) (Osborne, 1986).

8. Uspostava organizacijskih veza između nastavnika i arhivista

Sve prethodne točke ovise o ostvarenju ove točke. Bitno je da su arhivisti povezani sa školama i nastavnicima jer je ta povezanost ključ za ostvarenje uspješne suradnje. Suradnja ne bi trebala stati na samo nekoliko nastavnika ili na samo jednoj školi. Arhivi bi trebali raditi na što boljoj povezanosti s više institucija. Bilo bi dobro uključiti i institucije za izobrazbu budućih nastavnika, ministarstva zadužena za obrazovanje i kulturu, savjetnike za izradu kurikuluma, organizacijama za stručno usavršavanje nastavnika itd. (Osborne, 1986).

6. Zaključak

U ovom radu istražena je suradnja arhiva i škola. Ta suradnja je vidljiva u nekoliko područja: suradnja u obliku sudjelovanja škola u arhivskoj djelatnosti u ulozi stvaratelja arhivskog gradiva i u obliku suradnje ovih dviju institucija u obrazovnim aktivnostima. Škole kao stvaratelji arhivskog gradiva stvaraju gradivo koje je značajno ne samo za povijest školstva, znanosti i obrazovanja, već i za lokalnu i nacionalnu povijest zajednice i kulture. Drugi oblik obrazovne suradnje su obrazovne aktivnosti koje se provode u školi ili u arhivu. Predstavljeno je više različitih obrazovnih aktivnosti, kao i institucijska politika provođenja aktivnosti koja je vidljiva u nacionalnim kurikulumima i arhivskoj pedagogiji.

Iz istraživanja ovog rada vidljivo je da su studenti zainteresirani za arhivske obrazovne aktivnosti i da postoji mnogo potencijala za ostvarenje suradnje. Suradnja arhiva i škola u obrazovnim aktivnostima iznimno obogaćuje obrazovni proces i podučava učenike novim vještinama, kao što su to informacijska pismenost, povijesno i arhivsko razmišljanje, istraživačke vještine i kritičko rasuđivanje. Suradnja ovih dviju ustanova doprinosi promicanju povijesne i kulturne svijesti, kao i unapređenju obrazovnog sustava.

Iako postoje mnoge pozitivne značajke ove suradnje, bitno je biti svjestan i potencijalnih poteškoća. Ostvarenje ovih aktivnosti od škola i arhiva zahtjeva mnogo resursa, vremena i truda, što može biti nepremostiva teškoća koja može znatno otežati ovu suradnju. Također je vidljivo da mnoge aktivnosti trenutno nisu ostvarene u Hrvatskoj. Bitne su značajne promijene u obje institucije kako bi se veliki potencijal ove suradnje ostvario jer trenutno sve aktivnosti ovise o inicijativi pojedinih škola i arhiva.

Nada je da će ovaj rad i provedeno istraživanje pomoći u poticanju diskusija o poboljšanju suradnje i potaknuti obje vrste institucija da razviju i uvedu barem neke od prikazanih aktivnosti u svoj program.

7. Literatura

1. Aladrović-Mehandžija, K. (2015). Najstarije školske spomenice Broda i okolice iz Državnoga arhiva u Slavonskom Brodu. *Anali za povijest odgoja*, 14 (38) (14), str. 49-68. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/176983>. Pristupljeno 20. siječnja 2024.
2. Arhiv OŠ Valpovo (2024). Školska spomenica Obće pučke škole u Valpovu 1881-1946. Dostupno na <https://histedu.isp.hr/skolske-spomenice-iz-19-stoljeca-kao-izvor-za-povijest-skolstva/>. Preuzeto 21. siječnja 2024.
3. Batinić, Š. (2021). Zbirka školskih izvješća Hrvatskoga školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja*, 19 (43) (19), str. 101-112. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/296304>. Pristupljeno 29. studenoga 2023.
4. Cambridge dictionary. *On board*. Dostupno na <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/on-board>. Pristupljeno 10. veljače 2024.
5. Čanić, D. (2016). Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 59 (3-4), str. 325-339. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/187622>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
6. DAD (2024). *Izložba „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka II. sv. rata“*. Dostupno na <https://dad.hr/izlozba-kupanje-i-kupalista-do-pocetka-ii-sv-rata/>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
7. DAG (2018). *Posjet studenata Odjela za nastavničke studije Državnom arhivu u Gospiću*. Dostupno na <https://arhiv-gospic.hr/dogadanja/informacije/posjet-studenata-odjela-za-nastavnicke-studije-drzavnom-arhivu-u-gospicu>. Pristupljeno 13. travnja 2024.
8. DAKA (2024). *Posjet učenika osmog razreda Osnovne škole Mahićno Državnom arhivu u Karlovcu*. Dostupno na <https://www.da-ka.hr/posjet-ucenika-osmog-razreda-osnovne-skole-mahicno-drzavnom-arhivu-u-karlovcu/>. Pristupljeno 27. travnja 2024.

9. DAOS (2024). *Arhivska srijeda u ožujku*. Dostupno na <https://www.dao.hr/index.php/aktualno>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
10. DAPA (2024a). *Ciklus javnih predavanja*. Dostupno na <https://www.dapa.hr/ciklus-javnih-predavanja/>. Pristupljeno 27. travnja 2024.
11. DAPA (2024b). *Predavanja za škole, fakultete i grupe građana*. Dostupno na <https://www.dapa.hr/predavanja-za-skole-fakultete-i-grupe-gradana/>. Pristupljeno 27. travnja 2024.
12. DARI (2024). *Virtualna izložba povodom trideset godina neovisnosti Republike Hrvatske „Narodna zaštita općine Rijeka“*. Dostupno na <http://narodnazastita.riarhiv.hr/>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
13. DASB (2024a). *Obilježen 65. rođendan DASB-a*. Dostupno na <https://dasb.hr/obiljezen-65-rodendan-dasb-a/>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
14. DASB (2024b). *Putevima izvora latinskog jezika u požeškom arhivu*. Dostupno na <https://dasb.hr/putevima-izvora-latinskog-jezika-u-pozeskom-arhivu/>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
15. DAVU (2019). *Održano predstavljanje didaktičke igre „Bicikl - ljubavi moja“*. Dostupno na <https://www.davu.hr/index.php/radionice/odrzano-predstavljanje-didakticke-igre-bicikl-ljubavi-moja>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
16. DAVU (2022). *Javno predavanje: Hrvatska i druge kulture: o hrvatsko-španjolskim vezama kroz prošlost*. Dostupno na <https://www.davu.hr/index.php/znanstvena-i-strucna-predavanja/javno-predavanje-hrvatska-i-druge-kulture-o-hrvatsko-spanjolskim-vezama-kroz-proslost>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
17. DAVU (2024). *Posjeti učenika OŠ Dragutina Tadijanovića Vukovar*. Dostupno na <https://www.davu.hr/index.php/radionice/posjeti-ucenika-os-dragutina-tadijanovica-vukovar>. Pristupljeno 27. travnja 2024.
18. DAZD (2020). *Doc. dr. sc. Anita Bartulović: Žene u zadarskim srednjovjekovnim oporukama*. Dostupno na <https://www.dazd.hr/hr/novost/doc-dr-sc-anita-bartulovic-zene-u-zadarskim-srednjovjekovnim-oporukama/7>. Pristupljeno 27. travnja 2024.

19. *Digitalni arhivski repozitorij Sveučilišta u Zagrebu*. <https://arhiv.unizg.hr/>
Pristupljeno 30. prosinca 2023.
20. Dr. Carlson, J. (2011). na platformi X: „Archivists must be the taxi drivers of knowledge, directing people to interesting and innovative places they might like to see #ara2011”“/X (twitter.com). Dostupno na <https://twitter.com/jessamycarlson/status/108889818485891073>. Pristupljeno 7. travnja 2024.
21. Džaja, P. i Francišković, E. (2019). Arhivsko i muzejsko nasljeđe Veterinarskog fakulteta u Zagrebu. *@rhivi*, (6), str. 22-23. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/242835>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
22. Elez, P. i Milobara, I. (2019). *Didaktička igra Putovima zavičaja Državnog arhiva u Vukovaru*. *@rhivi*, (5), str. 11-12. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/236302>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
23. Gaćina Škalamera, S. (2021). Riznica arhivalija hrvatskoga školstva – Arhivska zbirka Hrvatskoga školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja*, 19 (43), str. 23-35. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/296042>. Pristupljeno 29. studenoga 2023.
24. Gverić, K. (2020). Razvoj Zbirke radova učenika i nastavnika Hrvatskoga školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja*, 18 (42) (18), str. 121-135. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/290171>. Pristupljeno 29. studenoga 2023.
25. HDA (2024a). *Kulturno-prosvjetne aktivnosti*. Dostupno na <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Kulturno-prosvjetne-aktivnosti/Kulturni-%C4%8Detvrtak>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
26. HDA (2024b). *Kulturno-prosvjetne aktivnosti – Filmski četvrtak*. Dostupno na <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Kulturno-prosvjetne-aktivnosti/Filmski-%C4%8Detvrtak>. Pristupljeno 28. travnja 2024.
27. HDA (2024c). *Kulturno-prosvjetne aktivnosti - Radionice*. Dostupno na <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Kulturno-prosvjetne-aktivnosti/Radionice>. Pristupljeno 20. travnja 2024.
28. HDA (2024d). *Kulturno-prosvjetne aktivnosti – Stalni postav*. Dostupno na <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Kulturno-prosvjetne-aktivnosti/Stalni-postav>. Pristupljeno 28. travnja 2024.

29. Hodel, J. (2018). *If They are Taxi Drivers -- What Are We? Archives and Schools: International Perspectives*. Dostupno na [https://www.researchgate.net/publication/329777217 If They are Taxi Drivers - What Are We Archives and Schools International Perspectives](https://www.researchgate.net/publication/329777217>If_They_are_Taxi_Drivers_-_What_Are_We_Archives_and_Schools_International_Perspectives).
Pristupljeno 7. travnja 2024.
30. Hofgräff, D. (2016). Arhivska pedagogija kao poticaj zajedničkog rada arhiva i škola. *Život i škola, LXII* (2), str. 279-285. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/179042>. Pristupljeno 17. travnja 2024.
31. Hofgräff, D. i Pupiće-Bakrač, A. (2020). Zajedno smo jači: iskustva odsjeka za kulturno-prosvjetne aktivnosti Hrvatskoga državnog arhiva u oblikovanju novih obrazovnih sadržaja. *Magistra ladertina, 15* (1), str. 57-74. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/249855>. Pristupljeno 20. travnja 2024.
32. Horović Vuković, B., Grgičević, M. i Tvrdić, G. (2017). Stoljeća gradske povijesti u arhivu -- Klasična gimnazija i Državni arhiv u Splitu. *@rhivi, (1)*, str. 17-18. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/207472>. Pristupljeno 20. siječnja 2024.
33. Hrvatski pedagoško-književni zbor (1902). *Hrvatski školski muzej - njegov postanak i uređenje*. Zagreb: Naklada Hrvatski pedagoško-književni zbor. Dostupno digitalizirano izdanje na <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sqlid=1&sqlx=X01677&vrsta=IZD&grupa=&broj=1#>. Pristupljeno 30. studenoga 2023.
34. Hrvatsko arhivističko društvo. *Arhivi i arhivisti u filmovima*. Dostupno na <https://had-info.hr/filmovi/>. Pristupljeno: 24. svibnja 2024. [u citiranju HADa]
35. Hrvatsko arhivističko društvo. *Arhivističke igre*. Dostupno na <https://had-info.hr/arhivisticke-igre>. Pristupljeno: 24. svibnja 2024. [u citiranju HADb]
36. HŠM (2024). Sramotna knjiga Glavne učione u Zagrebu. Zagreb, 1857.-1893. Dostupno na <https://www.hsmuzej.hr/hr/sadrzaj/zbirke/arhivska-zbirka>. Preuzeto 1. siječnja 2024.
37. Jakarić Vonić, I. (2014). Građa Hrvatske učiteljske kulturno-pripomoćne zadruge „Ivan Filipović“ u Arhivskoj zbirci Hrvatskoga školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja, 13* (13), str. 77-83. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/148385>. Pristupljeno 29. studenoga 2023.

38. Jelaš, D. i Plantosar, P. (2022). Korištenje povijesnih izvora u nastavi povijesti. U: Zaradić, R. (ur.), *Radovi 53. savjetovanja hrvatskih arhivista: Digitalizacija*. Štrigova sv. Martin na Muri: Hrvatsko arhivističko društvo. str. 207-225. Dostupno na https://www.had-info.hr/images/dokumenti/zbornici/zbornik_HAD_2022.pdf. Pristupljeno 1. veljače 2024.
39. Kolanović, J. (gl.ur.), Čepulić, T., Ćosić, S., Ivanović, J., Lemić, V., Lučić, M. i Pavliček, V. (2006). *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske - Svezak 1*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
40. Kolesarić, P., Markasović, V., Sršić, P. i Jelaš, D. (2018). Heraldičke radionice u Državnome arhivu u Osijeku kao dio izložbenog projekta Valpovački vlastelini Prandau-Normann. U: Zaradić, R. (ur.). *Privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog arhiva : 50. savjetovanje hrvatskih arhivista*. Hrvatsko arhivističko društvo. str. 115-140. Dostupno na https://www.had-info.hr/dokumenti/publikacije/zbornik%20HAD_18.10._%20tisak.pdf. Pristupljeno 21. travnja 2024.
41. Kolić, M. (2021). Kulturno-povijesna baština Medicinskog fakulteta na digitalnim platformama. *@rhivi*, (10), str. 35-36. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/283797>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
42. Kuhlthau, C. (2004). *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. 2. izd. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited/Greenwood Press. prema Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. i Caspari, A. K. (2018) *Vođeno istraživačko učenje - učenje u 21. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
43. Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. i Caspari, A. K. (2018). *Vođeno istraživačko učenje -- učenje u 21. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Kuk, E. (2022). Obrazovne aktivnosti arhiva kao podrška izgradnji kvalitetnih spisovodstvenih sustava i korištenju informacijskih tehnologija u spisovodstvu. U: Zaradić, R. (ur.), *Radovi 53. savjetovanja hrvatskih arhivista: Digitalizacija*. Štrigova/sv. Martin na Muri: Hrvatsko arhivističko društvo. str. 305-323. Dostupno na https://www.had-info.hr/images/dokumenti/zbornici/zbornik_HAD_2022.pdf. Pristupljeno 20. travnja 2024.

45. Lemić, V. (2019a). 350 godina povijesti i arhivske baštine Sveučilišta u Zagrebu. *@rhivi*, 3. (6), str. 39. Dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:252:231421>. Pristupljeno 30. prosinca 2023.
46. Lemić, V. (2019b). Arhivska baština Sveučilišta u Zagrebu. *Hrvatska revija*, (4), str. 44-46. Dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:252:084970>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
47. Ljubac Mec, D. (2022). Aktivno učenje u nastavnom procesu. *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 1 (1), str. 155-165. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/281848>. Pristupljeno 4. veljače 2024.
48. Malkmus, D. J. (2007). Teaching history to undergraduates with primary sources: survey of current practices. *Archival Issues*, 31(1), str. 25–82. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/41102141>. Pristupljeno 4. veljače 2024.
49. Manin, B. (2021). Zbirka učeničkih i školskih listova Hrvatskoga školskog muzeja. *Anali za povijest odgoja*, 19 (43) (19), str. 77-82. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/296301>. Pristupljeno 29. studenoga 2023.
50. Mihaljević, J. *Arhivi u svijetu*. Hrvatsko arhivističko društvo. Dostupno na <https://had-info.hr/arhivi-svijet/>. Pristupljeno: 24. svibnja 2024.
51. Mihaljević, J. *Povijest arhiva u Hrvatskoj*. Hrvatsko arhivističko društvo. Dostupno na <https://had-info.hr/povijest/>. Pristupljeno: 24. svibnja 2024.
52. Mihaljević, M., Mihaljević, M. i Stančić, H. (2015). Arhivistički rječnik: hrvatsko-engleski/englesko-hrvatski. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. str. 183.
53. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019a). *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*. Dostupno na https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/POV_kurikulum.pdf. Pristupljeno 2. veljače 2024.
54. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019b). *Kurikulum nastavnog predmeta Informatika za osnovne škole i gimnazije*. Dostupno na https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/INF_kurikulum.pdf. Pristupljeno 3. veljače 2024.
55. NSK i DAPA. Vladimir Nazor (2024). Dostupno na <http://virtualna.nsk.hr/vladimir-nazor/>. Pristupljeno 28. travnja 2024.

56. Osborne, K. (1986). Archives in the Classroom. *Archivaria* 23 (January), str. 16-40. Dostupno na <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11364>. Pristupljeno 13. travnja 2024.
57. Petrić, T. (2021). Vizbi. UNIZG -- Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu. @rhivi, (10), str. 28-28. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/283758>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
58. Poljak, V. (1990). *Didaktika*. osmo izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
59. Prpić, L. i Fajdić, M. (2021). Školske spomenice kao arhivsko vrelo za proučavanje regionalne povijesti i povijesti školstva Like i okolice. *MemorabiLika, God 4* (broj 1), str. 119-146. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/278903>. Pristupljeno 21. siječnja 2024.
60. Roussain, J. (2020). Pedagogue in the Archive: Reorienting the Archivist As Educator. *Archivaria* 90 (November), str. 70-111. Dostupno na <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13757>. Pristupljeno 13. travnja 2024.
61. Srebrnić, I. (1958). Sređivanje školskih arhiva u Arhivu grada Zagreba. *Arhivski vjesnik, 1* (1), str. 507-522. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/133316>. Pristupljeno 23. siječnja 2024.
62. Stipančević, M. (2006). Ostavština Milovana Gavazzija u Hrvatskom državnom arhivu. *Studia ethnologica Croatica*, 18 (1), str. 115-121. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/17525>. Pristupljeno 20. siječnja 2024.
63. *Suffolk Archives -- Education*. Dostupno na <https://www.suffolkarchives.co.uk/education/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
64. *Suffolk Archives -- WW2 loan boxes*. Dostupno na <https://www.suffolkarchives.co.uk/education/ww2-loan-boxes/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
65. *Suffolk Archives*. Dostupno na <https://www.suffolkarchives.co.uk/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
66. Sveučilište u Zagrebu. *350 godina sveučilišta u Zagrebu -- pogled iz arhiva -- deplijan Topoteka*. Dostupno na

- https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Novosti_press/Vijesti/Arhiva/Deplijan_Top_oteka_ur._J._Mesic_.pdf. Pristupljeno 30. prosinca 2023.
67. Šustek, I. (2016). Aktivno učenje u kontekstu odgoja i obrazovanja. *Život i škola*, LXII (3), str. 99-108. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/176882>. Pristupljeno 4. veljače 2024.
68. The National Archives - Sessions and resources. Dostupno na <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/sessions-and-resources/?resource-type=lesson>. Pristupljeno 24. kolovoza 2024.
69. *The national archives* The National Archives -- All on board! Dostupno na <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/all-on-board/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
70. *The national archives* The National Archives - Workhouse Women: How were women treated in the Victorian workhouse?. Dostupno na <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/voices-of-the-victorian-poor/workhouse-women/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
71. The National Archives The National Archives (2014). *INSET sessions*. Dostupno na <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/teachers/professional-development/inset-sessions/>. Pristupljeno 13. travnja 2024.
72. *The national archives* The National Archives. Dostupno na <https://www.nationalarchives.gov.uk/>. Pristupljeno 5. ožujka 2024.
73. Todorović, M. (1977). *Pedagoška funkcija biblioteka, muzeja i arhiva i oblici saradnje sa školama: Priručnik za nastavnike, bibliotekare, muzeologe i arhiviste*. Sremski Karlovci: Arhiv Vojvodine.
74. *Topoteka Sveučilište u Zagrebu: Naša povijest, naš arhiv*. Dostupno na <https://unizg.topoteka.net/>. Pristupljeno 30. prosinca 2023.
75. *Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu - Redovi predavanja*. Dostupno na <https://unizg.eindigo.net/?pc=i&id=12903>. Pristupljeno 1. siječnja 2024.
76. *Virtualne zbirke Sveučilišta u Zagrebu*. <https://unizg.eindigo.net/>. Pristupljeno 30. prosinca 2023.

77. Vuk, Lj. (2014). Arhivska pedagogija kao dio procesa modernizacije arhivskih ustanova, *Arhivska praksa*, 17, str. 337-352. Preuzeto s <https://www.arhivtk.ba/wp-content/uploads/2014/06/ARHIVSKA-PRAKSA-17.pdf>. Pristupljeno 7. travnja 2024.
78. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1265.html. Pristupljeno 11. siječnja 2024.
79. Zhou, X. (2008). Student Archival Research Activity: An Exploratory Study. *The American Archivist*, 71(2), str. 476--498. Dostupno na <http://www.jstor.org/stable/40294527>. Pristupljeno 5. travnja 2024.
80. Župan, D. (2010). „Živio svijetli ban!“ Kako je u školskim spomenicama i izvještajima zabilježen posjet bana Khuena Héderváryja nekim mjestima Virovitičke županije (1889-1893). *Scrinia Slavonica*, 10 (1), str. 212-225. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/77851>. Pristupljeno 21. siječnja 2024.

7.1. Popis slika

Slika 1. Školska spomenica Obće pučke škole u Valpovu 1881-1946.	9
Slika 2. Sramotna knjiga Glavne učione u Zagrebu. Zagreb, 1857.-1893.	13
Slika 3. Prikaz jedne jedinice arhivskog gradiva u sustavu vizbi.UNIZG	16
Slika 4. Grafički prikaz koji prikazuje kojim se arhivskim gradivom nastavnici najčešće koriste	20
Slika 5. Treći zadatak lekcije Workhouse Women: How were women treated in the Victorian workhouse?	28
Slika 6. Društvena igra ‘Sugar and Salt: Across the Mountains to Klondyke iz 1898.	30
Slika 7. Društvena igra „the Little Teacher“	31
Slika 8. Primjer sadržaja kutije na temu Drugog svjetskog rata.....	35
Slika 9. Model procesa traženja informacija	39
Slika 10. SARA model	41
Slika 11. Grb viteza od Zakrpanih Gaća	47
Slika 12. Promotivni plakat za arhivsku srijedu u ožujku 2024. godine.....	54
Slika 13. Dio digitaliziranog stalnog postava HDA.....	56
Slika 14. Dio digitalizirane izložbe „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka II. sv. rata“	57
Slika 15. Početna stranica izložbe o Vladimiru Nazoru	58
Slika 16. Interaktivna karta na stranici Od nastavnika do predsjednika... ..	58
Slika 17. Dio stranice izložbe Narodna zaštita općine Rijeka	59
Slika 18. Stranica „Arhivi i arhivisti u filmovima“	61

7.2. Popis grafikona

Grafikon 1. Struktura ispitanika prema razini studija	65
Grafikon 2. Prkaz zastupljenosti fakulteta među ispitanicima	65
Grafikon 3. Prikaz upoznatosti ispitanika s arhivima	67
Grafikon 4. Prikaz odgovora o prvom upoznavanju s arhivima	67
Grafikon 5. Prikaz odgovora o posjećivanju arhiva	68
Grafikon 6. Prikaz odgovora o korištenju usluga arhiva	68
Grafikon 7. Prikaz odgovora o korištenju usluga arhiva - detaljno.....	69

Prilog 1. Anketni upitnik

Anketa o interesu studenata za obrazovne aktivnosti arhiva

Poštovani,

Pozivam vas da sudjelujete u anketi s ciljem istraživanja Vašeg interesa za različite arhivske edukativne programe. Vaši odgovori pomoći će u prilagodbi budućih aktivnosti kako bi bile korisnije i zanimljivije za vas. Anketa obuhvaća pitanja o vašim iskustvima, interesima i preferencijama vezanim za teme i formate arhivskih obrazovnih aktivnosti.

Ispunjavanje ankete traje do 5 minuta. Sudjelovanje je dobrovoljno, a sve informacije bit će obrađene anonimno i isključivo u svrhe istraživanja. Molim vas za iskrene odgovore kako bi rezultati bili što točniji.

Koja ste razina studija?

prijediplomski studij

diplomski studij

doktorski studij

Koji fakultet pohađate? _____

Koji smjer/ove ili studijsku grupu/e pohađate? _____

1. dio: istraživanje poznavanja arhiva i arhivskih odgojno-obrazovnih usluga

Jeste li već prije čuli za arhive i jeste li približno upoznati s njihovom djelatnošću?

Da/Ne

[ako je odgovor Da, otvara se slijedeća skupina pitanja. Ako je odgovor Ne, ispitanik je automatski preusmjeren na 2. dio ankete]

Gdje ste prvi put čuli za arhiv?

u osnovnoj/srednjoj školi

na fakultetu

u medijima

na društvenim mrežama

Other...

Jeste li ikada posjetili arhiv? Da/Ne

Jeste li ikada koristili usluge arhiva? Da/Ne

Ako jeste, koje ste od navedenih usluga koristili?

razgledavanje arhiva u pratnji stručnog vodstva

istraživanje arhivskog gradiva

sudjelovanje na radionici

prisustvovanje predavanju

posjet izložbi

Other...

2. dio: mišljenje o trenutnim odgojno-obrazovnim uslugama koje se nude u arhivima i spremnost na njihovo korištenje

Ocijenite svoj interes za navedene usluge iz perspektive usluga s kojima bi se rado upoznali kao učenik u školi ili student na fakultetu (od 1 - nije mi zanimljivo do 5 - jako mi je zanimljivo):

Korištenje arhivskog gradiva kao popratnog materijala u nastavi

Na primjer, u nastavi Povijesti istraživanje originalnih fotografija i pisama iz vremenskog razdoblja, u nastavi Hrvatskog jezika proučavanje ostavštine određenog autora, u nastavi Latinskog jezika čitanje izvornika na latinskom, itd.

Posebno dizajnirane lekcije koje se temelje na proučavanju arhivskog gradiva

Na primjer, lekcija naziva „Žene u ubožnici: kako su žene tretirane u viktorijanskoj ubožnici?“ koja se sastoji od isplaniranog nastavnog sata tijekom kojeg se proučava sedam pisama žena iz ubožnica i izvorno gradivo kako bi se na temelju tog gradiva došlo do spoznaja o uvjetima i načinu života u viktorijanskim ubožnicama. Primjer još jedne lekcije je lekcija „Svi na ploču! - Što možemo naučiti iz starih društvenih igara?“ koja je posvećena proučavanju društvenih igara kroz povijest i što nam te igre mogu reći o načinu života i provođenju slobodnog vremena u različitim razdobljima. [slika 5]

Vođeni istraživački projekt

Studentima je održano predavanje o arhivu i načinu korištenja i pretraživanja arhivskog gradiva. Nakon prvog predavanja, studenti do kraja studija imaju zadatak samostalno istraživati arhivsko gradivo, odabrati temu i fokus svog istraživanja i na kraju predstaviti svoje pronalaskе u obliku seminara i/ili PowerPoint prezentacije.

Usluga „kutija za iznajmljivanje“

Kutije za iznajmljivanje sadrže replike arhivskog gradiva i predmeta iz određenog vremenskog razdoblja, a iznajmljuju se školama. Primjer sadržaja kutije iz Drugog svjetskog rata možete vidjeti na slici: [slika 6]

Posjet radionici

Radionice najčešće na praktičan način upoznaju polaznike s arhivskim i povjesničarskim vještinama. Na primjer, postoje radionice paleografije, genealogije, heraldike, kartografije, itd.

Stručna vodstva

Stručna vodstva su namijenjena zainteresiranoj javnosti i provode grupu ljudi kroz arhiv i predstavljaju njegovu djelatnost. Predstavlja se arhivsko gradivo i njegov značaj. Neki od arhiva su smješteni u impresivne građevine pa nude i zanimljiv posjet iz arhitektonske perspektive.

Izložbe

Izložbe su tematski odabrano, izloženo i prezentirano arhivsko gradivo u arhivskoj ustanovi. Primjeri tema nekih od izložba su: Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka II. svj. rata, Izložba o Vladimiru Nazoru, Narodna zaštita općine Rijeka itd.

Virtualne izložbe

Virtualne izložbe su dostupne na mrežnim stranicama arhiva i mogu biti u obliku skeniranih statičnih slika s popratnim tekstom ili u obliku dinamične interaktivne mrežne stranice. [slika 13]

Predavanja

Predavanja su posebne manifestacije namijenjene široj javnosti ili specifičnoj skupini. Postoji više vrsta predavanja, ali najčešća su ona iz područja povijesti koja se oslanjaju na originalno arhivsko gradivo i značaj za zavičajnu ili nacionalnu povijest. Primjeri tema predavanja su: Arhitektura Labina u svjetlu arhivskih vrela, Putevima izvora latinskog jezika u požeškom arhivu, Kulturni život i političke prilike u Zoranićevu Zadru odraženi u Planinama, Arhiviranje baštine: vrijednost i značaj arhivskih izvora za etnološka i folkloristička istraživanja, itd.

Tematske društvene igre

Posebno izrađene društvene igre koje prezentiraju lokalnu povijest određenog zavičaja i sadrže slike i informacije iz arhivskog gradiva.

Filmske projekcije

Posebne projekcije čiji je cilj prikazati filmsko arhivsko gradivo.

Interaktivne arhivističke igre

Virtualne igre u obliku kvizova znanja, memorija, slagalica, igra pogađanja riječi i osmosmjerka na temu arhiva, povijesti i arhivskog gradiva.

„Jeste li znali?“

Posebne mrežne stranice koje predstavljaju određene zanimljive sadržaje, na primjer stranica „Arhivisti u filmovima“ koja sadrži popis filmova u kojima se pojavljuju arhivisti, te stranica „Arhivi u svijetu“ koja u obliku interaktivne karte svijeta predstavlja sve svjetske arhive i osnovne informacije o njima.

Od prethodnih usluga, koja vam se najviše sviđa i zašto? _____

Od prethodnih usluga, koja vam se najmanje sviđa i zašto? _____

Imate li neki komentar za kraj? _____

Arhivi za učenje i arhivi kao učenje: suradnja arhiva i škola na putu prema znanju

Sažetak

Arhivi nude nepresušne izvore znanja koji ponekad ostanu zanemareni, dok su škole često neupućene u sve obrazovne mogućnosti arhiva. Ovaj rad prikazuje odgojno-obrazovne aktivnosti koje se provode u školama i arhivima sa svrhom prikazivanja punog potencijala moguće suradnje između dviju institucija. Na temelju te simbiotske veze istražuju se potencijali za daljnju suradnju.

U prvom poglavlju istražena je prisutnost škola i obrazovnih institucija u arhivima u ulozi stvaratelja arhivskog gradiva. Brojni školski dokumenti služe kao vrijedno gradivo o povijesti školstva i obrazovanja, kao i lokalnoj i nacionalnoj povijesti.

U drugom poglavlju analizirane su odgojno-obrazovne aktivnosti koje se provode u ovim dvjema institucijama, a tiču se međusobne suradnje i rada na arhivskom gradivu. Sve aktivnosti sadrže primjere ostvarenih projekata koji mogu poslužiti kao inspiracija za nove slične pothvate.

Istražena je i informiranost studenata o odgojno-obrazovnim mogućnostima arhiva i zainteresiranost za nove usluge. Istraživanje je pokazalo veliku zainteresiranost za obrazovne aktivnosti arhiva i prikazalo potencijal za uspješnost pojedinih aktivnosti koje su ostvarile najbolje rezultate u istraživanju.

Na temelju rezultata istraživanja teorijskog i praktičnog dijela rada, predložene su smjernice za ostvarivanje bolje suradnje između škola i arhiva. Najbitniji preduvjet za uspješno ostvarenje svih aktivnosti je dobra međuinstitucionalna suradnja.

Ključne riječi: obrazovna aktivnost, kurikulum, arhivska pedagogija, obrazovanje, radionica, izložba, predavanje, arhiv, škola

Archives for learning and archives as learning: cooperation between archives and schools towards knowledge

Summary

Archives offer inexhaustible sources of knowledge that are sometimes neglected, while schools are often ignorant of all the educational possibilities of archives. This thesis presents the educational activities that are carried out in schools and archives with the purpose of showing the full potential of possible cooperation between the two institutions. Based on this symbiotic relationship, potentials for further cooperation are being explored.

In the first chapter, presence of schools and educational institutions in archives as creators of archival material is investigated. Numerous school documents serve as valuable materials on the history of schooling and education, as well as local and national history.

In the second chapter, the educational activities carried out in these two institutions are analyzed, showing cooperation and work on archival materials. All activities contain examples of completed projects so that they can serve as inspiration for new similar ventures.

Students' awareness of the archive's educational possibilities and interest in new services were also investigated. The research showed great interest in the educational activities of the archive and showed the potential for the success of some activities that achieved the best results in the research.

The guidelines for achieving better cooperation between schools and archives are proposed based on the research results. The most important precondition for the successful realization of all activities is good inter-institutional cooperation.

Key words: educational activity, curriculum, archive pedagogy, education, workshop, exhibition, lecture, archives, school